

İslam Klasikleri 18

İBN SELLÂM EL-İBÂDÎ

Kitâbün fîhî

Bed'ü'l-İslâm

Bir Hâricî/İbâdî Kroniği

ANKARA OKULU

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ankara Okulu Yayınları: 306

İslam Klasikleri: 18

Bu Proje T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Telif Hakları Genel Müdürlüğü Tarafından Desteklenmektedir

© Ankara Okulu Basım Yay. San. ve Tic. Ltd. Şti.

Editör: Mehmet Azimli

Son okuma: Fatma Zehra Kurt

Dizgi, kapak: Ankara Dizgi Evi

Baskı, cilt, kapak baskısı: TDV Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi

Birinci basım: Ekim 2019

ISBN: 978-605-7596-23-9

Ankara Okulu Yayınları

Şehit Mehmet Baydar Sokak 2/A Maltepe/ANKARA

Tel: (0312) 341 06 90 GSM: 0542 382 74 12

web: www.ankaraokulu.com

e-mail: ankaraokulu@ankaraokulu.com

ankaraokuluyayinlari@gmail.com

Kitâbü'n fihî Bed'ü'l-İslâm

-Bir Hâricî/İbâdî Kroniği-

İBN SELLÂM İBÂDÎ

Tercüme

Mehmet Nurullah AYDIN-Selim YILMAZ

Ankara Okulu Yayınları

Ankara 2019

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN	7
GİRİŞ	9
İbâdîlik	9
İbâdîliğin Temel Görüşleri.....	10
İbn Sellâm el-İbâdî.....	12
BED'Ü'L-İSLÂM VE ŞERÂİU'D-DÎN.....	17
İman, İslâm, İzzet ve İhsân	17
Muttakiler	25
Din ve Mü'minler	26
İslâm Kanunları (Şeriat).....	27
Ebû Bekir es-Sıddîk	28
Ömer b. Hattâb	31
Ebû Ubeyde b. Cerrah	32
Abdurrahman b. Avf	33
Ammâr b. Yâsir	33
Abdullah b. Mes'ûd	34
Huzeyme b. Sâbit el-Ensârî	37
Allah'ın Dini.....	44
Dinin Hükümleri	45
Kadınların Süslenmesi ve Örtünmesi	46
Ev İzni.....	50
Nikah	51
Tâhert İmamının Mektubu	52
İmam ve Kadı.....	54
Krallar, Zorbalar	57
Halifenin Tayini	61
Osman b. Affân.....	63
Bazı Fakihler	66
Mağrib'deki İmamlar	73
Ebû Hattâb İsyanı	74
Berberilerle İlgili Hadisler.....	76
Trablus ve Kayrevân'da İsyân.....	79
Ebû Hâtem b. Habîb.....	80
Kayrevân Fâkihleri.....	83
Ebû İsa b. İbrahim el-Horasanî'nin Mektubu	85
DİZİN.....	89
KİTÂBÜN FİHÎ BED'Ü'L-İSLÂM ORJİNAL METİN.....	101

EDİTÖRDEN

Ankara Okulu Yayınları “İslâm-Klasikleri” projesi üst başlığı kapsamında yayımlanan serinin on sekizinci kitabı olarak, serimizin ilk kitabı gibi bir Hâricî kroniği ile daha karşınızdayız.

Bu eser; İbn Sellâm İbâdî’nin *Kitâbün fihî Bed’ü’l-İslâm* adlı eseridir. Eserin ilginç özelliği Mağrib bölgesindeki ilk Hâricî unsurlardan kısa bilgiler vermesi yanında onların inançları konusunda özet bilgi sunmasıdır.

İlk dönem algısını güzellikleriyle, olumsuzluklarıyla olduğu gibi önünüze sermeye devam ediyoruz. İlk dönem en önemli muhalefet hareketi olan Hâricîlerin kendi mensuplarından biri olarak İbn Sellâm İbâdî’nin kaleminden çıkmış *Kitâbün fihî Bed’ü’l-İslâm*, adlı eseriyle sizi baş başa bırakıyoruz...

Hayırlara vesile olması dileğiyle...

Mehmet Azimli¹
Çorum-2019

GİRİŞ İBÂDÎLİK

Orta Doğu coğrafyasında yaşayan dini grup ve mezhepler arasında, özellikle tarihsel anlamda Hâricîliğin günümüzde yaşayan en önemli kolu olması nedeniyle İbâdîlik, önemli bir yere sahiptir. Esasen, kendilerini Hâricî bir fırka olarak kabul etmeyip, bu tanımlamayı açık bir şekilde reddeden İbâdîliğin ortaya çıkışında, hicri ilk yüzyılda yaşayan Abdullah b. İbâz ile fırkanın görüşlerini asıl sistematize eden kişi olduğu anlaşılan Câbir b. Zeyd'in (ö. 93/712) ciddi bir rolü vardır. İslâm tarihinin erken dönemlerinde ortaya çıkan İbâdîlik, diğer Hâricî gruplara göre daha mutedil bir bakış açısına sahiptir. Bu özelliği ile Hâricîlikten ayrılarak farklı bir itikadi ekol olmuştur. Özellikle Basra kenti başta olmak üzere Irak coğrafyasında ortaya çıkan İbâdîlik, süreç içerisinde İslâm dünyasının diğer bölgelerine yayılmıştır. İbâdîliğin yayıldığı yerler arasında Libya, Tunus, Fas ve Cezayir'in merkezden uzak bazı yerleşim birimleri başta olmak üzere Sudan, Mali, Madagaskar, Tanzania ve Zengibar gibi Afrika'nın bazı bölgeleri ile Arap Yarımadası'nın güneyinde bulunan Umman coğrafyası oldukça önemlidir.

İbâdîlik ve değişik yönleriyle İbâdî gruplar, hem İslâm dünyasında hem de Batı'da bazı araştırmacıların dikkat ve ilgisini çeken önemli bir konu olmuştur. İslâm dünyasında daha çok Umman çevresinde yaşayan İbâdîler ile Kuzey Afrika coğrafyasında yaşayan İbâdî gruplar içerisinde yetişen bazı araştırmacıların da İbâdîlik üzerine çalışmalar yaptıkları görülürken günümüzde, ülkemizde de akademik alanda İbâdî anlayışını ve bilginlerini anlatan bir takım çalışmalar mevcuttur.² Bunlardan Ethem Ruhi Fıçlalı tarafından yazılan *İbâdiyye'nin*

2 Harun Yıldız, "İbâdîlik Araştırmalarında Önemli Bir İsim: TadeuszLewicki", *İslami İlimler Dergisi İbâdîlik Özel Sayısı* c. 10, s., 1 (Bahar 2015), s. 57-84.
Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*Doğuşu ve Görüşleri*³ isimli doktora tezlerinde İbâdîlik konusu önemli ölçüde işlenmiştir.

İbâdîlik, Basra İbâdîlerinin çalışmaları sonucu kısa sürede Mağrib bölgesinde yaygınlaşmış ve Rüstemîler Devleti adıyla H. 160-297 yılları arasında hüküm sürmüş bir devlet kurabilmiştir.

İbâdîliğin; Hârisiyye, Tarîfiyye, Vehbiyye, Nükkâriyye, Nefâsiyye, Halefiyye, Ömeriyye, Fersiyye, Ashâbü't-tâat, Dahhâkiyye, Sekkâkiyye, Hafsiyye, Yezîdiyye gibi kolları bulunmaktadır. Bunlardan taraftarı en çok ve yaygın olan Vehbiyye koludur.

İbâdîliğin Temel Görüşleri

Hâricî fırkaları arasında en ılımlı kolu temsil eden İbâdiyye'nin düşünceleri, devlet anlayışları (imâmet) ve itikadî görüşleri şeklinde ele alınabilir. İbâdiyye'ye göre Kur'an-ı Kerim gerek inanç gerekse pratik hayat açısından yegâne devlet nizamıdır. Hedeflenen amaç, ilahî kitap ve şeriatın hâkim olacağı bir devleti gerçekleştirmektir. Bu devlet kusursuz olacak ve devletin her vatandaşı yanlış yola sapmadan İslâm'ı yaşayıp adaleti gerçekleştirecek, fitne ve nizamsızlıktan kaçınacaktır. Bundan dolayı İbâdîler devlet başkanı belirlemenin dinî bir görev olduğunu söylerler.

İbâdiyye, imamın bazı istisnalar dışında seçim (biat) yoluyla başa geçirilmesi gerektiği inancındadır. İbâdiyye, imâmet makamına getirilecek şahsın vasıfları konusunda Ehl-i sünnet'ten tamamen ayrılır ve imamların Kureyş'ten olması yolundaki anlayışı kesinlikle reddeder. Onlara göre imâmet için soy değil mü'min olma vasfı dışında ilim, zühd ve adalet sahibi olmak önemlidir. Bu nitelikleri taşımak suretiyle itaate lâayık olan herkes imam olabilir. Bu görüşlerinden dolayı pek çok gayri Arap unsurun Hâricî saflarına katıldığı bilinmektedir. İmâmetin vasiyet veya tayinle değil cemaatin icmâi, yani serbest seçimle gerçekleşeceği hususu İbâdiyye'nin temel prensiplerindendir.

3 Ethem Ruhi Fığlalı, *İbâziyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara 1983. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İbâdiyye'ye göre imamın dışındaki cemaatin haiz olacağı imtiyaz adaleti ortadan kaldırır, hâkimiyet ve şeriatı bozar. İbâdiyye'nin, imamın birlikte çalışacağı bir meclisin varlığını reddetmesiyle beraber uygulamada, aynı anda çeşitli Müslüman ülkelerinde birden çok imamın bulunmasını kabul ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Basra'da, Tâhert'te, Umman'da ve Hadramevt'ta aynı anda faaliyette bulunan İbâdî imamlarına rastlanmıştır.

İbâdiyye'ye göre imamın en önemli görevi Kur'an-ı Kerim'in bütün hükümlerini yerine getirmek ve adaleti sağlamaktır; bunun için gerekirse zora başvurmak onun geniş yetkisi dahilindedir. İmam şeriatı uygularken Allah'ın kitabı ile birlikte Hz. Peygamber'in sünnetine ve ilk iki halifenin davranışlarına uyar, bu uygulama sırasında kesinlikle tahkîme yanaşmaz.

İbâdî Devleti için en önemli görev olarak kabul edilen adalet telakkisi iyiliği emretme ve kötülükten sakındırma (*emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münker*) şeklinde ifade edilmiştir. Bu prensip başta imam olmak üzere her Müslümanın vazgeçilmez bir görevidir. Başka bir imkân bulunmadığı takdirde kötülüğün önlenmesi ve adaletin uygulanabilmesi amacıyla cihada başvurmak zaruridir. İmam kendilerine muhalif olan Müslümanları kendi inançlarına çağırmalı, reddederlerse onlara karşı da cihad ilan etmelidir.

İbâdiyye'nin itikadî görüşlerinin temelini son derece geniş bir şekilde ele alınan iman anlayışı teşkil eder. Onlara göre iman; ikrâr, amel, niyet, sünnete uymak, inanç konusunda hiçbir kimse için mazeret tanımamak, süflî arzulara uymamak ve takvâ yoluna girmekten ibarettir. Farzlardan birinin yerine getirilmemesi veya haram olan bir şeyin işlenmesi durumunda ortadan kalkar.

Hâricî fırkalarının büyük çoğunluğunun benimsediği büyük günah (kebîre) telakkisinden bazı önemli noktalarda ayrılan İbâdiyye bu hususta büyük ölçüde Mu'tezile'ye yaklaşır. Onlara göre Allah, insanları mü'min ve kâfir olmak üzere iki

statüye ayırmıştır. Münâfık, âsi, zâlim, fâsık olarak dünyayı terk eden kimse kâfirdir. Küfür de nimet küfrü ve şirk küfrü olmak üzere ikiye ayrılır. Şu halde büyük günah işleyen bir Müslüman mü'min değil muvahhiddir ve nimet küfrü içindedir. Böyle bir kimsenin cehenneme girip orada ebedî kalacağı kesindir; yegâne kurtuluş yolu ise tövbedir, çünkü Allah tövbe etmedikçe büyük günahları bağışlamaz.⁴

İbn Sellâm el-İbâdî

İbn Sellâm'ın hayatı hakkında rical kitaplarında herhangi bir bilgi olmamakla beraber hayatıyla ilgili bazı bilgileri yine kendi kitabından öğrenmekteyiz. Bir İbâdî tarihçi olan Şemmâhi (ö. 928/1522) *Kitâbu's-siyer* adlı eserinde İbn Sellâm'dan bahsederken biyografik bilgileri müellifin kitabı olan *Kitâbün fihî Bed'ü'l-İslâm* ve *Şerâiu'd-Dîn*'den aldığını ifade eder.

İbn Sellâm el-İbâdî, Berberî kabilesi olan Levvâte'ya mensuptur. İbn Sellâm'ın ailesi Kuzey Afrika tarihiyle ilgilidir. Öyle ki, amcası Yahya b. Ömer, dedesi Ömer b. Temtanîn ve dedesinin kardeşi Ebû Hamid b. Temtanîn 144/761 yılında meydana gelen Meğmedâs Savaşında Abbâsîlerin komutanı Muhammed b. Eş'as el-Huzâ'î'nin ordusuyla Kuzey Afrika Hâricîlerinin lideri İmam Ebû Hatem'in komutasında savaştı.

İbn Sellâm, kitabında Sellâm b. Amr olarak babasından bahsetmekte, burada dedesi Ömer yerine Arapçadaki benzerlik sebebiyle yanlışlıkla Amr yazıldığı, dolayısıyla müellifimizin Tâhert⁵ imamı Abdolvahhâb'ın amili olan Sellâm b. Ömer b. Temtanîn'in oğlu olduğu söylenebilir. İbn Sellâm'ın ne zaman ve nerede doğduğu hakkında da bilgi bulunmamaktadır.

Müellif, kitabında kendinden ilk olarak bahsederken, hicri 240 yılından önce Tunus'un güney batısında bulunan Cerid şehrinde Tevzer denilen yerde Ebû Sâlih en-Nefûsî ile karşı-

4 Bu başlık, *DîA* maddesinden kısaltılarak yazılmıştır. Bkz. Ethem Ruhi Fiğlalı, "İbâziyye", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları), 19: 256-261.

5 Günümüzde Cezayir sınırında yer alan, Rüstemîler devletine başkentlik yapmış bir şehirdir. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

laştığını söylemiştir. 250 yılından sonra İbn Sellâm, Mîrîli/ Tîrîli arkadaşı Sedrât ile beraber Mısır'ı ziyaret etmiştir. İbn Sellâm 260 senesinden sonra ise hacca gitmiş ve hacdan dönerken Ecdâbiyye'de İbn Zıbyân ez-Zevâğî ile karşılaşmış. 271 yılının Cemaziyelevvel veya Cemaziyelahir aylarının birinde Cendûbe'de Ebü'l-Hattâb'ın torunu Halef b. Semh ile karşılaşmış, ondan bazı İbâdî alimlerle ilgili bilgiler almıştır. İbn Sellâm H. 273 yılına kadar Cendûbe'de kalmıştır. Bundan sonraki hayatı hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir. Rüstemîler Devleti'nin sınırları içerisinde yaşamıştır. Müellifin vefat tarihi tam olarak bilinmemekle beraber 273 yılında veya sonrasında vefat ettiği düşünülmektedir.⁶

İbn Sellâm'ın Görüşleri

İbn Sellâm'a göre; Hz. Osman'ın öldürülmesiyle fitnenin kapısı açılmış, Sıffîn'de hakeme başvurularak Allah'ın kitabına muhalefet edilmiş ve ümmet arasında iftirak oluşmuştur. Muâviye taraftarları bâtla uymuşlardır ve ehl-i hakka galip gelmişlerdir. Müslümanlar da haktan korktuklarından dolayı hanîf din için savaşmışlardır. Yemen, Umman, Horasan, Trablus ve Mağrib civarlarındaki bu küçük topluluk aracılığıyla bâtla karşı mücadele devam etmiştir.

İlk dönem İbâdî müelliflerden İbn Sellâm el-İbâdî'nin *Bedü'l-İslâm ve Şerâiu'd-Dîn* adlı eserinde hakiki mü'min ile sözüyle mü'min olduğunu söyleyip de ameliyle onu tahrif eden kişi arasındaki ayırımı, onun Hâricî mantaliteye sahip olduğunu göstermektedir. *Bedü'l-İslâm ve Şerâiu'd-Dîn*'in muhakikeleri de müellifin bu ayırımına dikkat çekmektedirler. İbn Sellâm, Hâricîlerin ve Mu'tezile'nin mürtekib-i kebare, va'd ve va'îd ve tövbe hakkındaki görüşlerine benzer görüşleri savunmaktadır. Ona göre büyük günah işleyen tövbe ederse bağışlanır, tövbe etmezse Müslümanlar ondan berî olur ve bu hal üzere ölürse cehennem ona vacip olur. Yine imâmet ve halifeler hakkındaki değerlendirmesi de Hâricî zihniyeti açık-

6 Bu başlık, tercüme edilen kitap ve muhakkikin mukaddimesinden istifade edilerek yazılmıştır. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ça ortaya koymaktadır. Ona göre takip ettikleri din, Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in, Muhâcir ve Ensâr'dan oluşan ashâbdan teşekkül eden topluluğun ve ümmetin ihtilaf ve iftirakından önce takip ettikleri dindir.⁷

Bedü'l-İslâm ve Şerâiu'd-Dîn

Tercümesi yapılan İbn Sellâm el-İbâdî'nin *Bedü'l-İslâm ve Şerâiu'd-Dîn* adlı eseri, İbâdîlik konusunda günümüze ulaşan en eski kitap olması hasebiyle günümüz İbâdîleri tarafından çok önemli bir eser olarak kabul görmektedir. Aynı şekilde Batı İslâm/Mağrib hakkında yazılmış en eski kitaplar arasında yer almaktadır. Arap ve Müslüman olmayanlara İslâm'ı anlatan en eski kitaplardandır.

Bu kitap, müsteşrik Werner Schwartz ve eş-Şeyh Sâlim b. Ya'kub tarafından tahkik edilmiş ve Daru Sadır yayınevi tarafından basılmıştır. Ayrıca Darü'n-Neşir ve el-Ma'hedü'l-Almani li'l-Ebhâsi'l-Şarkıyye gibi değişik baskıları da mevcuttur. Biz bu tercümeyi, Almanya Doğu Araştırmaları Enstitüsünün desteğiyle 1986 Beyrut'ta Daru Sadr baskısı esas alınarak Wiesbaden yayınevinden çıkan baskısından istifade ederek hazırladık.

Kitabın aslı, muhakkikin mukaddimesi, muhakkikin indeksi, kaynakça ve diğer kısımlarla beraber toplam 170 sayfa olarak tahkiki yapılan bu çalışmada tercümesi yapılan kısım, İbn Sellâm'a ait olan bölümden oluşmaktadır. Bu da 59-141 sayfa aralığından oluşan 83 sayfalık bir kısmını kapsamaktadır. Tercüme yapılırken müellifin maksadını en iyi şekilde ifade etmeye çalışıldı. Onun için gerekli görülen yerlerde ifadelerdeki kapalılığı ortadan kaldırmak için parantez ile açıklamalar yapılmıştır. Özellikle âyetlerin meali diyanetin mealinden verilmiştir. Müellif, bazı yerlerde âyetleri takti' yaparak vermiş ve âyetlerin kısa tefsirini yapmaya çalışmıştır. Biz bu tür durumlarda âyetlerin tam olarak mealini vererek müellifin

7 Bu başlık; İbn Sellâm'ın tercüme edilen kitabı ve Cemalettin Erdemci tarafından yazılan tez çalışmasından istifade edilerek yazılmıştır. Bkz. Cemalettin Erdemci, *İbn Sellâm el-İbâdî ve İtikadî Görüşleri* (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Süreyya Hilmi Karatay Enstitüsü, 1996)/trantey.org

açıklamalarını da ya âyetin ilgili kısmında parantez arasında ya da âyet mealinden sonra zikrettik. Anlatımda kopukluk olmasın diye bu tür yerlerde az da olsa takdim-tehir yaptık. Kitapta muhtemelen muhakkikler tarafından yapılan başlıklandırmaları dikkate almakla beraber bazı kısa başlıkları birleştirdik.

İbn Sellâm, muhakkikin mukaddimede belirttiği üzere dört ana konuyu ele alarak kitabını telif etmiştir. Müellif ilk bölümde; İslâm'ın inanç esaslarını açıklamış, hakiki mü'mini diğerlerinden ayıran özelliklerine değinmiştir. Üstün ahlak sahibi olan sahâbîlerden bir kısmının hayatlarından örnekler vermiştir. Bu esnada hadisi şeriflere de yer vermiştir. Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b. Abbâs gibi sahâbî ve Hasan el-Basrî gibi tâbiîn alimlerinin görüşlerini zikrederek bazı itikadi konulardaki düşüncesini temellendirmiştir. Kur'an âyetlerini de ilk bölümde çokça zikrederek âyetler hakkında açıklamalar yapmıştır.

İkinci bölümde; kişinin dinî hayatını düzenleyen dinin temel esaslarına yer vermiştir. Dinin toplumsal hayatı düzenleyen prensiplerine de yer vererek bid'at ehli, ehli kitap, müşrikler gibi bazı toplumsal fırkalar hakkında açıklamalar yapmıştır. Daha sonra devlet başkanı (imâmu'l-müslimîn), hâkim (kâdı), müftü gibi kişilerde olması gereken özelliklere yer vermiştir. Ayrıca adaletsiz bir başkan veya hâkim karşısında nasıl tavır takınılacağına değinmiştir. Bu bölümde Emevîlerin özellikle de Irak valisi Haccâc b. Yûsuf'un sünnete aykırı olarak gördüğü uygulamalarını sert dille eleştirmiş, Abbâsîler döneminde durumun Emevîler Dönemine nazaran düzeldiğini ifade etmiştir.

Üçüncü bölümde Emevî ve Abbâsî halifelerinden bir kısmının yaptığı adaletsizlikleri ve hataları ifade etmiştir. Ardından halifelerin nasıl tayin edildiğini, Hz. Ömer'in kendisinden sonraki halifenin şûrâ ile altı kişi arasından belirlenmesi hadisesini ve Hz. Osman'ın halifelîği esnasındaki bazı sıkıntıları zikretmiştir.

Son olarak dördüncü bölümde ise Mısır ve Maşrik'teki İbâdî alimleri, fakihleri, liderleri ile ilgili haberlere yer vermiştir. İbâdîler tarafından kurulan Rüstemîler Devleti'nde yaşayan önemli İbâdî alimlerinden Ebü'l-Hattâb Abdula'lâ ve Ebû Hâtim Ya'kûb b. Habîb'in yaptıklarına değinmiştir. Kuzey Afrika'da yaşayan Berberîlerin faziletleri ile ilgili rivayetlere vermiştir. Daha sonra Kayrevân ve Trablus civarındaki İbâdî alimleri zikretmiştir.⁸

8 Bu başlık, tercüme edilen kitap ve muhakkikin mukaddimesinden istifade edilerek yazılmıştır. . Bkz. İbn Sellâm el-İbâzî, *Bedü'l-İslâm ve Şerâiu'd-Dîn*, thk: Werner Schwartz ve eş-Şeyh Sâlim b. Ya'kub (Beyrut: Wiesbaden, 1986). Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

BED'Ü'L-İSLÂM VE ŞERÂİU'D-DÎN

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Salât ve selâm Hz. Muhammed'e ve onun âline olsun.

Bu kitap; vahyin başlangıcı, dinin yasaları, bizlere yol gösteren saâbenin faziletleri hakkında nüktelerdir ve haddi aşan zorbaların haberleri hakkında da parıltılardır. Ayrıca bu kitap özetle, doğru yolu gösteren İbâdiyye¹ imamlarının haberleri ve onların zâlim zorbalara karşı tutumlarının nasıl olduğu hakkındadır. [59]

Mezhebimize mensup öncekilerden bazılarının hayatı.

İman, İslâm, İzzet ve İhsân²

*“İman, İslâm, İzzet ve İhsân” Kavramlarının Beyanı
Niteliğinde Gelen Rivâyetler*

Kendisini tanıyamayacağı bir şekilde (bedevî kılığında) Cebraîl'in (as.) Hz. Peygamber'e geldiği haberini Yahya b. Mu'temir bize ulaştırdı. Yahya: Abdullah b. Ömer b. Hattâb'a hitaben “Ey Ebû Abdurrahman! Bize A'râbî'nin (Cibrîl'in) haberini anlat.” dedi.

Abdullah b. Ömer: Bir ara Hz. Peygamber (sav.) ile birlikte [60] oturmuştuk. O sırada sakallı, yüzü güzel bir genç geldi. Üzerinde hiç bilmediğimiz türde bir koku vardı ve: “Sana yaklaşıyor muyum ey Allah'ın Resulü?” dedi. Hz. Peygamber: “Yaklaş.” dedi. O da öyle bir yaklaştı ki biz dizleri Resulullah'ın (sav.) dizlerine dayandı sandık.

O (Cebraîl): “İman nedir?” diye sordu.

Hz. Peygamber (sav.): “Allah'a, Allah'ın meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, öldükten sonra tekrar dirilmeye,

1 Hâricîliğin halen yaşayan önemli bir kolu (ed.).

2 Kitabın orijinalinde başlıklar bulunmadığı için konulara uygun kısa başlıklar ihdas edilmiştir (etis). PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ahiret gününe, ölüme ve hayır ile şerrin Allah'tan olduğuna inanarak kadere iman etmendir.” diye cevapladı.

(Genç), “Bunu yaparsam mü'min miyim?” diye sordu.

H. Peygamber (sav.): “Evet.” dedi.

Genç: “Doğru söyledin.” dedi.

İbn Ömer: “Gencin H. Peygamber'e söylediği 'doğru söyledin' sözüne şaşırdık, sanki kendisi sorduğunu daha iyi biliyordu.

Sonra genç: “İslâm nedir?” diye sordu.

H. Peygamber (sav.): “Namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan ayında oruç tutmak, hac etmek ve cünüplükten yıkanmaktır.” dedi.

Genç: “Bunu yaparsam Müslüman olur muyum?” diye sordu.

H. Peygamber (sav.): “Evet.” diye buyurdu.

Genç: (tekrar) “Doğru söyledin.” dedi.

İbn Ömer: “H. Peygamber'in cevabından sonra gencin 'doğru söyledin' sözüne şaşırdık. Sanki kendisi, sorduğunu H. Peygamber'den daha iyi biliyordu. Bu duruma hayret ettik.”

Genç: “Kıyamet vakti ne zamandır?” diye sordu.

H. Peygamber (sav.): “Sorulan sorandan daha iyi biliyor değildir.” dedi.

[61] “Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi şüphesiz yalnızca Allah katındadır. O, yağmuru yağdırır, rahimlerdekini bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeyden) hakkıyla haberdar olandır.”³

İbn Ömer: “Sonra soru soran genç adam kalktı, H. Peygamber'in yanından ayrılınca (bir anda kayboluverdi) onu yer mi, yuttu gök mü bilinmez.” dedi. H. Peygamber; genci

çağrılarını için “Bana o adam gerekli.” dedi. Bunun üzerine (sahâbîler) ashâb onu aradılar, ama bulamadılar. Hz. Peygamber onun kim olduğunu bildi ve (ashâbına): “Bu Cibrîl’dir. Dininizin ne olduğunu öğretmek için size geldi.” diye buyurdu.

Şayet sana “Dininin şerâi’i/kanunları nelerdir? Kendilerinden dinini aldığı fâkihler ve âlimler kimlerdir?” diye sorulursa, de ki: “Dinimiz, Allah’ın Hz. Muhammed (sav.) için aşağıdaki âyetlerde açıkladığı dindir.” *“Dini dosdoğru tutun ve onda (dinden sizin için teşri’ edilenler hususunda) ayrılığa düşmeyin! diye Nûh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, (Yâ Muhammed! Dinden) İbrahim’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya (O Allah’ın dini, şeriatı, metodudur. Öyle din ki onu mahlukatı için teşri’ etmiş, önceki ve sonraki ümmetlerde tek bir dini onlar için açıklamıştır ki, o da Allah’ın bir olduğuna inanmak ve ibadet ile dini O’nun için yaşamaktır) emrettiğini size de din kıldı. (size açıkladı ve dinden size farz kıldı). Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), Allah’a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır.”*⁴

Bu ve En’âm sûresinde zikredilen on sekiz peygamberin dini bizim dinimizdir. Hani Allah, Peygamberine: “Onların (zikri geçen peygamberlerin) gösterdiği yola tabi ol.”⁵ buyurdu. O da Allah’ın şu sözüdür: “Bu da kavmine karşı İbrahim’e verdiğimiz delillerimizdir.”⁶

Bu İbrahim’in kavmi gibi olanlara karşı delilimizdir, İbra- [62]
him de Allah’tan başkasına ibadet edenler için hüccettir. Allah, Hz. Peygamber’in kavmine, İbrahim’in hasmı olduklarını, Allah’ın dinini inkâr ettiklerini ve İbrahim’in babasına ve kavmine “Ben sizden berîyim... Tâ ki bir olan Allah’a ibadet edesiniz.”⁷ dediğini haber vermiştir. Sonra Allah Teâlâ şöyle buyurdu: “Ona İshak’ı ve Yakub’u bahsettik.”⁸ Yani İbrahim’e İshak’ın oğlu Yakub’u bahsettik. “Hepsine hidayet ettik.”⁹ Yani

4 Şura, 42/1, 2, 13.

5 Enâm, 6/90.

6 Enâm, 6/83.

7 Mümtehin, 60/4.

8 Enâm, 6/84.

9 Enâm, 6/84. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

İbrahim'i, İshak'ı ve Yakub'u, doğru yola ilettik. Bu da onların doğru yol üzerine olduklarını gösterir. Daha sonra: *"Ondan önce Nûh'a da hidayet ettik."*¹⁰ diye buyurdu. Yani İbrahim'i ve çocuklarını yaratmadan önce. *"Onun zürriyetinden olan Dâvûd'u ve Süleymân'ı da (doğru yola ilettik)."*¹¹

İbrahim'in zürriyetinden, Nûh'un zürriyetinden olma ihtimali olduğu gibi aynı şekilde onlardan önceki babalarının zürriyetinden de olabilir. Nasıl ki Mûsâ için de: *"Mûsâ'ya kitabı verdik ve "Benden başkasına güvenip dayanmayın" diyerek o kitabı İsrâiloğulları'na bir hidayet rehberi kıldık. Ey Nûh ile birlikte taşıdıklarımızın soyundan gelenler! Bilesiniz ki Nûh çok şükreden bir kul idi."*¹² buyurdu. Sonra: *"Nûh'un soyundan Dâvûd'u, Süleymân'ı, Eyyûb'u, Yûsuf'u, Mûsâ'yı ve Hârûn'u doğru yola erıştirdik. İşte iyilere böyle mükâfat veririz."*¹³ buyurdu. Allah, iyilikleri ve Allah'ı birlemeleri (Allah'a ortak koşmaları) sebebiyle onları mükâfatlandırdığını, kendilerine peygamberlik ve tebliğ vazifesi verilerek dünyada derecelerini yükselttiğini buyuruyor.

- [63] *"Zekerıyyâ, Yahyâ, İsâ ve İlyâs'ı da (doğru yola iletmiştik). Hepsi de iyilerden idi."*¹⁴ Yani hepsinin derecesini yükselttik. *"İsmâil, Elyesa', Yûnus ve Lût'u da (hidayete erdirdik). Hepsini ve onların atalarından, çocuklarından ve kardeşlerinden bazılarını, âlemlere üstün kıldık."*¹⁵ Çünkü onlardan bazıları müşrikti, bundan dolayı Allah -genel olarak değil- bazılarını tercih etti. Yani "babalarından" sözünde olduğu gibi. Yani bazılarını seçtik bazılarını seçmedik, onların derecesini yükselttik, kıtaptan ve hikmetten indirdiğimize hidayet ettik. *"Doğru yola; işte bu Allah'ın kullarından dilediğine hidayet ettiği yoldur..."*¹⁶ Sonra: *"Kitap" ve "hüküm" (farzları, ahkâmları, beyânı ve Allah için mahlûkata karşı delil getirmeyi) verdiklerimiz. İşte bunlar*

10 Enâm, 6/84.

11 Enâm, 6/84.

12 İsrâ, 17/2-3.

13 Enâm, 6/84.

14 Enâm, 6/85.

15 Enâm, 6/86, 87.

16 Enâm, 6/87, 88. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*Allah'ın hidayet ettiği kimselerdir. (Peygamber'den önce yaşamış, zikredilen on sekiz kişi) Onların hidayetine uy."*¹⁷

Allah, Resulü Muhammed'e (sav.): "Ondan önceki peygamberlerin ümmetleri her ne kadar onları inkâr etmek suretiyle muhalefet edip, eziyet etmişlerse de peygamberler sabretti ve dinlerini değiştirmediler. Sen de bu yola uy, yapış ve o peygamberlere tabi ol." buyuruyor. Ve: "(Ey Muhammed!) O hâlde, yüksek azim sahibi peygamberlerin sabretmesi gibi sabret."¹⁸ buyurdu. Allah, bütün Müslümanlara toplu âyetlerde: "De ki: (Yâ Muhammed) Ey Kitap ehli! (Yahudiler ve Hristiyanlar) Bizimle sizin aranızda ortak bir kelimeye gelin: Yalnız Allah'a ibadet edelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilâh edinmesin. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, deyin ki: Şahit olun, biz Müslümanlarız."¹⁹ "Hâlbuki onlara, (Kitap ehline) ancak dini Allah'a has kılarak, (dinlerini Allah'a [64] hâlis kılarlar, Allah, sadece kendisine has kılınan ve O'na hiçbir şeyin ortak koşulmadığı şeyi (dini) kabul eder.) Hakka yönelen kimseler olarak (Hanîfler muhlîs olanlardır. Hanîf: Sadece Allah için olandır.) O'na kulluk etmeleri, namazı kılmaları (farz olan namazı) ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir."²⁰ Allah: "Bu dosdoğru dindir."²¹ buyuruyor.

O din ki, Allah'ın kesinlikle değiştirmeyeceği dindir. "Yüzünü dosdoğru dine çevir"²² âyeti gibi; Allah'ın, yerine başka bir din getirmeyeceği ve değiştirmeyeceği dindir. "Fakat tövbe edip, (kitap ehli) namazı kılar ve zekâtı verirlerse, (Namaz ve zekâtı ikrâr -dil ile farz olduğunu söyledikleri zaman- Çünkü sünnette, her kim ki; imanı, namazı, zekâtı ve peygamberi diliyle Allah'tan geleni ikrâr ederse kendisine farz olan namaz ve zekâtı zayi etmediği müddetçe Müslümandır.) Artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. (Şereflilerin en şerefliisi Allah'tan anlayın ki, kitap ehlini nitelemiştir.)"²³

17 Enâm, 6/89, 90.

18 Ahkâf, 46/35.

19 Âl-i İmrân, 3/64.

20 Beyyine, 98/5.

21 Yûsuf, 12/40; Rûm, 30/30.

22 Rûm, 30/43.

23 Tövbe, 9/11. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

“Allah’a ortak koşanların Allah katında ve Resulü yanında bir ahdi nasıl olabilir? Ancak Mescid-i Haram’ın yanında kendileriyle antlaşma yaptıklarınız başkadır. Bunlar size kurşî dürüst davrandığı sürece, siz de onlara dürüst davranın. Çünkü Allah, kendine karşı gelmekten sakınanları sever. Onların bir ahdi nasıl olabilir ki! Eğer onlar size üstün gelselerdi, sizin hakkınızda ne akrabalık (bağlarını), ne de antlaşma (yükümlülüğünü) gözetirlerdi. (Allah müşrikleri şiddetli düşmanlık ve akraba bağlarını kesmekle vasıflandırmıştır.) Ağzlarıyla sizi hoşnut etmeye çalışıyorlar, oysa kalpleri buna karşı çıkıyor. Onların pek çoğu fâsık kimselerdir. Allah’ın âyetlerini az bir karşılığa değiştirdiler de insanları O’nun yolundan alıkoydular. Bunların yapmakta oldukları şeyler gerçekten ne kötüdür? Bir mü’min hakkında ne akrabalık (bağlarını), ne de antlaşma (yükümlülüğünü) gözetirler. İşte onlar taşkınlık yapanların tâ kendileridir. Fakat tövbe edip, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir. (Allah, Peygamberine müşriklerin birinci şiddetli düşmanlıklarından -Bir mü’min hakkında ne akrabalık (bağlarını), ne de antlaşma (yükümlülüğünü) gözetirler- tövbe ettiklerinde dinde kardeşleri ve dostları olduklarını emretmiştir ki; Peygamber ve Müslümanlar kin ehli olmasın ve müşriklerin küfründen ötürü ortaya çıkan düşmanlık kinini istemesinler.) Bilen bir kavme âyetleri işte böyle ayrı ayrı açıklarız.”²⁴ Müfessirler, âyette geçen “İllen” kelimesinde ihtilaf, “Zimmen” kelimesinde ittifak etmişlerdir. el-İll; komşuluk ve zimmet antlaşması demektir. Bazıları ise, el-İll; antlaşmadır. Allah, onları antlaşmayı bozmakla nitelemiştir. Bazı müfessirler ise; el-İll; akrabalıktır, ez-Zimme ise antlaşmadır, demişlerdir.

- [65] *“İman edenler ancak, Allah’a ve Peygamber’ine inanan, sonra şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenlerdir. İşte onlar doğru kimselerin ta kendileridir.”²⁵ Onlar Allah’ın kendilerine haber verdiğini ve Peygamberinin Allah’tan alıp kendilerine tebliğ ettiğini tasdik eden mü’min-*

24 Tевbe, 9/7-10.

25 Hucurat, 49/15. <https://rantey.org>

lerdir buyurmaktadır. Müslümanlar: Peygamberlerine diğerleri gibi, "Sihirbaz, yalancı" dememişlerdir. İsâ (as.) hakkında "Annesi dosdoğru bir kadındır."²⁶ buyurduğu gibi. Yani Mer-yem mü'minedir ve Allah'ı tasdik etmiştir. "Rabb'leri katında şâhid olanlar."²⁷ âyetinde Allah, bütün mü'minlerin (mü'minlerin her birinin) şehid/şahid olduğunu buyurmuştur.

Ancak, Allah yolunda öldürülenler için diğerlerinde olmayan bir konum ve fazilet vardır. el-Hasan (Hasan el-Basrî): "Bütün şehitlerin ruhları, sabah ve akşam cennetten rızıklarla rızıklanır. Ancak, Allah yolunda öldürülenler için başkalarında olmayan konum ve fazilet vardır." demiştir. "Ecirleri (amellerinin sevabı), nurları (amelleri ve güzel sözleri kıyamet günü onlar için nurdur.)"²⁸

"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. (Allah'ın bu emri bütün insanlardır.) Eğer onlardan biri ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle."²⁹ "Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik. Annesi onu ne [66] zahmetle karnında taşıdı (sıkıntı içinde) ve ne zahmetle doğurdu! (aynı şekilde sıkıntı içinde, zayıflık üstüne zayıflık) Onun (anne karnında) taşınması ve süten kesilme süresi (toplam olarak) otuz aydır. Nihayet olgunluk çağına gelip, kırk yaşına varınca şöyle der: "Rabbim! Bana ve anne babama verdiğin nimetlere şükretmemi, senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Neslimi de salih kimseler yap. Şüphesiz ben sana döndüm. Muhakkak ki ben sana teslim olanlardanım."³⁰

Hasan el-Basrî şöyle diyordu: Evliliğinin altıncı ayında doğum yapan bir kadın Ömer'in (ra.) huzuruna getirildi. Ömer kadını recmetmek istedi. Ali: "Vallahi buna hakkın yok ey mü'minlerin emiri! Bu mesele Allah'ın kitabında açıklanmış-

26 Mâide, 5/75.

27 Hadîd, 57/19.

28 Hadîd, 57/19.

29 İsrâ, 17/23; Ankebut, 29/8.

30 Ahkâf, 46/15; Lâ'İlah İla Allah, 31/7. Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

tır." Ömer: Bu mesele Allah'ın kitabının neresinde var." Ali: Allah'ın şu âyetini işitmedin mi? *"Anneler, evlatlarını tam iki yıl emzirirler."*³¹ Bu da yirmi dört ay yapar. *"Çocuğa hamile kalması ve çocuğu süttten kesmesi otuz aydır."*³² Bu da altı aydır. Bunun üzerine Ömer, kadını serbest bıraktı.

Allah Teâlâ: *"Şayet, size yasaklanan büyük günahlardan sakınırsanız, seyyielerinizi (küçük günahlarınızı) sileriz."*³³ buyurdu. Allah Teâlâ; günahlardan bazılarının kebâirden olduğunu, bu günahların da işleyeni için dünyada azap olduğunu bildirmiştir. Bu günahlar da şunlardır: Zina, fâiz, iftira, yetim malı yemek, Harem sınırlarında avlanmak, esirlerden (elde edilen) ganimetten mal kaçırmak, savaştan kaçmak; (yol kesen, elleri ve ayakları çapraz olarak kesilir, dört dirhem kadar insanların malını çalanın sağ eli kesilir) namazı terk etmek ve zekâta mani olmaktır.³⁴

Yine Allah: *"Günahın büyüğünden ve fuhşıyattan sakının."*³⁵ buyurdu. Büyük günahlar da dünya ve ahirette azap gerektiren günahlardır. Daha sonra Allah, "lemem" hariç diye buyurdu. Hasân el-Basrî: "Lemem hariç: Kul; zina, hırsızlık, şarap içmek ve bunlara benzer büyük günahlardan kınanır, sonra kul; pişman olur, tövbe eder, o gûnahtan döner, tövbe ettiği vakit Allah onu bağışlar. Allah; bu şekilde hareket edenleri istisna etmiş ve tövbe ettikleri vakit tövbelerini kabul etmiştir. Şayet istisna olmasaydı insanların azı hariç helak olurlardı" dedi.

"Yine onlar, çirkin bir iş yaptıkları, (dünyada ceza hak eden büyük günahlar) yahut nefislerine zulmettikleri zaman (büyük günahlar dışındaki günahlar) Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını isteyenler (Allah'a tövbe ederler) -ki Allah'tan başka günahları kim bağışlar- ve onlar bile bile işledik-

31 Bakara, 2/233.

32 Nisâ, 4/31.

33 Necm, 53/32.

34 Son cümlede eksiklik olmasına rağmen kitabın aslına sadık kalınarak herhangi bir ekleme yapılmadı. Ancak cümlenin sibâkından anlaşıldığı üzere kitabın müellifine göre namazı terk edenin ve zekâta mani olanın sağ eli kesilir sonucunu çıkarmak mümkündür.

35 Necm, 53/32 cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

leri (günah) üzerinde ısrar etmeyenlerdir.”³⁶ Hasan el-Basrî: ‘Küçük günahlar; evlere izinsiz girmek gibi dünyada ceza gerektirmeyen günahlardır.’ dedi. Bazı müfessirler, el-Lemem’in dünyada ceza gerektirmeyen günahlar olduğunu söylemişlerdir. Allah’ın dünyadaki hükmünde ise; o günahlar küçüktür. Allah, kullarını kendisine isyan ettikleri vakit cezalandırabileceğini, büyük günahlardan ise ancak Allah ve Resulüne iman edenlerin sakınabileceğini söylemiştir.

Dünya ve ahirette herhangi bir ceza vermeden Allah bazı günahları merhametiyle affeder. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: *“Eğer büyük günahlardan sakınırsanız seyyielerinizi (küçük günahlarınızı) bağışlarız ve sizi güzel bir yere koyarız.”*³⁷ Yalan, gaflet, sövmek, harama bakmak, boş konuşmak, Allah adına (boş yere) yemin etmek -talâk ve köle azadı dışında- kebâirden değildir. Çünkü Hz. Peygamber, şehirlere göndermek üzere şöyle bir mektup yazmıştır: *“Peygamberlerin vârislerine yani âlimlere, insanlara yani şehir ve köy halklarına, şehirde yaşamayanlara yani çöl halklarına köle azat etme ve talâk ile yemin etmeyin. Çünkü bunlara yemin etmek, fâsıkların yeminindendir. Kebâirden olmayan günahlar için pişmanlık duyup tövbe edildikten sonra günahı ısrar edilmediği müddetçe Allah, o günahkârı hemen cezalandırmaz.”* Bir âlim de tövbe konusunda şu ifadeyi kullanmıştır: *“Nasıl ki memeden çıkan süt, tekrar memeye dönemiyorsa günahkâr kişinin de tövbe ettikten sonra aynı günaha dönmemesi gerekir.”*

Muttakiler

“Sana Allah’ın kitabında muttakîlerin sıfatları nelerdir?” [68] diye sorulduğunda muttakîlerin on yedi vasfının olduğunu söyle. Bu hasletlerin geçtiği âyetler şunlardır: *“İyilik, yüzlerinizi doğu ve batı taraflarına çevirmeniz(den ibaret) değildir. Asıl iyilik, Allah’a, ahiret gününe, meleklere, kitap ve peygamberlere iman edenlerin; mala olan sevgilerine rağmen, onu yakınlarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışa, (ihtiyacından do-*

36 Âl-i İmrân, 3/135.

37 Nisa, 4/31. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

layı) isteyene ve (özgürlükleri için) kölelere verenlerin; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren, antlaşma yaptıklarında sözlerini yerine getirenlerin ve zorda, hastalıkta ve savaşın kızıştığı zamanlarda (direnip) sabredenlerin tutum ve davranışlarıdır. İşte bunlar, doğru olanlardır. Onlar (Allah'ın kendilerine yasakladıklarından sakınırlar ve Allah'ın emrettiğini yerine getirirler. İşte ahlâkı bu âyete uyan ve bu âyet ile amel edenler), Allah'a karşı gelmekten sakınanların ta kendileridir.”³⁸

Allah'ın kendisine farz kıldığı zekâtı verir. Bazı müfessirlere göre âyette geçen, farz olan zekâttır. Bazılarına göre ise zekât değil de farz olan başka şeylerdir. İki görüş de olabilir. Namaz kendisi için farz olan kimseye gereklidir. Âyette geçen “be'sâ” kelimesi ile fakirlik, “darrâ” kelimesi ile de hastalık kastedilmiştir. Âyette geçen sıkıntı zamanı ise fakirlik ve hastalıklarla birlikte sabredip Allah yolunda cihad etmektir. İşte iyilik bu hasletlerin hepsidir. Bu hasletlerin hepsi ile amel etmek gerekir. Bunları yapanların mükâfatı da “Şüphesiz Allah'a karşı gelmekten sakınanlar Rablerinin, kendilerine verdiği şeylerle zevk ve mutluluk duyarak cennetlerde ve nimetler içinde bulunurlar. Rableri onları cehennem azabından korumuştur.”³⁹ âyetinde belirtilmiştir.

Din ve Mü'minler

“Din ve İslâm nedir? Mü'min ve Müslüman kimdir?” diye sorulduğunda şöyle cevap verilir: “Şüphesiz Allah katında din İslâm'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir.”⁴⁰ Allah, kitabında Lût'un (as.) ehli için şöyle buyurmuştur: “Orada (Lût'un yöresinde) bulunan mü'minleri çıkardık. Zâten orada bir ev halkından başka Müslüman bulamadık.”⁴¹ Bu âyette Allah mü'minin Müslüman olduğunu bildirmiştir.

38 Bakara, 2/177.

39 Tur, 52/17-18.

40 Âl-i İmran, 3/19.

41 Zâriyât, 51/35-36. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

"Allah'ın kitabında mü'minin sıfatı nedir?" diye sorulduğunda "Onun sıfatı Enfâl sûresinde zikredilmiştir" diye cevap verilir. "Mü'minler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir (Kalpleri, korkar Allah'ın hakkını yerine getirememekten çekinirler). Onun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (Allah'ın hüccetleri ve beyânları) (bu) onların imanlarını artırır. (Allah: "Allah'ın kulları üzerine farz kıldığı her şeyle, kitap, hüccet, tasdik, ihlâs ve ikrâr bunların hepsiyle Allah'ın onlar için söylediği her şeyle şayet onlarda bir artma oluyorsa bu imandandır." diyor.) Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler."⁴² (Allah'tan başkasına rağbet etmezler, O'ndan başkasından korkmazlar ve Allah'ın emrini yerine getirmek için de O'ndan başkasından yardım dilemezler).

"Onlar namazı (üzerlerine farz olan) dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir."⁴³ (Bizzat Allah'a ibadet eder ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiğinden de infâk ederler.)

"İşte onlar gerçekten mü'minlerdir (Allah'ın taatine uygun hareket ettiklerinden dolayı mü'min ismi onlar için gerekli olduğu bir haktır). Onlara, Rabbleri katından yüksek mertebeler, (mertebe; konumdur, yani bazıları için ibadetleri kadar fazilet vardır) *bağışlanma* (günahları için) ve *cömertçe verilmiş rızık* (canlarının çektiği) vardır."⁴⁴ Kerîm ise şerefli ve yüce demektir.

İslâm Kanunları (Şeriat)

Sana "İslâm'ın kanunları nelerdir?" diye sorulduğunda; "İslâm'ın kanunları şunlardır" dersin:

"Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık etmek, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan ayında oruç tutmak, yoluna güç yetiren için hac, -o da şehirlerin Mekke'ye uzaklığı ve yakınlığına göre azık ve binektir- ve cünüplükten dolayı yıkanmak. İşte bu Allah'ın, Peygamberinin, Ebû Bekir ve Ömer'in (r.anh-ma) dinidir."

42 Enfâl 8/2.

43 Enfâl 8/3.

44 Enfâl 8/4.

EBÛ BEKİR ES-SİDDİK

- [70] Kureyş kabilesinin Teym b. Mürre koluna mensup, ismi Atîk b. Ebû Kuhâfe olan Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in vefatından önce yedi gün süren hastalığı esnasında Hz. Peygamber'in yerine namaz kıldırmıştır. Hz. Peygamber'in arkadaşı da olan Hz. Ebû Bekir (ra.) hakkında Yüce Allah şöyle buyurmuştur: *"Hani onlar mağarada (Mekke Dağı'nda) bulunuyorlardı. Hani arkadaşına (Hz. Ebû Bekir'e), 'Üzülme! Çünkü Allah bizimle beraberdir.' diyordu."*⁴⁵

Resulullah, yurtları Mekke'de müşriklerin arasında olduğu halde ve onu müşriklerden koruyacak kimse olmamasına rağmen ona ve arkadaşına karşı müşriklerin ayaklanması zarar vermedi. Allah onların yardımcısı olduğundan dolayı kavimleri onlara zarar veremedi. Hz. Ebû Bekir'in üzüldüğünü gören Hz. Peygamber ona: *"Üzülme! Allah bizimledir."*⁴⁶ "Düşmanlarımızın bize zarar vermesine engel olur." dedi.

Rivayet edildiğine göre onlar, mağaraya doğru giderlerken en küçük ağaçlardan biri olan Sümâme ağacını gördüler. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'e "Bu ağacı al!" dedi. Mağaraya vardıklarında Hz. Peygamber mağaranın kapısında bekledi. Hz. Ebû Bekir ise mağaraya önden girip mağarayı kontrol etti.

Hz. Peygamber: "Ne oluyor sana ey Ebû Bekir?" diye sordu.

Hz. Ebû Bekir: "Anam babam sana fedâ olsun yâ Resulallah! Mağaralar, yırtıcıların ve zehirli hayvanların yuvasıdır. Mağarada yılan ya da benzeri zehirli bir haşere olursa seni değil de beni ısırır." diye cevap verdi.

Denilir ki, Hz. Ebû Bekir mağarada bir delik gördü. Hz. Peygamber'e zarar verecek bir şey o delikten çıkmasın diye Hz. Ebû Bekir ayağını o deliğe soktu. Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir'e Sümâme ağacını mağaranın kapısına koymasını emretti. Derken müşrikler geldiler. Sümâme ağacını kapıda gördüler. Allah, Hz. Peygamber'e müşriklerin görmediği askerlerle yar-

45 Tevbe, 9/40.

46 Tevbe, 9/40 Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

dım etti de onlar Hz. Peygamber'i ve arkadaşını göremediler. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: *"Allah da onun [71] ve mü'minlerin üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz birtakım ordularla onları desteklemiştir..."*⁴⁷ Allah, askerleriyle müşriklerin gözlerini ve kalplerini onlardan çevirdi.

Bize ulaştı ki, bir gün Hz. Peygamber hutbesinde, "Ben ve arkadaşım on küsur gün mağarada kaldık. Ensâr kardeşlerimize (Medine'ye) varıncaya kadar bir un çeşidi olan "berîr"-den başka bir şey yemedik. Ensâr bizi lider yaptı."⁴⁸ buyurmuştur.

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Gökyüzünde, arkasından 'Ebû Bekir es-Sıddîk' yazılmadan 'Muhammed Allah'ın Resulü'dur' yazılmaz."

Hız. Ömer; mağara gecesi (mağarada) Hz. Peygamber'e arkadaşlık ettiği için "Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Ömer'in ailesinden daha hayırlıdır." demiştir. Hz. Peygamber'in vefatından sonra "Allah'a ve Peygamber'ine iman eder, namaz kılar; ancak zekât vermeyiz." diyen mürtedlere Hz. Ebû Bekir'in "Namaz ile zekâtı birbirinden ayıran ile vallahi savaşıyorum. Şayet Hz. Peygamber'e verdikleri bir yuları dahi benden sakınırlarsa onlarla savaşıyorum" demesi sebebiyle de "Ebû Bekir, Ömer ve ailesinden daha hayırlıdır." demiştir. Ayrıca Hz. Ömer; "İçinde Ebû Bekir gibilerinin olduğu kimselere âmir olmaktansa, şuan hissetmediğimi ancak ölüm anında nefsimin bana süslü gösterdiği hariç, boynumun vurulması benim için daha sevimsizdir." demiştir. Yine Hz. Ömer (ra.), "Keşke Ebû Bekir'in göğsünde bir kıl olsaydım" demiştir.

Kureyş'in erkeklerinden İslâmiyet'i ilk kabul eden kişi Hz. Ebû Bekir'dir. Hz. Ebû Bekir'in İslâmiyet'i kabulü şu şekilde olmuştur: Nübüvvet görevinin başlangıcında Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ile karşılaşır, ona güzel sözler söyler, onu cez-

47 Tevbe 9/26.

48 Ahmed b. Hanbel, *Musned*, 25: 365A, Rivâ'atı <http://tenbey.org/bir>, 8: 310.

beder ve şöyle söyler: “Allah’a yemin olsun ki sen bana yer-yüzündeki herkesten daha sevimlisin, kardeşimsin, dostum-sun, arkadaşısın. Bütün Kureyşlilere söylemediğimi sana söylüyorum: “Meleklerden bir melek geldi ve bana bazı şeyler [72] öğretti, benim bütün insanlara gönderilen Allah’ın Resulü olduğumu haber verdi, cinleri, şeytanları, Lât’ı ve Üzzâ’yı inkâr etmemi emretti.”

Hız. Ebû Bekir ile konuştukları yerde önlerinde yaklaşık bir zira’ boyunda incir ağacının tahtalaşmış bir dalı vardı. Bu dal kurtlanarak delik deşik olmuştu. Hız. Ebû Bekir, Hız. Peygamber’e hitaben, “Yemin ederim çok şaşırdım. Şimdiye kadar böyle bir söz işitmedim. İşte bu tahta parçası yeşermeden sana asla iman etmem” dedi..

Çok sıcak bir zaman diliminde beraberce beklediler. Bu tahta parçası da içinde bekledikleri mağaranın tam karşısındaydı. Onlar mağarada uyuya kaldılar. Tahta parçası Allah’ın izni ile yeşerene kadar da o gün uyanamadılar. Uyandıklarında Hız. Ebû Bekir yeşeren tahta parçasına bakınca; “Senin gerçekten Allah’ın Resulü olduğuna iman ediyorum. Uğruna yaşadığım ve öleceğim şeyler üzerine yemin olsun ki sana biat ediyorum. İnkâr ettiklerini inkâr edip, iman ettiklerine de iman ediyorum” diyerek Müslüman oldu.

Zeyd’in Dahhâk b. Mezâhım’dan, onun da Abdullah b. Abbâs’tan aldığı rivâyeti Abdullah b. Yezîd *er-Red ale’r-Ravâfız* isimli kitabında şöyle nakletti: Hız. Ebû Bekir, Râhib Buhayra tarafından Hız. Peygamber’in nübüvvet ile müjdelendiği haberini alır almaz bunu tasdik etti. Hız. Peygamber’e vahiy geldiğinde Hız. Ebû Bekir, onun Allah’ın Resulü olduğunu anladı. Kureyş’in eşliğinde Râhib Buhayra’nın yanından Mekke’ye döndüklerinde Hız. Peygamber henüz peygamber olduğunu açıklamamışken Hız. Ebû Bekir, onun peygamberlik ile müjdelendiğini bildi. Ayrıca Hız. Hatice de Hız. Peygamber’in suyun üzerinde yürüdüğünü görmüştür.

Ömer b. Hattâb

Hız. Ömer'in Fazileti ile İlgili Gelen Rivayetler

Dinimiz, Hz. Peygamber'in, Hz. Ebû Bekir'in ve şehit Ömer b. Hattâb'ın dinidir. O hak ile batılı birbirinden ayıran Ömer el-Fârûk'tur. Hz. Ebû Bekir'den sonra Müslümanlara halifelik yapmıştır. Bu görevi Allah'ın düşmanı Ebû Lu'lu' tarafından yaralanması sonucu kendisine ölüm gelinceye kadar sürdürmüştür. O, Hz. Ömer'i hançer ile yaralamıştı. Allah Hz. Ömer'e rahmet etsin, katiline lanet etsin.

Enes b. Mâlik'ten rivayet edildiğine göre Allah Resulü şöyle [73] buyurmuştur: "Allah, hakkı Hz. Ömer'in dili ve kalbi ile ortaya koydu."⁴⁹ "Ömer, bendendir. Ben de Ömer'denim (Yani Ömer beni sever, ben de Ömer'i severim). Beni seven Ömer'i sevmiş olur. Ömer'e buğzeden de bana buğz etmiş olur, istediği her şekilde Ömer bendendir."⁵⁰

Hız. Ömer, o kimsedir ki ölmeden bir yıl önce ordular hazırlatmış ve pek çok divân teşkilatı kurdurmuştur. Hz. Ömer, Kureyş'in Adî b. Ka'b b. Lüey koluna mensuptur. Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in kabirleri, bir adı da Tîbe olan ve Kur'an'da Yesrib⁵¹ olarak zikredilen Medine şehrindeki Mescid-i Nebvî'nin içinde, minberin gerisinde mescidin doğu tarafında ve Hz. Peygamber'in kabrinin arkasında yer almaktadır.

49 İbn Mâce, Mukaddime 11; Sünen-i Ebû Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 11/227.

Hadis-i şerif yüce Allah'ın Hz. Ömer'in dilinden hikmet pınarlarını akıttığını bu sebeple onun haktan başka bir şey düşünmeyip haktan başka bir şey söylemeyeceğini ifade etmektir. Nitekim Hz. Ömer'in on bir meselede ileri sürdüğü düşüncelerinin o günlerde henüz inmemiş olan Kur'an âyetlerine aynen muvafık düşmesi de bu gerçeği açıkça ortaya koymaktadır.

50 Bu manada "kütüb-i tis'a"da herhangi bir hadis ile karşılaşmadık. Yalnız mana olarak "Ashâbım hakkında Allah'tan korkunuz! Ashâbım hakkında Allah'tan korkunuz! Benden sonra onları hedef alıp eleştirmeyiniz. Onları seven beni sevdiğinden dolayı sever. Onlara buğzeden de bana buğzettiklerinden buğzeder..." manasındaki rivayet hadis kitaplarından geçmektedir. Bkz: Tirmizi, "Menâkıb", 59. Aynı şekilde Ensâr hakkında da benzer rivayet mevcuttur. Bkz: İbn Mâce, "Fedâilu's-sahâbe", 11. Ancak Hz. Ömer ile ilgili buna benzer rivayet şuralarda geçmektedir. Bkz.: Heysemî, Mecme'u'z-zevâid, c. 9, s. 69; Suyûtî, Câmi'u'l-ehâdîs, c. 3, s. 358.

51 Ahzâb, 33/13. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ebû Ubeyde b. Cerrah

*Asıl Adı Âmir b. Abdullah olan Ebû Ubeyde b. Cerrah'ın
Fazileti Hakkında Gelen Rivayetler*

Dinimiz, güvenilir Ebû Ubeyde b. Cerrah el-Kureyşî'nin dinidir. Resulullah (sav.) onu Necrânîli iki râhib olan Âkîb'dan ve Seyyid'den cizye almak için gönderdiğinde onun için "Bu, bu ümmetin güveniliridir" buyurdu. Hz. Ebû Bekir onu vali olarak tayin etti. Tâ ki Hums ve Yermük'ün de içinde bulunduğu Şam'ın bazı şehirleri onun sayesinde fethedildi. Daha sonra Mâhân komutasındaki üç yüz bin Rum askeriyle Kudüs'te savaştı. Allah Müslümanlara yardım etti, Rumlarla savaştılar, onlara galip geldiler. Kudüs'ü muhâsara ettiler. Ebû Ubeyde, Mu'az b. Cebel, Müslümanlardan bir topluluk ve Hz. Ebû Bekir'in askerleri tarafından Kudüs halkı muhâsaraya alındı. Bu muhâsara Ebû Bekir vefat edip Ömer halife olunca-ya kadar devam etti. Kudüs halkı muhâsara altındayken Ebû [74] Ubeyde'nin komutanlığı devam etti. Kudüslü râhibler; "Emîru'l-Mu'minîn Ömer gelinceye kadar ne teslim ne de Müslüman oluruz." dediler. Bunun üzerine Hz. Ömer Kudüs'e geldi. Râhibler, Hz. Ömer'in yanına geldiler, onun eliyle ve onun hilafeti döneminde Müslüman oldular. Kâ'b b. Ahbâr da Hz. Ömer sayesinde Müslüman olan Yahudilerdendir.

Kâ'b b. Ahbâr, bir gece Müslümanlardan birinin "Ey kendilerine kitap verilenler! Birtakım yüzleri silip de tersine çevirmeden yahut Cumartesi halkını lanetlediğimiz gibi onları lanetlemeden, yanınızda bulunanı (Tevrat'ı) doğrulayıcı olarak indirdiğimiz bu kitaba (Kur'an'a) iman edin. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecektir."⁵² meâlindeki âyeti duyunca Kâ'b, Allah tarafından kendi yüzü de o yüzler gibi silinip yüzünün tersine çevrilmesinden korktuğunu, elini başına ve yüzüne sürerek tam manasıyla iman ettiğini söylemiştir.

Ebû Ubeyde b. Cerrah Kudüs'ün 'Amvâs beldesinde ortaya çıkan vebâya yakalanarak vefat eder. Ondan sonra Mu'az b.

Cebel bu vebâdan vefat edinceye kadar Müslümanlara namaz kıldırır.

Resulullah (sav.) Ebû Ubeyde hakkında; “Ashâbımdan ah-laklarında sorumlu olacakları herhangi bir nokta bulunma-yan kişi Ebû Ubeyde b. Cerrah’tır.” buyurdu.⁵³

Abdurrahman b. Avf

*Zühreoğullarından Abdurrahmân b. 'Avf el-Kureyşî (ra.)
Hakkındaki Rivayetler*

Dinimiz; Hz. Peygamber’in, (Künyesi Ebû Muhammed olan Abdurrahman b. 'Avf) hakkında “Ebû Muhammed kıyamet günü bir grup zengin ile (Kevser) havuzuna gelip de zen-ginlerin döneceğini kendisinin dönmeyeceği”ni buyurduğu Abdurrahman b. 'Avf’ın dinidir. Ayrıca Hz. Peygamber onun hakkında “O hikmet sahibidir, hikmetli kişilerden yanadır.” buyurmuştur. Allah Kur’an-ı Kerim’de onu “mü’min” olarak isimlendirmiştir: “*Sadakalar hususunda gönüllü bağışta bu-lunan mü’minlerle, güçlerinin yettiğinden başkasını bulama-yanları (gönüllü olarak sadaka veren mümin, Abdurrahman [75] b. 'Avf’tır.) çekiştirip onlarla alay edenler var ya; işte Allah asıl onları maskaraya çevirmiştir. Onlar için elem dolu bir azap vardır.*”⁵⁴ Onlarla alay edenlerle Allah alay etti ve onlara elem verici bir azap gerekli kıldı.

Ammâr b. Yâsir

Ammâr b. Yâsir’in Fazileti Hakkındaki Riva yetler

Dinimiz, künyesi Ebû'l-Yakzân olan Ammâr b. Yâsir’in dini-dir. Resulullah (sav.) İslâm dinini herkese aleni olarak ilan et-meden önce bir defasında Kureyşli kâfirlerin İslâm dininden alıkoymak ve küfre döndürmek için Ammâr’a, babası Yâsir ve annesi Sümeyye’ye işkence ettiklerini görünce onlara hitaben şöyle buyurdu: “Sabredin ey Yâsir ailesi! Sizin varacağınız yer cennettir.” Ammâr, Medine’deki Mescid-i Nebvî’nin inşa-sında kerpiç taşıırken Hz. Peygamber onun başındaki toprağı

53 İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6: 391; Hâkim, *Müstedrek*, 3: 298.

54 Tevbe, 9/79. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

silkeleyerek hakkında “Sen, yeni çiftleşmiş devenin sütünü içerken azgın zâlim bir topluluk tarafından öldürüleceksin.”⁵⁵ buyurduğu kişidir.

H. Ammâr, H. Ali ile birlikte Sıffîn günü savaşırken susadı ve su istedi. Ona deve sütü getirildi, sütü içti ve Muâviye b. Ebî Süfyan'ın taraftarları onu öldürdü. Resulullah (sav.) onun hakkında “Ammâr'ı öldüren ve onun malını yağmalayan cehennemdedir.”⁵⁶ buyurdu. Resulullah (sav.) onun hakkında “Ammâr haktan yanadır. Hak da Ammâr'dan yanadır.” Ammâr, “Bu gidiş cennetidir” diyerek Sıffîn Savaşı'na gitmişti.

Abdullah b. Mes'ûd

Abdullah b. Mes'ûd'un Fazileti Hakkındaki Rivayetler

Dinimiz, Kureyş kabilesinin müttefiki Huzel kabilesine mensup Abdullah b. Mes'ûd'un dinidir. H. Peygamber onun hakkında şöyle buyurmaktadır: “Bu ümmet için Abdullah b. [76] Mes'ûd'un razı olduğuna razı oldum.”⁵⁷ Başka bir hadiste Ebû Bekir, Ömer, İbn Mes'ûd ve Ammâr hakkında H. Peygamber şöyle buyurmaktadır: “Benden sonrakilere Ebû Bekir ve Ömer'e uyun. 'Ammâr'ın gösterdiği doğru yolda gidin ve İbn Mes'ûd Ümmü 'Abd'ın gösterdiği yoldan ayrılmayın.”⁵⁸

Allah, Kur'an'da H. Peygamber'e (sav.): “Eğer sen onlara karşı kaba, katı yürekli olsaydın, şüphesiz senin etrafından dağılıp giderlerdi.”⁵⁹ buyurmaktadır. Bu konuda Allah, Müslümanlara nimetini haber verip H. Peygamber'i (sav.) şerefli ahlaka meyletmiştir. Aynı şekilde Allah: “Sizden size bir peygamber geldi.”⁶⁰ buyurmaktadır. Yani sizin gibi bir insan peygamber olarak gönderildi. Geçmiş milletlerin peygamberlerine dediği: “Siz bizim gibi insanlardan başka bir şey değilsiniz.”⁶¹ âyeti gibidir. Aynı şekilde: “Onlardan bir adama vahiy

55 Tirmizî, “Menâkıb”, 35.

56 Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 437.

57 Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 359.

58 Hâkim, Müstedrek, c. 3, s. 79.

59 Âl-i İmrân, 3/159.

60 Tevbe, 9/128.

61 Yâsîn, 36/15 cretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

indirmemiz insanlar için şaşılacak bir şey mi?"⁶² dediği gibidir. "Sıkıntıya düşmeniz ona (Hz. Peygamber'e (sav.) çok ağır gelir (Allah, sizi sıkıntı ve günden koruyacak olanı bırakıp, Hz. Peygamber'in (sav.) sizi bir şeye çağırdığı vakit onda inat edip ona icabet etmediğinizde bu durumun Hz. Peygamber'e (sav.) ağır geldiğini buyurmuştur). Aşırı isteklidir (Yani Hz. Peygamber (sav.), Kâfirlerin Allah'a iman etmelerini ve davetine icabet etmelerini çok arzular). Mü'minlere şefkatli ve merhametlidir."⁶³ Hz. Peygamber (sav.) mü'minlere kol kanat gerip, yardımcı oluyor. Allah: "Şüphesiz sen [Hz. Peygamber (sav.)] büyük bir ahlak üzeresin"⁶⁴ buyurmaktadır. Yani büyük bir din üzeresin. Çünkü onun ahlakı ümmeti için Allah'a yaklaştıran, O'nun muhabbetine ileten bir nimettir. Allah: "Onları affet (Allah, Hz. Peygamber'in (sav.) kendisine yapılan saygısızlıkları affetmesini istemiştir). Onların günahlarının affını dile (Çünkü bu onları rahatlatır)."⁶⁵ buyurmuştur. Aynı şekilde Allah: "Onlara dua et! Muhakkak duaların onlar için sükûnettir."⁶⁶ buyurmaktadır. Bu âyette Hz. Peygamber'in (sav.) duası "mü'minler [77] için günahlarının bağışlanmasını dilemesi" anlamındadır. "İşlerde onlarla istişare et."⁶⁷ Yani Allah'a verdiği sözler dışındaki meselelerde onlara danış. Çünkü istişareyle onlara değer verdiğini öğrenirler. Allah bu âyet ile, "onlarla istişare etme durumunun onları yücelttiğini, (bu şekilde) kendilerine değer verdiğini bileceklerini" buyurmaktadır. Hz. Peygamber (sav.) genellikle veya savaşla ilgili bir durumla karşılaştığı vakit Ebû Bekir ve Ömer (r.anhuma) ile istişare ederdi. İstişare edilen durumla ilgili şayet Ebû Bekir ve Ömer (r.anhuma) aynı görüşü belirtirlerse Hz. Peygamber (sav.) onlara muhalefet etmezdi. Eğer farklı tekliflerde bulunurlarsa Hz. Peygamber (sav.) ikisinden birinin görüşünü tercih ederdi. "İşleri aralarında istişareyledir."⁶⁸ Yani bazıları bazılarıyla istişare eder.

62 Yunus, 10/2.

63 Tevbe, 9/128.

64 Kalem, 68/4.

65 Âl-i İmrân, 3/159.

66 Tevbe, 9/103.

67 Şûrâ, 42/38.

68 Şûrâ, 42/38. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Allah, Peygamberine de bunu emretmiş ve “İşlerde onlarla istişare e:.”⁶⁹ buyurmuştur. Hz. Peygamber’den (sav.) sonra sünnet olsun diye Allah ona istişareyi emretmiştir. Ancak istişare yapılması emredilen durumlar, hakkında daha önce Allah’ın âyetlerinin inmediği durumlardır. Bir konu hakkında daha önce vahiy nazil olmuşsa ve herhangi bir konu hakkında (yeni bir) vahiy nazil olursa istişare geçersiz olur. Bir konu hakkında şayet vahiy var ise o konuda istişare etmek Allah’a isyandır.

Denilir ki; tam, yarım ve hiçbir şey olmak üzere adamlar üç türdür (kısımdır). Tam adam; akıl ve re’y sahibi olup bir iş yapmak istediğinde o işe istişare etmeden atılmayandır. Bu kişi sürekli doğruyu bulur. Yarım adam; akıl ve re’y sahibi olup işlerinde istişare etmeyendir. Bu kişi bazen doğru bazen de yanlış yapar. Hiçbir şey olmayan adam ise; ilim ve re’y sahibi olmayıp istişare etmeyen kişidir.

Kişi, razı olduğu fâkih kimselere danışır, sonra Allah’a tevekkül eder. Çünkü Allah ve Resulü için hicret edip hakkı kastedene, Allah, dost ve yardımcı olur ve o kişiye doğru yolu gösterir. Allah: “Azmettiğin vakit (sana hakkında doğru yol açıklanan işte görüşünü ortaya koyduğunda) Allah’a tevekkül et.”⁷⁰ buyurmuştur. Bir şeye karar verdiğinde topluluğuna, sayına ve ashâbına güvenme. Çünkü sen ancak Allah’ın yardımıyla güç yetirebilirsin. Onun için yardım ve zaferi Allah’tan iste. Allah Hz. Peygamber (sav.) ve ashâbına şöyle buyurmuştur: “Andolsun, Allah birçok yerde ve Huneyn Savaşı’nda size yardım etmiştir. Hani, çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat (bu çokluk) size hiçbir yarar sağlamamış, yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) geri sin geriye dönüp kaçmıştınız.”⁷¹

Huneyn Savaşı’nda Müslümanlar yenildiğinde Hz. Peygamber’in (sav.) arkasında (Hz. Peygamber’i (sav.) öldürmek için) Şeybe b. Osman vardı. Buna rağmen sağında Abbâs, solunda Ebû Süfyân b. Harb ve sahih olan görüşe göre geride İbn Hâ-

69 Şûrâ, 42/38.

70 Âl-i İmrân, 3/159.

71 Tevbe, 9/25Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ris'ten başka Hz. Peygamber'in (sav.) yanında hiç kimsenin kalmadığı zikredilmiştir.

Şeybe (Huneyn'deki olayı şu şekilde anlatmaktadır): Uhud Savaşı'nda öldürülen Talha ve Osman b. Talha'ya karşılık Allah'ın peygamberini öldürmek istedim. Allah kalbimden geçeni peygamberine bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav.) bana dönüp göğsüme vurdu ve "Seni Allah'ın korumasına bırakıyorum ey Şeybe!" dedi. Bunun üzerine vücudum titredi. Ona baktım ki o bana kulaklarımdan ve gözlerimden daha çok sevimliydi. Ona "Şehâdet ederim ki sen Allah'ın elçisisin ve Allah içimden geçeni sana bildirendir" dedim. Sonra Resulullah (sav.), "*Allah tevekkül edenleri sever.*"⁷² âyetini okudu. Allah'a tevekkül edenler, amel edenler, zafere ve yaratmaya inananlar ve iş (emr), Allah'ın elindedir.

Ömer b. Hattâb (ra.), savaşta görevli olan valisine "Şayet düşmanlarınızdan size tuzak kurdukları haberi gelirse sizin tuzağınız takvâ olsun." derdi. Allah: "*Şüphesiz Allah, takvâ sahipleriyle ve iyi olanlarla birliktedir.*"⁷³ buyurur. Allah, istişarede muvaffakiyet, doğru yol ve ıslah olduğunu bildiğinden Peygamberine ashâbıyla istişare etmesini emretmiştir.

Huzeyme b. Sâbit el-Ensârî

Dinimiz, Resulullah'ın (sav.) şahitliğini iki erkeğin şahitliğine denk sayan, iki şahitlik sahibi (züş-şehâdeteyn) Huzeyme b. Sâbit el-Ensârî'nin dinidir. Mekke'den hicret etmeden önce [79] Hz. Peygamber'in (sav.) gizlediği, Mekke yakınlarındaki Akabe'de Resulullah'a (sav.) biat eden ve on iki seçkin Ensâr'dan olan Ebû'l-Heysem et-Teyyihân da bizdendir. Murâd kabile-sinden Uveys el-Karanî de bizdendir. Onunla ilgili olarak, Hz. Peygamber (sav.), Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'e şöyle demiştir: "Benden sonra Medine'ye gelecek ve Ensâr mahallesine gidecek olan, kıyamet günü şefaata Rabîa ve Mudar kabilesi adedince kişinin nail olacağı Uveys el-Karanî'ye selamımı söyle-

72 Âl-i İmrân, 3/159.

73 Nahl, 16/128. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

menizi vasiyet ediyorum.”⁷⁴ Haccâc'ın zulüm ile ve düşmanca öldürdüğü Saîd b. Cubeyr de bizdendir.

Dinimiz, Muhâcir'den ve Ensâr'dan cemaat ehlinin ve ümmetin tefrikaya ve ihtilafa düşmeden önceki ashâbın üzerine birleştiği ve üzerinde ülfet buldukları kişilerin dinidir.

Hiz. Peygamber'in (sav.), “Her kim ki bir karış kadar cemaatten çıkarsa İslâm'ın bağını boynundan sökmüştür.”⁷⁵ buyurduğu bize ulaştı. (Hadiste geçen) “er-Ribkatü” kelimesi daha çok Berberîlerce kullanılan bir kelimedir. er-Ribk (son harfi kâf) ise Berberîlerin Esed kolunda yaygın olan bir kelime olup oğlakların içinde toplandığı ip demektir. er-Ribk (son harfi kef) ise, koyunların içinde toplanıp sağıldığı ip demektir.

Bize ulaşan rivayete göre Resulullah (sav.): “Tartışmayı bırakın. Çünkü İsrâiloğulları 72 fırkaya ayrıldı, benim ümmetim ise 73 fırkaya ayrılacaktır. Ben ve ashâbımın bu gün üzerine olduğu din üzerine olanlar hariç hepsi dalâlet üzere olacaktır. Sakın Allah'ın dini hakkında tartışmayın!”⁷⁶ buyurdu.

Yine bize ulaşan rivayetlere göre Resulullah (sav.): “Size beş huyu/özelliği emrediyorum: (Amirleri) dinlemek, (onlara) itaat, cemaat (ondan ayrılmamak), hicret ve Allah yolunda cihad etmek.”⁷⁷ Her kim ki cemaatten bir karış kadar ayrılırsa [80] muhakkak İslâm ipini başından sökmüştür. Her kim ki cahiliye davasını güderse o, cehennemın etrafında diz üstü çökmüş halde hazır edilenlerden olacaktır. Allah, Peygamberine: “*Rabbine andolsun, onları şeytanlarla beraber mutlaka haşre-deceğiz. Sonra onları kesinlikle cehennemın çevresinde diz üstü hazır edeceğiz. Sonra her bir topluluktan, Rahman'a karşı en isyankâr olanları mutlaka çekip çıkaracağız. Oraya girmeye en lâyık olanları da muhakkak ki en iyi biz biliriz. (Ey insanlar!)*

74 Zehebî, bu rivayeti zayıf bir ravinin rivayetine örnek olarak vermiş ve bu rivayetin “münker” olduğunu belirtmiştir. Bkz. Zehebî, *Siyeru E'lâmin-nubelâ*, 4:33.

75 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 28: 406, 29:336, Tebrânî, *Mu'cemu'l-kebir*, 3: 288.

76 Tirmizî, “İman”, 18, Hâkim, *Müstedrek*, c. 1, s. 218.

77 Tirmizî, “Enkâr”, 1, s. 100. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*Sizden cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir iştir.”*⁷⁸

İbn Abbâs'ın: “Vurûd” kelimesi Kur'an'da üç yerde geçmektedir ve üçünde de “girmek” manasında kullanılmaktadır” dediği bize ulaştı. Sonra İbn Abbâs, “*Hiç şüphesiz siz ve Allah'tan başka kulluk ettikleriniz cehennem odunuzunuz. Siz oraya varacaksınız.”*⁷⁹ “(Firavun) kıyamet gününde kavminin önüne geçecek ve onları ateşe götürecektir. Ne kötü varış yeridir orası.”⁸⁰ (Ey insanlar!) Sizden (müşriklerden) cehenneme varmayacak hiç kimse yoktur. Rabbin için bu, kesin olarak hükme bağlanmış bir iştir.”⁸¹ âyetlerini okudu. Kur'an okunduğu gibidir ve Kur'an'ın zikrettiği de kâfirler olup onlar kesinlikle cehenneme uğrayacaktır. Müfessirlerden biri ise:⁸² âyette geçen “vurûd” kelimesinin orayı (cehennemi) geçmek olduğunu söyler. Der ki, mü'min, Sırât köprüsü üzerinden cehennemi geçecek ve cehenneme girmeyecektir. Allah, Kur'an'ın hiçbir yerinde mü'minlerin cehenneme uğrayacağını zikretmemiştir. Ancak Allah, Kur'an'da kâfirlerin cehenneme uğrayacağını zikretmiştir. Allah: “*Sonra Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtarıyoruz.*”⁸³ Ateşten kurtarıyoruz. “*Allah, kendisine karşı gelmekten sakınanları başarıları sebebiyle kurtarır.*”⁸⁴ âyeti gibi. “*Zâlimleri orada diz üstü çökmüş hâlde bırakırız (cehenneme uğradıktan sonra).*”⁸⁵ buyurdu.

“Peki, işitmenin ve itaat etmenin açıklaması nedir?” diye sordum. “Allah'a ve Resulü'ne (sav.) zorlukta, kolaylıkta, hoşnutlukta ve hoşnutsuzlukta uymaktır. O da Allah'ın Kitabı'na ve Peygamber'inin (sav.) sünnetine uymaktır. Allah: “*Kim Al-*

78 Meryem, 19/68-71.

79 Enbiyâ, 21/98.

80 Hud, 11/98.

81 Meryem, 19/71.

82 Genellikle müellifler görüşünü aldıkları kişiyi bilmediklerinde “bazıları dedi” şeklindeki ifadeyi kullanırlar. Onun için müfessirlerden bazıları dedi değil de biri dedi şeklinde tercüme etmek uygun görülmüştür (çev.).

83 Meryem 19/71.

84 Zümer, 39/61.

85 Meryem, 19/72. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

lah'a ve Resulüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır."⁸⁶ buyurmaktadır." diye cevap verdi.

- [81] Cemaatin açıklamasının ne olduğunu sordum. "Ümmetin iftiraka (ihtilafa) düşmeden önce Muhâcir'in ve Ensâr'ın sünnetlerden ve şeriatın üzerine olduklarıdır." dedi. Her kim ki buna (hal ve siret) sözde ve yaşantıda muhalefet ederse İslâm ipini boynundan çıkarmıştır.⁸⁷ Çünkü; uyan kurtulur, uyduran (İslâm'da olmayan bir hükmü ona eklemek) helâk olur ve ashâba muhalefette doğru yol yoktur, denilir. Huzeyfe b. Yemânî'nin: "Eğer yolumuza uyarsanız apaçık bir geçmeyle geçersiniz. Şayet hata işlerseniz uzak bir sapkınlığa saparsınız." dediği bize ulaştı. Huzeyfe b. Yemânî: "itaat edin, uydurmayın. Muhakkak uydurmak size yasaklandı." dedi. Resulullah (sav.): "Sünnette az bir amel, bid'atte çok amelden daha hayırlıdır." "Her kim ki İslâm'da bir bid'at uydurur ya da bid'at uydurana sığınırse Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti onun üzerine olsun." buyurdu.⁸⁸

Peki, bid'at ve bid'atçıyı korumanın açıklaması nedir? diye sordum. Hırsızlık (hırsızlık dolayısıyla eli kesilir), insanların yolunu kesmek, haksız yere adam öldürmek, Müslüman erkek veya Müslüman kadına zina iftirası atmak, bir Müslümanı yaralamak gibi (had gerektirecek) herhangi bir günah işleyen kimseye, Müslümanların önderi Allah'ın hükmünü uygulamak isteyip Kur'an ve sünnette kendisine uygun görülen hükmü uyguladığı esnada bu (suçlu) kişiyi korumaya çalışan ve onu Müslümanların önderinden alıkoyan kimse, hadiste geçen laneti hak eden bid'atçı olur. İbn Mes'ûd: "Sonradan olan her şey bid'attir." demiştir.

Sizden her kim ki bir yol edinmek istiyorsa ölenlerin yolunu edinsin. Ölenler, Hz. Muhammed'in (sav.) ashâbıdır. Ashâb, bu ümmetin en faziletlisi, kalpleri en temiz olan, yolları en doğru olan ve sorumlulukları en az olanlardı. Ashâb, Allah'ın Peygamberi Muhammed (sav.) ve dinini ayakta tutmak için seçtiği bir

86 Ahzâb, 33/71.

87 Beğâvi, Şerhu's-sünne, 4: 27.

88 Beyhakî, Şu'abü'l-İmân, 2/1280. Arşivi - <https://rantey.org>

topluluktu. Ashâbın faziletini bilin, onların izinden gidip onlara uyun, ahlaklarında ve yaşantılarında gücünüz yettiği kadarına yapışın, çünkü onlar, doğru yol üzereydiler. Allah'ın Peygamberi: "Hiçbir kimse bir bid'at uydurmaz ki o bid'at kendisi için daha hayırlı olan sünnetten bir şeyler terk ettirmiş olmasın." buyurdu. Evet! Kişinin yüklendiği hiçbir bâtil yoktur ki, o bâtil kişi için daha hayırlı olan haktan bir şey terk ettirmesin.

Bize ulaşan rivayetlere göre bir gün Resulullah (sav.) as- [82] hâbına: "Size Allah'a karşı takvâlı olmayı, dinlemeyi ve itaat etmeyi vasiyet ediyorum. Muhakkak, içinizden benden sonra yaşayanlar çok ihtilaflar göreceklidir. İşte bu durumda size gerekli olan benim ve benden sonraki râşid halifelerin sünnetine uymaktır. Azı dişlerinizle onu (Hz. Peygamber (sav.) ve hulefâ-yı râşidînin sünnetini) ısırsın. (Ona sımsıkı sarılın) sonradan olan durumlardan sakının! Çünkü sonradan olan her şey bid'attır ve her bid'at dalâlettir/sapıklıktır." buyurdu. İşte onlardan sonra bir grup türedi de cemaatin dinini, hükümleri ve doğru yolu bozdular. Bozdular ve başka yol edindiler.

Tevrat'ta seçilmiş Muhammed'in (sav.) ümmetinin sıfatı hakkında, "Onlar, kaba ve katı olmayan, çarşılarda gürültü çıkartmayan, iyiliğe iyilikle tabi olanlar ve kötülükten korunanlardır. Onun ümmeti Allah'a hamd edenlerdir. Her şerefe karşılık Allah'a hamd ederler ve her desteğe karşılık Allah'ı yüceltirler. Davetçileri onları gökyüzünden çağırır. Onlar, abdest alırlar, peştamallarını ortalarına bağlarlar, geceleyin bal arısı sesi gibi bir sesleri vardır, savaşta ve namazda safları eşittir." şeklinde yazıldığı bize ulaştı. Allah: "*Muhammed, Allah'ın Resulüdür. Onunla beraber olanlar, inkârcılara karşı çetin (onlara kin ve düşmanlık beslemekte), birbirlerine karşı da merhametlidirler* (bazıları bazılarına merhamet eder, bazıları bazılarına karşı şefkatli ve bazıları bazılarına yumuşak davranır). Hasan el-Basrî: "Vallahi Müslüman adam müşriklerle karşılaşırda da Müslümanın elbiselerini koruması gereken necasetten müşrikin necasetinden bulaşırda." derdi). *Onların, rükû ve secde hâlinde* (Allah, onların rükû ve secde ehli olduğunu haber veriyor ki rükû ve secde dinlerinden), Al-

lah'tan lütuf ve hoşnutluk istediklerini görürsün (rükû ve secde ile Allah'tan fazilet dilerler ve Allah'ın onlardan razı olup faziletiyle kendilerini cennetine koymasını isterler). Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir (onlar, namaz ehli olduklarını gösteren alametle tanınırlar). İşte bu, onların Tevrat'ta (bu sıfatlarıdır) ve İncil'de (sıfatları) anlatılan durumlarıdır: (Bu Muhammed'in (sav.) ümmetinde yaygındır. Alınlarında secde izi görülecek kadar yaygındır. Allah: Muhammed (sav.) ümmetinin Tevrat'taki vasıflarının bu olduğunu ve secde izinin de ancak yüzlerinde (bütün azalarında değil) bulunduğunu söylemiştir). *Onlar filizini çıkarmış (bakla çıkardığında o da ekin filizini yaydığı vakit sonra da sap olur. Doğrusu tomurcuklanmadır), onu kuvvetlendirmiş (bu tomurcuklarla sıklaşmış ve kuvvetlenmiştir. Allah Mü'mini başlangıçta ot olan ekine benzetmiştir. Daha sonra ot filizlenip tomurcuk olur, işte tomurcuklar ne kadar artarsa kuvveti ve kalınlığı da o kadar artar), kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş, ziraatçıların hoşuna giden (kalın ve kuvvetli olduğunda. Çiftçinin ekinden hoşlandığı gibi aynı şekilde mü'minler de çoğaldıkça ve güçlü oldukça Peygamberden hoşlanırlar ve Peygamber de onlardan hoşlanır) bir ekin gibidirler. Allah, kendileri sebebiyle inkârcıları öfkelenmek için (kâfirler mü'minleri çok ve güçlü gördükçe kendileri için öfke olur) onları böyle sağlam ve dirençli kılar. Allah, içlerinden iman edip salih amel işleyenlere bir bağışlanma ve büyük bir mükâfat vadetmiştir.”⁸⁹*

“Hicretin açıklaması nedir?” diye sordum. “Günümüzde hicret, kötülüğü, kötülüğün hepsini terk etmektir. O da haramlardan korunmak ve şüphelerden sakınmaktır.” şeklinde cevap verdi.

“Her kim ki cahiliye çağrısıyla çağırırsa o cehennemde diz çökmüş olarak bekleyenlerdendir” ifadesinin açıklaması nedir?” diye sordum. “Kavmini ey falanca aile! Ey falanca oğullarının ailesi! diye çağırın her mazlum kişinin çağrısı cahiliye çağrısıdır.” şeklinde cevap verdi.

Bize ulaştığına göre; Hz. Ömer (ra.), Zabbe/Dabbeoğullarından ya da Temîmoğullarından bir adamın: “Ey Zabbe/Dabbe ailesi, ey Temîm ailesi!” diye kabilelerin çağrısıyla çağırdığını duydu. Bunun üzerine Hz. Ömer (ra.): “Vallahi Zabbe/Dabbe’nin karşılık vermesi hiçbir zaman hayırlı olmadı.” dedi. Bu çağrıdan dolayı Hz. Ömer (ra.) Zabbe/Dabbeoğullarını bir yıl beytül-mâlden alacaklarından mahrum etti. Ancak ertesi yıl iki yıllık alacaklarını onlara verdi.

Bize ulaştığına göre; Amr b. Âs ile Muğîre b. Şu’be bir gün birbirlerine sövdüler. Amr kendi kabilesini çağırarak: “Ey Hüsays ailesi! Muğîre bana mı sövecek?” dedi. Abdullah b. Fakîh, [84] Amr’a, “Muhakkak Resulullah (sav.): “Her kim ki cahiliye çağrısıyla çağırırsa o cehennemde diz çökmüş halde bekleyenlerdendir.” buyurmuşken sen cahiliye çağrısıyla mı çağırdın?” dedi. Bunun üzerine Amr bu sözünden dolayı pişman oldu ve Allah’a tövbe etti. Bize ulaştığına göre bu günahından dolayı 30 köle azat etti.

Bize ulaştığına göre; Halef b. Semh’in dedesi Ebü'l-Hattâb Abdula'lâ el-Meâfirî, Muhammed b. Eş'as ile savaşmak için Berberîlerden Zenâte, Nefûse ve Hevâre kabilelerine komutanlığı sırasında askerlerinden bir adamın, ‘Ey Hevâre ailesi!’ dediğini duyar. Bunun üzerine Ebü'l-Hattâb adama değnekler vurur ve “Askerlerimin içinde ey Müslüman topluluğu diye çağırmadın da, cahiliye çağrısıyla mı çağırdın?” der.

Aynı şekilde bir kabile, başka bir kabile ile savaştığında şayet kabileleri yardıma çağırırsa cahiliye çağrısıyla çağırmış olur.

Ömer b. Hattâb (ra.), “Kabileler, cahiliye çağrısıyla aleyhinize çağırdığında o şeytanın kibrinden olup, çağırmaları Allah’a ve İslâm’a oluncaya kadar onları kılıçlarla vurun.” derdi. Her kim ki ashâbdan cemaatin yaşantısına hâl ve yaşantısında muhalefet ederse, muhakkak ki (cemaate) muhalefet etmiştir ve bilmediği halde cemaatin dininden çıkmıştır.

Allah'ın Dini

Cemaatin Dini Olan Allah'ın Dininin Açıklanması ile İlgili Gelen Rivayetler

Allah'ın, Müslümanlara sözleşmeyi üzerine kurduğu ahdi-
dir. Allah, *"Hani Allah, kendilerine kitap verilenlerden, onu (ki-
tabı) mutlaka insanlara açıklayacaksınız, onu gizlemeyecek-
siniz diye sağlam söz almıştı."*⁹⁰ buyuruyordu. Öyle şeriatlar/
[85] hükümler ki Allah onları teşri' etmiştir. Onlar İslâm'ın farzla-
rındandır ve Allah'ın koyduğu sınırlardır. O, farzları emretmiş
ve tamamlamıştır. Hani Allah, azîz kitabında, *"Ona ne önünden
ne de ardından bâtil gelemes. O, hüküm ve hikmet sahibi, övül-
meye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir."*⁹¹ *"Bugün size
dininizi tamamladım."*⁹² buyuruyor. Allah bu âyetle şunu ifa-
de etmektedir: Tam olarak (dininizi) size tamamladım (Yani
Peygamber ve ashâbı için). Şöyle ki; düşmanlarınızdan, sizi
öldürmeye çalışanlardan ve dininizi değiştirmek isteyenler-
den emin oldunuz. Bugün bundan güvendesiniz. Bazı müfes-
sirler bu âyetin, Hz. Peygamber (sav.) Vedâ Haccı'nda Arafat
vakfesindeyken nâzil olduğunu iddia etmişlerdir. Bize ulaştı
ki, Yahudilerden bir adam, adamın birinden bu âyeti okudu-
ğunu işitir. Bunun üzerine, *"Şayet bu âyet Tevrat'ta olsaydı kı-
yamet gününe kadar bu âyetin indiği günü bayram edinirdik."*
der. Yahudinin bu sözü İbn Abbâs'a anlatılınca, İbn Abbâs, Ya-
hudinin yaptığı kıyaslamanın doğruluğuna şaşarak, *"Allah'ın
lanetlediği Yahudi"* dedi. ve *"Arafat gecesi Vedâ Haccı'nda Hz.
Peygamber (sav.) vakfedeyken Allah bu âyeti indirdi."* dedi. Bu
âyet nâzil olduktan sonra Hz. Peygamber (sav.) dünyada az bir
zaman kaldı ve vefat etti. İbn Abbâs , kıyamete kadar Allah'ın
bu günü bayram kıldığını haber veriyordu.

Âyetin te'vili ise, Allah düşmanlarını Müslümanlardan def'
ederek dinlerini tamamlamıştır. Hz. Peygamber'den (sav.) ri-
vayet edilmiştir ki: *"Düşmanlarına karşı Müslümanları mu-
zaffer ederek, o zaferle dinlerini tamamlamıştır."* (Allah şöyle

90 Âl-i İmrân, 3/187.

91 Fussilet, 41/42.

92 Mâide, 5/3. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

buyuruyor:) “Nimetimi üzerinize tamamladım.”⁹³ Yani siz düşmanlarınızdan korkmazsınız, düşmanlarınız ise sizden korkarlar. “Din olarak sizin için İslâm’a razı oldum.”⁹⁴ Âyette geçen “İslâm” sözcüğü; Allah’ın kullarına emrettiği, kullarının da onunla (İslâm) ibadet ettiği her şeyin adıdır. Allah, ibadet ve onunla Allah’a yakınlaşmak (kurbîyet) için ve din edindikleri İslâm’ı Allah onlar için razı olmuştur. Müslümanların Allah’a ibadet etmek (yakınlaşmak) için yaptıkları her şey İslâm’dır. [86]

Dinin Hükümleri

Dinin Hükümleri, Dinde Velâyet ve (Dinden Olmayanlardan) Berî Olmanın Açıklaması

İslâm’ın hükümleri/esasları: Allah’tan başka ilah olmadığına ve Muhammed’in O’nun kulu ve Resulü olduğuna şahadet etmek ve Muhammed’in (sav.) Rabbinden getirdiğinin hak olduğunu kabul etmek, Allah’ın indirdiğine iman etmek, iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak, namaz kılmak, zekât vermek, yoluna gücü yeten için hacca gitmek, Ramazan orucunu tutmak, anne-babaya, yetimlere ve fakirlere iyilik etmektir.

Yakın komşunun üç hakkı vardır. Bunlar; akrabalık, komşuluk ve Müslümanlık hakkıdır. Uzak komşunun ise iki hakkı vardır: Komşuluk ve İslâm hakkı. Bir hakkı olan komşu ise; Yahudi veya Hıristiyan olan zimmîdir ki onun komşuluk hakkı vardır. Kendisine iyilik yapman ve kendisine zarar vermemen komşuluk hakkındandır. Bize ulaştı ki Resulullah (sav.): “Komşusunun şerrinden (aldatmasından ve zulmünden) çekindiği kişi mü’min değildir.”⁹⁵ buyurdu.

Yakın arkadaşın hakkı: O da sana yolculukta arkadaşlık edendir ki onun da arkadaşlık hakkı vardır. Yolcunun hakkı: Yolcu, evine gelen misafir demek olup misafiri ağırlama hakkı da üç gündür. Üç günden fazla ağırlamak ise sadakadır. Resulullah (sav.) şöyle buyuruyor: “Bir kavme misafir uğradığında oraya rızıkıyla beraber misafir olur ve oradan ayrıldığında on-

93 Mâide, 5/3.

94 Mâide, 5/3.

95 Müslim, İman 73Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

ların günahlarının mağfireti ile ayrılır.”⁹⁶ Denilir ki; dört şeyde Müslüman için hesap yoktur: Yediği arpa ekmeğinde, avret yerlerini kapattığı yün elbisede, oturduğu evin gölgesinde ve içtiği temiz suda. Misafirin fazileti yemekten dolayıdır.

[87] Hizmetçilerden elinin altındakilerin hakkı ise, yediğinden onlara yedirmen, onları giydirmen, onlara yumuşak söz söylemen ve güç yetiremeyecekleri işleri onlara yüklememendir. Bize ulaştığına göre Resulullah (sav.) şöyle buyurmuştur: “Dostum Cebrail bana komşuluk hakkını o kadar vasiyet etti ki ben komşuyu komşuya vâris yapacağını zannettim.”⁹⁷ Bana kadınların haklarını da vasiyet etti. Neredeyse (haklarına riayet edemediğim için) onları boşamamı bana emredeceğini zannettim. Ellerimin altındakilerini de (haklarını) vasiyet etti. Neredeyse onları azat etmeyi bana emredeceğini zannettim.”⁹⁸ Yine bize gelen haberlere göre, Resulullah (sav.) vefat ettiği hastalığı esnasında, dili bağlanıncaya kadar ashâbına namazı, ellerinin altındakileri (köle ve hizmetçileri) vasiyet etti. Sonra ölüm bastırıncaya kadar elleriyle işaret ederek namazı ve elleri altındakileri vasiyet etti.

Kadınların Süslenmesi ve Örtünmesi

Gözleri harama bakmaktan sakınmayı, cinsel organları zinadan korumayı, erkek ve kadınların avret yerlerinden Allah'ın örtünmesini emrettiği yerleri örtünmeyi de din (mezhep) ediniriz. Çünkü Allah, Peygamberine hitaben “*Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle! Bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler.*”⁹⁹ Yani başörtüsü ile o da peçe ve örtüdür. Sonra Allah şöyle buyuruyor: “*Mü'min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. (Yüz ve el gibi) görünen kısımlar müstesna, zînet (yer)lerini göstermesinler. Başörtülerini ta yakalarının üzerine kadar salsınlar.*”¹⁰⁰ Kadınların zîneti, gözlerindeki

96 Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c. 1, s. 80.

97 Buhârî, “Edeb” 28; Müslim, “Birr” 140-141. Ayrıca bk. Tirmizî, “Birr” 28; İbni Mâce, “Edeb” 4.

98 Komşu hakkından sonraki kısma hadis kitaplarında rast gelmedik.

99 Ahzâb, 33/59.

100 Nûr, 24/31. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

sürme ve parmaklarındaki yüzüktür. Denilir ki, kocasını koku sürme zînetinden, göze sürme çekmekten, kına yakmaktan ve kına dışında başka bir şey ile kına yakmaktan (kına dışındaki şey; kınayı siyahlaştıran bir maddedir) mahrum eden kadına cennetin kokusunu koklamak haramdır ki, cennetin kokusu 500 yıl yürüme mesafesinden alınır. Hz. Peygamber'in (sav.); "Merhâ' ve meldâ' kadını görmek hoşuma gitmez."¹⁰¹ buyurduğu bize ulaştı. Merhâ', sürme kullanmayan kadın, meldâ' ise, parmak uçlarında kına veya renk veren bir ot olmayan kadın demektir. Kocası evde olan kadının sabah ve öğle namazında [88] sürme çekmesi gerekir. Kocası yolculukta olan kadının sürme çekmesi mekruhtur. Ancak gözünde sıkıntı var ise gece sürme çekebilir. Çünkü zînet ve sürme, kadında şehveti harekete geçirir. Kocanın bir gün arayla sürme çekmesi gerekir. İbn Abbâs: 'Karımın bütün haklarımı yerine getirmesini istemem. Çünkü onun üzerimdeki hakları benim onun üzerindeki haklarım gibidir. O benim için süslendiği gibi benim de onun için süslenmem gerekir. Nitekim Allah: "*Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları da vardır.*"¹⁰² buyuruyor.' derdi.

"Zînetlerini, kocalarından, yahut babalarından (kadının babası), yahut kocalarının babalarından (kadının kocasının babasından), yahut oğullarından (kadının çocuklarından), yahut üvey oğullarından (kocasının çocuklarından), yahut erkek kardeşlerinden (kadının kardeşleri), yahut erkek kardeşlerinin oğullarından, yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut Müslüman kadınlardan (zînetleriyle örtüsüz kendileri gibi kadınlarla oturmaktan), yahut sahip oldukları kölelerden (kadının kölesi. Başkasıyla ortak olmadığı kölesinin yanında zînetiyle oturması, eğer kadın şüphe bakımından (başına bir şey getirmesinden) ondan korkmuyorsa kölesi de kadın için babası, çocuğu ve kardeşleri gibi mahremidir), yahut erkekliği kalmamış hizmetçilerden yahut da henüz kadınların mahrem yerlerine vakıf olmayan erkek çocuklardan (ergenlik çağına ermeyen çocuklardan) başkasına göstermesinler. Gizledikleri zînetler

101 Bu rivayetle ilgili herhangi bir kaynağa ulaşamadık.

102 Bakara, 2/228. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

*bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz!”*¹⁰³

Hasan el-Basrî: “Allah’ın ruhsat verdiği zînet, başörtüsü-nün üstündeki îzâr ve örtüdür.” dedi. Başörtüsü, peçe ve şal ise; (kadın) kocası hariç hiç kimsenin yanında indiremez. Şalın ve başörtüsünün indirilmesine sadece kadının kocası için ruhsat verilmiştir (kadın, sadece kocasının yanında indirebilir). Çünkü Allah kadınların kocalarına, kocaların da eşlerinin bütün zînetlerine ve vücutlarına bakmasını mübâh kılmıştır. Hasan el-Basrî, erkeğin karısının cinsel organına bakmasını [89] mekruh sayardı. Çünkü rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber bir hutbesinde: “Sizden biriniz cinsel ilişkiye girdiğinde cinsel organa bakmasın. Çünkü ondan dolayı körlük olur. Sizden biriniz suya da sürekli bakmasın. Çünkü aklın gitmesi ondan dolayıdır.” buyurmuştur.¹⁰⁴

Kadının kocasının cinsel organına bakması mekruhtur. Çünkü Allah, Âdem ve Havva (anhüma) için, cennette ağaçtan yediklerinde şöyle haber vermiştir: “*Derhal üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye başladılar.*”¹⁰⁵

Hasan “Kadınların babaları, oğulları, kardeşleri ve âyetin başında zikredilenlerin yanında şal ve başörtüsü hariç başörtüsünün üstündeki örtüyü çıkarmalarına ruhsat verilmiştir. Çünkü başörtüsünü ve şalı ancak kocaları için çıkarabilirler.” dedi. Bundan sonra Hasan, kocaları hariç kadınların âyette zikredilenlere zînet yerlerini göstermelerini mekruh saymıştır. Bu da şundan dolayıdır: Hasan’ın yanına bir kadın gelir ve “Yâ Ebâ Saîd babam yanlılıkla benimle birlikte olmak istedi” der. Bu kadının sözünden sonra Hasan, kadınların kocaları hariç bütün insanlardan sakınmalarını emretti. Hasan “Medineli kadınlara ulaştım ve onlardan biri evinden çıktığında şalının takkesinin yarısıyla ayaklarını kapatırdı.” dedi. İbn Sirin: (Medineli) kadınlardan birinin evinden peçeli olarak çıktığını, sadece gözlerinin yarısının görüldüğünü ve erkeklerle

103 Nûr, 24/31.

104 Suyutî, Câmi’ul-ehâdis, 1: 41, hadis no: 551.

105 A’raf, 7/22. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

karşılaştığında erkekler geçinceye kadar ayağa kalktığını zikrederdi.

Âyetin: “*Görünenler hariç zînetlerini göstermesinler*” kısmı için ise Hasan: “Erkeklerden gizleyemedikleri görünen elbiseleridir ki bunda bir sakınca yoktur” dedi. Yüz ve onun benzeri dışında vücuttan bir yer, kadınların akrabalarından Allah’ın istisna ettiği hariç (başkalarına göstermeleri) kesinlikle helal olmaz. “*Başörtülerini yakalarına kadar uzatsınlar.*” (Âyetin bu kısmının açıklanması), Allah, kadınlara örtünmeyi emretmiştir ki o da boğazın örtünmesi için peçeyi yaka üzerine bırakmaktır. Çünkü başörtüsü yakaların üzerinde olmayınca boğaz/boyun görünür.

Resulullah’ın (sav.): “Kız çocuğu âdet gördüğünde örtün- [90] mese Allah onun namazını, orucunu ve sadakasını kabul etmez.”¹⁰⁶ buyurduğu bize ulaştı. Hasan: “Kız çocuğu evlenince âdet dönemine girmemişse bile örtünmesi vaciptir.” dedi. (Hasan) Cariye için ise, “efendisiyle cinsel ilişkiye girdiğinde ya da evlendiğinde örtünmesi vaciptir.” diyor. Cariyenin evlenmeden veya efendisiyle cinsel ilişkiye girmeden örtünmesini (Hasan) hoş karşılamazdı. Evlenmeyen veya efendisiyle cinsel ilişkiye girmeyen cariyenin bir bez veya bir elbiseyle başını örtmesinin yeterli olduğunu (Hasan) söylerdi.

“*Gizledikleri zînetleri bilinsin diye ayaklarını yere vursınlar.*” (Âyetinin tefsiri): Amr dedi ki; Hasan’ın, kadınların boncuklar, ziller ve halhallar edindiklerini ve onlardan birisinin erkeklerin oturduğu yerden geçerken de sesi çıksın diye bir ayağını diğer ayağına vurduğunu, bunun üzerine Allah’ın onlara bu davranışlarını kerîh gördüğünü ifade eden şu âyeti zikretti: “*Gizledikleri zînetleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar.*” Denilir ki: “Herhangi bir kadın koku sürünür de sonra kokusunu koklamaları için bilerek bir topluluğun yanından geçerse zina etmiştir.”

Bize ulaştı ki Ebû Hureyre mescitten gelen bir kadınlı karşılaştı. Kadından güzel koku geldiğini görür. Ona “Ey Cab-

bar'ın cariyesi mescitten mi geliyorsun?" der. Kadın: "Evet." der. Ebû Hureyre, ona: "Git gusûl abdesti al. Yoksa sen yıkanınca kadar Allah namazını kabul etmez." der.

Bize ulaştı ki Resulullah (sav.), "Allah'ın cariyelerini (kadınları) Allah'ın mescitlerinden alıkoymayın. (kadınlar da) evlerinden koku sürünmeden çıksınlar."¹⁰⁷ buyurdu.

Bize ulaştı ki Ömer b. Hattâb, yürüyen bir kadınla karşılaştı. Ondan güzel koku geldiğini fark edince onu kamçıyla dövdü ve ona "Bekar kalasın, Allah seni bekar bıraksın erkeklerin tekeler olduğunu ve kalplerinin burunlarının yanında (nefislerine mağlup olabileceklerini) olduğunu bilmiyor musun? Tek başına bu halinle mi dışarı çıkıyorsun?" dedi.

[91] **Ev İzni**

Bir Eve Girerken Ev Ahalisinin İznini Alarak İçeriye Girmek

Evlere izinsiz girmeyi terk etmeyi de din ediniyoruz. Çünkü Allah: "Hissettirmeyinceye kadar evleriniz olmayan evlere izinsiz girmeyin (öksürün veya ses çıkarın ki ev sahibi geldiğinizden haberdar olsun). O evin halkına selam verin. Eğer kimseyi bulmasanız (başkalarının evinde) size izin verilmeye kadar o evlere girmeyin (ev halkı izin verinceye kadar). Şayet size dönün denilirse oradan ayrılın."¹⁰⁸ buyuruyor.

Hasan el-Basrî: "İzin almakta sünnet üçtür." dedi. Musa el-Eş'ârî'nin iznin üç olduğunu ifade ettiği rivayet, Ömer b. Hattâb'a ulaştığında Ömer yanındaki adama "Musa el-Eş'ârî'yi bana getir." dedi. Musa el-Eş'ârî, Ömer'in yanına getirilince Ömer ona "Senden bana ulaşan söylediğin söz neyin nesidir?" dedi. Musa el-Eş'ârî, "Resulullah'ın (sav.) "Üç defa izin isteyip de izin verilmeyen kişi dönsün." buyurduğunu işittim." dedi. Bunun üzerine Ömer onun peşini bıraktı.¹⁰⁹ Bu olayı Hasan el-Basrî'nin söylediğini Amr rivayet etmiştir.

107 Ebû Dâvûd, Salât, 53.

108 Nur, 24/27.

109 Buhârî, İsti'zân, 18. PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Nikah

Beyyineye (nikah kıyılırken açık açık kullanılan ifadeler) razı olmayı, velinin (kızı evlendirmeye yetkili kişi) izninin farz olduğunu ve mehri (evlenen erkeğin evlendiği kadına nikah için verdiği mal-mülk) nikahta din ediniriz. Allah'ın: "*Kadınlara mehirlerini gönül hoşluğuyla verin.*"¹¹⁰ buyurduğu gibi. Kızı evlendirmesi gereken veli, kocayı kız ile evlendirecek veli ve kadının rıza gösterdiği iki şahit olmak üzere dört kişi olmadan nikah caiz olmaz.

Aybaşı hallerinde kadınları terk etmeyi (onlarla cinsel birliktelik yaşamamak), cünüplükten yıkanmayı, kesilen hayvan üzerine Allah'ın adını anmayı, iyi olsun kötü olsun bütün insanlara karşı emaneti edâ etmeyi, insanlar arasında adaletle hükmetmeyi, hayrı ve takvâyı anlatmayı, hayır ve takvâ üzerine yardımlaşmayı; günahı, düşmanlığı ve Resulullah'a (sav.) isyanı anlatmamayı (yapmamayı) din ediniriz.

Sütün memeye dönmediği gibi günah işleyenin de günaha [92] dönmemesi demek olan nâsuh tövbesiyle gûnahtan tövbe etmeyi de din ediniriz. Kadınlarla iyi geçinmeyi, yatakta haklarını yerine getirmeyi, kadınları iyilikle tutma veya güzellikle boşamayı da din ediniriz.

Hayızlı kadını boşama konusunda sünnette olana uymayı ya da hayız görmeyen kadını boşama konusunda aylara göre davranmayı da din ediniriz. Âdet görmeyen kız çocuğunu cinsel ilişkiye girmeden bir talâkla boşamak gerekir. Her kim ki karısını bir defada üç talâk ile boşarsa Rabbine isyan etmiş ve O'nun sınırlarını aşmıştır. "*Her kim ki Allah'ın sınırlarını aşarsa muhakkak kendine zulmetmiştir.*"¹¹¹ Bu şekilde karısını boşayana karısı, o başka biriyle evleninceye kadar kendisi için haram olur. Şayet bir talâk ile boşarsa kadının iddet süresi içinde iki tane âdil şahid ile kadını nikahına geri alabilir. Çünkü Allah: "*Bilmezsin, belki Allah bundan sonra bir hal meydana getirir.*"¹¹² buyurmaktadır. Yani kadının kocasına dönmesi gibi.

110 Nisâ, 4/4.

111 Talâk, 65/1.

112 Talâk, 65/1.

Hidayet ehlinin doğru yolda olduğunu ve buna yetkin olduklarını, dalâlet ehlinin sapıklığını ve onlardan berî olduğumuzu da din ediniz. Her kim ki kitabın başından beri anlattığımız hükümleri Müslümanlar için ikrâr eder ve o hükümlerle amel ederse o kişi Müslümandır, onun velâyeti, onu sevmek ve onun için günahların affını dilemek vacip olur. Müslümanların velâyetinden çıkaracak bir bid'at uydurmadıkça da onun [93] hakkına riâyet etmek vaciptir. Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla salât Peygamberimiz Muhammed'in (sav.) üzerine ve onun ehli üzerine olsun.

Tâhert İmamının Mektubu

Bu; Tâhert İmamı Abdulvahhâb b. Abdurrahman'ın Trablus Sakinlerine Yazdığı Mektubun Şer'i Hükümleridir

Besmele, hamdele ve salveleden sonra. Şüphesiz İslâm; Allah'tan başka ilah olmadığına, Muhammed'in (sav.) onun elçisi olduğuna şehâdet etmek, Allah'ın indirdiğini ikrâr (dil ile söyleyip, kalp ile tasdik, eller ve ayaklarla yerine getirmek) etmek, iyiliği emredip kötülükten alıkoymak, namaz kılmak, zekât vermek, Ramazan orucunu tutmak, yoluna gücü yeten (imkan bulan kimse) için haccetmek, anne-babaya, akrabaya, yetimlere, miskinlere, yolda kalmışa, sorumlu olduğu kişilere iyilikte bulunmak, gözü harama bakmaktan alıkoymak, cinsel organları haramdan korumak, Allah'ın örtünmesini emrettiği yerleri örtmek, ev halkından izin alıp evlere girmek, nikah-ta rızâ, (nikahta) velinin izni ve âdil iki kişinin bulunmasının farz olduğunu bilmek, hayızlı kadınla cinsel münasebetten sakınmak, cünüplükten yıkanmak, kesilecek hayvanın üzerine Allah'ın adını anmak, iyi olsun kötü olsun bütün insanların emanetlerine riayet etmek, insanlar arasında adaletle hükmetmek, iyilik ve takvâ üzerine yardımlaşmak, fuhuştan, kötülükten, gûnahtan ve düşmanlıktan alıkoymak, günahlardan tövbe etmek, doğru yolda olanların doğru yolda olduğuna şahitlik edip doğruluk için yetkili olduklarını kabul etmek, dalâlet ehlinin sapıklığına şahitlik edip onlardan berî olmaktır. Her kim ki Müslümanlar için bunu ikrâr ederse o kişinin

velâyeti, sevilmesi ve onun için istiğfâr edilmesi vacip olur. O kişiyi Müslümanların velâyetinden çıkaracak bir durum olmadıkça da hakkına riayet etmek vacip olur.

Kişî şayet dinde bir şey uydurursa uydurduğu şeye bakılır. İcat ettiği şey Allah'ı, Kur'an'ı veya Hz. Peygamber'i (sav.) inkâr ise, iman ve şahitlik ettiği İslâm dininden çıkar; kanı ve malı helal olan müşrik olur. Bununla nikahlanmak ve buna vâ- [94] ris olmak haram olur. Bu kişinin saygınlığı da gider ve girmiş olduğu dine göre şayet Yahudiliğe girmişse Yahudi, Hıristiyanlığa girmişse Hıristiyan, Mecûsîliğe girmişse Mecûsî olarak isimlendirilir ve ona o dinin hükümleri uygulanır.

Kişinin uydurduğu şey haram nevînden bir şey ise ona cehennem gerekli olur. Bu arada Kur'an'la ikrâr eder, günahın haramlığını kabul ve ikrâr ederse, bu kişiye işlediği harama göre hüküm uygulanır ve onun velâyeti biter. Bu kişi şayet tövbe ederse ondan tövbesi kabul edilir. Tövbe etmeden önce ölürse Müslümanlar ondan berî olur.

Şayet kişinin bid'ati şüpheli bir şeyde ise veya şüpheli bir şeyi te'vil etmek ise bu kişi bâği olmuş olur. Allah'ın emrini yerine getirinceye kadar onunla savaşılar. Kur'an ve Hz. Peygamberi kabul ettiği müddetçe onun hak ve hukukuna tecavüz edilmez, malı ganimet olarak alınmaz, zürriyeti esir edilmez ve iddet halindeyken karısıyla evlenilmez. Te'vili inkâr eden Kur'an'ı inkâr etmiş olmaz. Bu kişinin hakkındaki hüküm, Allah'ın Peygamberinin inkâr ehli ve Peygamberi yalanlayanlar hakkında verdiği hükümdür. Bu kişiye karşı tutum da Allah'ın Peygamberinin Müslümanlar dışındaki kişilere uyguladığı tutumdur. Böyle davranan kişiler şayet Arap müşriklerinden olursa Allah bu kişilerin kanını, malını ve namuslarını kılıçla helal etmiştir. Bu kişilerin Mescid-i Haram'a girmeleri engellenir, bunları nikahlamak ve vâris kılmak, kestiklerini yemek haram olur, dinleri kabul edilmez ve onlardan cizye de alınmaz. Bunlar ya İslâm'a girecek ya da öldürüleceklerdir.

Şayet Yahudi, Hıristiyan ve Sâbii gibi kitap ehlinden olurlarsa ve savaştan önce cizyeyi de kabul ederlerse, Müslüman-

lar için kanları, vârislikleri ve zürriyetlerini esir almak haram olur. Kestiklerini yemek ve namuslu kadınlarıyla evlenmek helal olur. Şayet Müslümanlarla savaş halinde olurlarsa, bunları esir etmek, mallarını almak ve kanlarını dökmek helal [95] olur. Başkası için esir alınması helal olan bir kadını nikahlamak helal olmadığından bunların kadınlarını nikahlamak haramdır. Müslümanlarla sözleşme halinde ve Müslümanların zimmeti altında olduklarında cizye vermek suretiyle kanı haram olan kadınlarının nikahı helal olur.

Mecûsî olup savaştan önce cizye kabul edenlerin kanı ve malı haram olur. Bu arada onlarla nikahlanmak, onlara vârislik ve onların kestiklerini yemek haramdır. Bu Resulullah'ın (sav.) bütün dinler hakkındaki tutumudur. Onlardan her kim ki bu duruma gelmeden İslâm'ı kabul ederse Müslümanların lehine olan onun da lehine olur, Müslümanların aleyhine olan onun da aleyhine olur.

İşte bu din başlangıcından sonuna kadar onunla Allah'a ibadet ettiğimiz dindir ki, o da Allah'ın, peygamberlerin, meleklerin, Muhâcir ve Ensâr'dan olan ashâb ve cemaatin, kendilerine ihsan edilen ve içinde şüphe ve bid'at olmaksızın onlara tabi olanların, Müslümanlardan seleflerimizin ve şûrâ ehlinin dinidir. *"Onlar Rabblerinin davetine icabet ederler, namazı dosdoğru kılarlar. Onların işleri aralarında şûrâ (danışma) iledir."*¹¹³ Bu ümmetinin en hayırlıları ise bu kitabımızın başında isimlerini zikrettiklerimizdir.

İmam ve Kadı

İmam, (Devlet Başkanı) Kadı ve Müftüde Bulunması Gereken Özellikler

Allah'ın şereflendirmesi kendisi için umut edilen, Allah'ın dinini ayakta tutan Müslümanların seçtiği ve biât ettiği bu şeriatları kabul eden imama itaat, onun tebaası için vaciptir. Tabi onun imâmeti bâtil ehlini sapıklıklarından (gizli/aşıkâr) döndürmeye ve bâtili yok etmeye yönelik olursa ona itaat et-

mek vacip olur. Çünkü geçmiş seçkinlerden gelen rivayette Müslümanların, sayıca çok ve kuvvetli olunsa bile ehliyetine, verâsına, namuslu olduğuna, fâkihliğine, anlayışlılığına, aklına güvenilen, hükmettiğinde, aralarındaki taksimde, helal ve haramda Kitap ve sünneti bilen onları yönetecek bir imama bağlanmaları gerekir. İşlerinde onlara destek olacak ve ken- [96] dilerini müdafaa edecek imam olmaksızın onlara muhalefet eden kişilerle içli dışlı olmaları da haramdır.

Aynı şekilde kâdı da ve müftü de, güvenilir imamda bulunan ehliyet, verâ, fâkihlik, kavramak, anlayış, akıl, Kitabı, sünneti, rivayetleri bilme ve kıyas, re'y ve hüküm vermenin alındığı (üzerine bina edildiği) fikhî veçheleri bilme gibi özellikler olmadığında, onlar hüküm veremezler. Çünkü sünneti, rivayetleri ve hadisleri bilmeyenin re'y (görüş) sahibi olması doğru değildir. Aynı şekilde böyle olmayan kişilerin fetvâ vermesi de caiz olmaz. Çünkü cahilin insanların işlerini yönetmesi haramdır ve insanlar için kişinin sadece işittiğini söylemesi hariç insanların alay ettiği cahili yönetici etmesi haramdır.

Kendisinde beş özellik olmadıkça kâdının hüküm, müftünün de fetvâ vermesi caiz olmaz. Bu beş özellikten birisi eksik olursa kendisinde bir kusur meydana gelmiş olur. O beş özellik: Kitapta ve sünnette geçeni bilmek, rüşvetçi olmamak, yanında bağrışıp tartışsalar bile birbirlerinden davacı olan her iki hasıma karşı hoşgörülü olmak, hak konusunda kınayıcıların kınamasına aldırış etmemek ve re'y, akıl ve ilim sahibine danışmaktır. Şayet kâdı veya müftü zikrettiğim özelliklere sahip iseler o zaman bu işe ehildirler demektir.

Bize Kâsım'dan, Kâsım'dan da Rabî'in kardeşi Ali b. Yezîd el-Kindî'den rivayetle Ebû Bahr: "Hüküm veriyordum. Ali b. Ebî Tâlib bana doğru geldi. Ben de ona yer açmak için kalktım. Ali b. Ebî Tâlib: "Neden bana yer açıyorsun, yanında oturmayacağım. Kur'an'dan nâsîh ve mensûhu biliyor musun?" dedi. [97] Ben de "Bilmiyorum." dedim. Ali b. Ebî Tâlib: "Yazıklar olsun sana! Hüküm mü veriyorsun, Kur'an'dan nâsîh ve mensûhu

bilmeden? Helak oldun ve helak ettin. İsmi ne?" Ben de "Ebû Bahr." dedim. Ali b. Ebî Tâlib: "Sen Ebû Urfunî'sin"¹¹⁴ dedi.

Allah: "*Hani İbrahim'i Rabbi kelimelerle denedi de (İbrahim) onları tamamladı.*"¹¹⁵ buyurdu. Yani onları yerine getirdi. Âlimlerden bazıları: "Allah, Hz. İbrahim'e (as.) sünnet olmayı, misvak kullanmayı, saç ı ortadan ayırmayı, kasıkları tıraş etmeyi, bıyıkları kısaltmayı, tırnakları kesmeyi ve su ile büyük abdesten istincâ yapmayı emretti." Bazıları ise: "Rabbini onu denemesi; yıldız, güneş, ay, kavminin onu ateşe atması ve oğlunu kesmesi iledir." dediler. İbrahim (as.) Allah'ın ahdi olarak bunların hepsini yerine getirdi. Allah, İbrahim'e (as.): "*Muhakkak Ben seni insanlara imam kılacağım.*"¹¹⁶ buyurdu. Yani; seni imam edinecekler ve sen de onların imamısın. Dinde Allah'a ibadet etmelerini Allah'ın İbrahim'i rütbe ve peygamberlikte yücelttiğini ve onun Allah'ın dini, ahdi üzere olacağını, peygamber olacağını sana vahyettik. İbrahim'in (as.): "*Rabbimiz, onlardan bir peygamber gönder.*"¹¹⁷ dediği gibi. Allah: "*Zâlimler ahdime ulaşamazlar.*"¹¹⁸ buyurdu. Yani; peygamberlikten ve dinde imamlıktan sana vadedilene zürriyetinden nefsinde zulmedenler ulaşamaz. Allah ondan sonra kimin imam ve peygamber olacağını bildiği halde zürriyetinin zâlimlerinin İbrahim'in imanına ve ondan sonra imamlar olmaya ulaşmayacağını buyuruyor. "*Onu ondan sonra kalıcı bir kelime kıldı.*"¹¹⁹ buyurduğu gibi.

Muhammed'in (sav.), "Adaletle yönetip itaat edilmeyen hangi imam olursa olsun (o imama) başkaldıran kişiden Allah ve Resulü'nün zimmeti berîdir. Başa geçen hangi imam olursa olsun adaletle hükmetmezse o ve ona itaat eden kişiden Allah ve Resulü'nün zimmeti berîdir" dediği bize ulaştı. Allah'a hamd olsun ki; hükümlerinde zulüm ortaya çıkan, yiyeceklerinde haram olan, dinde re'y, cehalet ve nefsin istediğine göre

114 Bu ifade yalancı kişiler için kullanılan bir darb-ı meseldir (çev.).

115 Bakara, 2/124.

116 Bakara, 2/124.

117 İbrahim, 14/35.

118 Bakara, 2/124.

119 Zühuf, 43/28.

amel edenlerin ya da yeryüzünde bozgunculuk yapanların İslâm dini üzere olmadıklarını ve iddia ettikleri gibi kendilerini saydıkları cemaatin dininden olmadıklarını öğrendik.

Mu'az b. Cebel'in, "Allah yalancı amirler, günahkâr vezirler, hain emanetçiler, zâlim bilginler ve fâsık kurrallar göndermedikçe kıyamet kopmaz. Allah onlara yeryüzü karanlığını giydirir de onlar Yahudilerin karanlıkta bocaladıkları gibi bocalayıp dururlar." dediği bize ulaştı.

Resulullah'ın (sav.), "Benden sonra bildikleriyle amel eden ve emrolunduklarını yapan halifeler olacaktır. Onlardan sonra ise, bildikleriyle amel etmeyen ve emrolunduklarını yapmayan halifeler olacaktır. Bunlara karşı çıkan kurtulur, bunları terk eden selamette olur ve bunlarla olan da bunlardan olur."¹²⁰ buyurduğu bize ulaştı.

Resulullah (sav.), Âişe ve bazı eşlerinin yanına gitti ve "Şayet insanlar arasında kötülük çıkarsa ve insanlar da o kötülükten birbirlerini alıkoymazlarsa Allah onlara azabını indirir." buyurdu. Ailesi: "Yâ Resulallah, şayet aralarında salih kimseler olursa (onlara da azap iner mi)" dediler. Resulullah: "Evet, onlara isabet eden salihlere de isabet eder sonra salihler, Allah'ın mağfiretine, merhametine nail olurlar ve cennetine girerler." buyurdu.¹²¹

Krallar, Zorbalar

Krallar, Zorbalar ve Onlara Tabi Olanlardan Cemaatin Dinine Muhalefet Edenlerin Açıklaması

Şayet imam, hüküm vermede sert olur, sünneti değiştirir, keyfine göre hüküm verir, sınırları bozar ve onlarda zulüm eder, dilediğinin atamasını yapar, devletin gelirlerini zenginler arasında paylaşır, günahı olmayanı cezalandırır, doğru yolda olan imamların yolundan yüz çevirir ve Rabbinin emrinden saparsa ona itaat etmek Rabbine isyan, ona isyan ise hidayettir. Çünkü Allah: "Biz onları, ateşe çağırın öncüler [99]

120 İbn Hibbân, *Sahihu İbn Hibbân*, 15: 41.

121 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 40: 161.

kıldık. Kıyamet günü de kendilerine yardım edilmeyecektir. Bu dünyada onları lanete uğrattık. Kıyamet gününde de onlar iğrenç kılınmış kimselerden olacaklardır.”¹²² buyuruyor. Her kim ki Allah'ın mîsâkını/sözleşmesini bozarak emrini zayi ederse sözleşmeyi bozmasıyla, Allah'ın laneti kendisine gerekli olur. Allah: “İşte verdikleri sözlerini bozmaları sebebiyledir ki onları lanetledik, kalplerini de kaskatı kıldık.”¹²³ buyuruyor.

Kralların, zorbaların, onlara tabi olan şüphecilerin, Allah'a ibadetleri ile boyun eğen cemaatin dinini dillerine dolaştırıp amelleriyle dinlerine muhalefet edenlerin lanetlenmesi; Cumada namaz vaktini terk etmeleri ve Cuma'nın vaktini tehir etmeleri sebebiyledir. Bu da Ümeyyeoğulları ve Mervânoğulları yönetiminde olmuştur. Abdulmelik b. Mervân'ın valisi lanetli Haccâc b. Yûsuf, Cuma günü hutbe verdiğinde Ümeyyeoğullarına dua eder, Ali b. Ebî Tâlib ve Hâşimoğullarına lanet ederdi, Cuma namazını da ikindi vaktine yakın bir vakte kadar geciktirirdi. Câbir b. Zeyd ve fâkihlerden kendisiyle birlikte olanlar kendilerine Cuma'nın iki rekâtında Haccâc ile birlikte olmayı gerekli kılmışlardı. Haccâc, Allah'ı zikredip hamd ettiğinde susup hutbeyi dinlerlerdi. Lanet etmeye başladığında ise onu dinlemez ve oturarak kıyâm (namaz için ayağa kalkmak), rukû ve secde yapmadan Cuma namazını kılarlardı. Ne zaman ki Ümeyyeoğullarının yöneticiliği bitti ve Hâşimoğulları yönetici oldular, Cuma'yı vaktine geri çevirdiler ve Ümeyyeoğullarının muhalefeti hariç onlarda herhangi bir şüphe de olmadı. Bu konuda fâkih olan Suhâr (adlı kişi): “Hamd o Allah'a ki cumamızı geri çevirdi.” dedi.

- [100] Mekke'deki Harem'de savaşmayı da helal kıldılar ki Abdullah b. Zübeyr Mekke'de öldürüldü. İffetli ve Müslüman kadınlardan, zimmet ehlinen, ganimetlerden ve dul olan kadınlardan Allah'ın kendileri için haram kıldığını helal saydılar. Yakın akrabayla ilişkiyi kestiler. Hırsızın elinin kesilmesi, zina eden bekâra değnekle vurulması, zina eden evlinin recm edilmesi gibi hadleri kaldırıp zina edenleri cezalandırmadılar. Allah;

122 Kasas, 28/41- 42.

123 Mâide, 5/13.

emanetleri yerine getirmeyi, ehline teslim etmeyi emrettiği ve bunların yenilmesini yasakladığı halde emanetleri yediler. Allah zimmet ehlinde olan Yahudilere ve Hıristiyanlara karşı vefalı olmayı emrettiği halde onlara karşı vefasız oldular. (onlarla yapılan sözleşmelere riayet etmediler.) Allah haksız yere cana kıymayı yasakladığı halde haksız yere öldürdüler. *“Sadakalar (zekâtlar), Allah’tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslâm’a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*¹²⁴ âyeti kerimesinde Allah’ın isimlerini bildirdiği sınıftan olmamalarına rağmen zekâtları aldılar.

Allah, zekâtı zayıf için kuvvetlinin malında sekiz pay olarak farz kıldı. Zorbalar Rabbleri ile savaşıp kılıçlarıyla kibirlenerek, dokuzun dokuzuncusu¹²⁵ olarak gelip zekâtı yediler ve hak edene vermediler, zekât ile kılıçlarını, eyerlerini ve atlarının gemlerini süslediler. Müşriklerin esirlerinden alınan fey’/haraç ve ganimet paylarını da vermeyip hak edenleri onlardan mahrum ettiler. Yeryüzü ıslah olduktan sonra onda bozgunculuk yaptılar, sünnetleri yok ettiler, bilmiyorlarmış gibi Allah’ın kitabına yüz çevirdiler. Zinanın farkına vardılar ama onu değiştirmediler ve reddetmediler, içkiler içtiler ve ipek elbise giydiler.

101 yılının Şaban ayında Ömer b. Abdulâzîz’in vefatından sonra Yezîd b. Abdulmelik halife olmuştur. O sefiş, zayıf, güvenilmezdi ve rüştu de eksikti. Allah (cc.) yanlarında malları olan yetimlerin durumu ile ilgili olarak, *“Eğer reşit olduklarını görürseniz mallarını onlara verin.”*¹²⁶ buyurmuştur. Allah, [101] Muhammed’in (sav.) ümmetine bundan daha büyüğünü emretmiştir. Yezîd b. Abdulmelik b. Mervân, halife olduğu vakit haram olan şarabı içer, haram yer ve değeri bin dînar olan süslü elbise giyerdi. Mekke’nin kumaşı hakkında şiirler yazıl-

124 Tevbe, 9/60.

125 Zekât dağıtılan sekiz sınıfın dışında yeni sınıf oluşturarak haksız yere zekâta el koydular (çev.).

126 Nisâ, 4/6.

dığı gibi onun da süsü için şiirler yazıldı. Allah'ın gönderilmiş peygambere ve salih kula helal etmediğini, süslü elbisesi için helal etti. Sonra şarabı önüne koyar, Habbabe sağında Sellâme solunda oturur sarhoş oluncaya kadar şarap içer, sarhoş olduğunda süslü elbiseyi yırtar ve "uçuyorum" derdi. "Evet, cehenneme uç! Allah seni geri getirmesin."

Cinci kahinlerle birlikte içtiler, onlardan fetvâ istediler, Hz. Peygamber'in (sav.) ashâbını terk ettiler, fâkihleri yönetimden azledip sefihleri yönetici yaptılar, Allah'ın emrini yok sayıp kitabından yüz çevirdiler. O'nun emrine isyan ettiler. Sünneti yok saydılar, bid'atler türettirler ve Hz. Peygamber'in (sav.) müezzini Bilal'in namaz kıldırmasından farklı olarak namaz kılmayı bireyselleştirdiler.

Ava ve başka şeylere hızlıca gitmek için namaz ezanını ilk bireyselleştiren Muâviye b. Ebî Süfyan'dır. Ebû Bekir ve Ömer ava gitmezlerdi. Av için, vahşi hayvanlardan maymunlar, çitalar, ceylanlar, aslanlar, beyaz antiloplar ve kurtlar için yerler edindiler. Hz. Peygamber'in (sav.), hulefâ-yı râşidînin, İslâm'ı ilk kabul eden Muhâcir'in, Ensâr'ın ve onlara tâbi olanların sünneti üzere olan selef-i sâlihîne muhalefet edip İslâm'da bid'atler uydurdular. Bu kitabın başında zikrettiğimiz dışındada Müslümanların imâmetinin velâyetini babadan oğula geçme suretiyle akrabalarına, çocuklarına vermeleri ve yönetimleri esnasında akrabalarının işi Müslümanları köleleştirmeye kadar götürmeleri en çetin muhalefetlerindendir.

- [102] Ancak Resulullah (sav.); vefat ettiği hastalığında, namaz kıldırıldığı vakit rahatsızlandığında Ebû Bekir es-Sıddîk'ı halife tayin etmişti. Hz. Peygamber (sav.) Hâşimoğullarından, Ebû Bekir; Teymoğullarından ve Ömer; 'Adîoğullarındandı. Aynı şekilde Ebû Bekir vefat edeceği vakit Müslümanlara imam olarak Ömer'i halife tayin edip çocuğunu halife tayin etmemiştir. Daha önce de söylediğimiz gibi Ebû Bekir; Teymoğullarından, Ömer ise 'Adîoğullarındandır. Aynı şekilde Ömer de vefat edeceği vakit çocuğunu ve ailesini velâyetten çıkarıp meseleyi, tamamı Kureyş'ten olan altı kişiye bırakmıştır.

Halifenin Tayini

Altı Halifenin Tayini Kıssası

Abdullah b. Abbâs: “Ömer b. Hattâb ölüm döşeğindeyken, ona başımıza bir halife tayin et.” dedim. Ömer: “Haydi sen de! Hz. Peygamber’in bütün ashâbı dururken kimi halife tayin edeyim ey İbn Abbâs!” dedi. Abdullah b. Abbâs: “Ancak; takvâ, akıl, ilim, sabır ve zekâ ile birlikte beş haslete sahip olan kimse halife olabilir.” dedi. O da “Helal yoldan mal toplayıp ilim ve ma’rifetle o malı kullanan, sonra o helal maldan topladığının bir bölümünden israf etmeden harcayan, çetin olup ancak zorba olmayan, yumuşak huylu olup ancak zayıf olmayan kimse halife olabilir.” dedi.

Abdullah b. Abbâs : “Ey mü'minlerin emiri! Abdurrahman ^[103] b. 'Avf'ı halife olarak tayin et.” dedi. Ömer (ra.): “Abdurrahman b. 'Avf halifelik için uygundur. Ancak, zayıftır. Halife olacak kimsenin, zorba olmadan çetin olması ve yumuşak huylu olup zayıf olmaması gerekir.” dedi. Abdullah b. Abbâs : “Ali b. Ebî Tâlib'i halife olarak tayin et.” dedi. Ömer: “Ali hilafete ehildir ancak çok güler yüzlüdür, çocuk ve sefihlerin kalpleri gibi kalbi zayıftır.” dedi. Sanki Ömer'e (ra.) göre; güler yüzlü olup da insanlarla çok haşır neşir olan kişinin akli tam değildir. İbn Abbâs : “Zübeyr b. Avvâm'ı tayin et.” dedi. Ömer (ra.): “Zübeyr b. Avvâm hilafete ehildir ancak insanlar arasına hiç karışmaz ve liderlerden, amirlerden kim ki insanlara kapılarını kapatırsa Allah da rahmet kapısını ona kapatır ve onu yalnız bırakır. İşte o kimse ihanet etmiştir ve zarar etmiştir.” İbn Abbâs: “Osman b. Affân'ı tayin et.” dedi. Ömer (ra.): “Osman b. Affân hilafete ehildir ancak Ümeyyeoğullarına karşı çok saygılıdır, onu halife tayin edersem korkarım kavmini insanların başına geçirir de, Araplar onun boynunu vurur da kıyamete kadar insanlar arasında fitne olur.” dedi. Ömer'e (ra.) göre; kavminden bazılarını diğer insanlara tercih eden adil olamaz.

Haklılık konusunda yanında, akraba-yabancı, şerefli-alçak, erkek-kadın, küçük-büyük, kırmızı/beyaz tenli-siyah tenli, eşit olmayan kişi, dürüst bir lider olamaz. Dürüst liderin

[104] insanlara karşı tutumu, Allah'ın dediği gibi: “Şüphesiz Allah katında en şerefli en çok takvâ sahibi olanlarındır.”¹²⁷ âyetinde ifade edilen takvâyâ göre olmalıdır. Dürüst lider kişiyi faziletiyle tanır, kişiye hak etmediği şeyi de vermez. Çünkü hak konusunda bütün insanlar eşittir. İşte buna riayet etmeyen adil bir yönetici olamaz.

İbn Abbâs: “Sa’d b. Ebî Vakkâs’ı tayin et dedi”. Ömer (ra.): “Sa’d b. Ebî Vakkâs hilafete ehildir ancak çok sert bir adamdır, halife olacak kişi güler yüzlü, ufku geniş, kibar, halim-selim olmalıdır.” dedi. İbn Abbâs: “Talha b. ‘Ubeydullah’ı tayin et.” dedi. Ömer (ra.): “Talha b. ‘Ubeydullah hilafete ehildir, ancak kendisini beğenir.” dedi.

İbn Abbâs ve insanlar; Hz. Ömer’e, “Müttaki ve sâlih olanı bize halife tayin et.” dediler. Hz. Ömer: “O da kim.” dedi. Onlar da “Oğlun Abdullah’tır.” dediler. Hz. Ömer: “Sübhânallah! (Allah’ı bütün eksikliklerden tenzih ederim) kıyamet günü sevaplarım azaltılmış halde Allah’ın huzuruna çıkmama ve oğlumun da az olana vâris olmasına razı mısınız?” Onlar da “Oğlunun halife olması gerekli.” dediler. Hz. Ömer, de “Karısının talâkına hükmetmeyen bir adamı nasıl halife seçerim.” dedi. Çünkü Abdullah b. Ömer, karısını daha aybaşı halinden temizlenmeden bir talâkla boşamıştır. Böyle yapan da Allah’a karşı gelmiş ve Allah’ın sınırlarını aşmıştır. “Allah’ın sınırlarını aşan nefesine zulmetmiştir.”¹²⁸ Kendi işlerinde doğru yolu bulamayan masum imamlardan değildir. Abdullah b. Ömer de kendisi için dürüst değil, nasıl başkalarını doğru yola iletecek? Bir defada karısını üç talâk ile boşayan ya da kadının iddeti bitmeden aybaşı halinden temizlendiğinde, karısıyla cinsel ilişkiye girmeden bir talâkla boşayan ya da talâkla yemin eden veya başkası onun talâkıyla yemin eden kimse, masum imamlardan olamaz. Bize ulaştı ki, Hz. Peygamber şehirlere göndermek üzere şöyle bir mektup yazmıştır: “Peygamberlerin vârislerine (yani âlimlere), insanlara (yani şehir ve köy halklarına) şehirde ikamet etmeyenlere (yani çöl halklarına)

127 Hücürât, 49/13.

128 Talâk, 65/1.

köle azat etmek ve talâk ile yemin etmeyin. Çünkü bunlara yemin etmek, fâsıkların yeminindendir.

Fazilet ve verâda (şüpheli şeylerden kaçınmak) Abdullah ^[105] b. Ömer, Ömer'den eksik değildi. Ancak hilafeti oğluna vermesi, oğlunu hilafet için seçilecek altı kişinin arasına koyması ve onlara şûrâ ile altı kişiden birini seçmelerini söylemesi Ömer'in faziletindendir. O altı kişi de Kureyş kabilesinden olup, Hz. Peygamber'in vefatında kendilerinden razı olduğu kişilerdir. Bu altı kişi de; Ali b. Ebî Tâlib, Osman b. Affân, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Abdurrahman b. 'Avf, Zübeyr b. Avvâm ve Talha b. 'Ubeydullah'tır. Hz. Ömer, şûrâyla altı kişiden birini seçmelerini, bu süre içinde de Hz. Peygamber'in; hakkında "Rumların efendisi Suheyb" dediği, Suheyb er-Rûmî'nin üç gün boyunca altı kişiden biri şûrâyla seçilinceye kadar Müslümanlara namaz kıldırmasını emretti. Abdurrahman b. 'Avf: Onlara benim dışımda Allah'a ve Resulüne itaat edecek birini seçmeme izin verir misiniz? dedi. Diğer beşi de ondan kendisini seçmeyeceği sözü, o da onlardan itaat etme ve halife olacak olanın emirlerine uyma sözü aldıktan sonra, elini Hz. Osman'ın eline vurdu ve onu halife tayin etti. İşte bu şekilde Hz. Osman'a itaat etmek şûrâ ile vacip oldu ve Hz. Osman'ın hilafeti de âmmdır.

Osman b. Affân

Osman b. Affân'ın Halifeliğinin Durumu

Osman b. Affân, altı yıl boyunca Hz. Muhammed'in (sav.) sünneti ve iki ashâbı Ebû Bekir ve Ömer'in (ra.) yaşantısına göre hilafet makamını yürüttü. Daha sonra dünyaya daldı ve bid'atler türetti. Bunun üzerine Müslümanlar tövbe etmesini ve halifeliği başkasına vermesini istediler. Ona evinde kalmasını ve hilafetten çekilmesini emrettiler. O ise hilafet makamında ısrar edince evinde ona saldırdılar ve onu öldürdüler. İnsanlar arasında ona (Osman'a) en çok canı sıkılan Abdur- ^[106] rahman b. 'Avf, Osman öldürülmeden önce vefat etti ve onun ölümünü görmedi. Abdurrahman b. 'Avf, Osman b. Affân'ın kendisi üzerine cenaze namazı kılmamasını vasiyet etti.

Osman b. Affân öldürüldüğünde insanlar Ali b. Ebî Tâlib'in üzerinde anlaştı. Böylece ona itaat etmek vacip, onun imamlığı da gerekli oldu. Sonra Talha, Zübeyr ve Abdullah b. Zübeyr, Basra halkından bir grupla ahitlerini bozdular ve biattan sonra ona muhalefet ettiler. Muâviye ile birlikte Şam halkı Osman'ın kanı için ayaklandı. Ali, onlara karşı cihad etti ve bazılarını öldürdü. Talha ve Zübeyr, Ali ile savaştıkları "Cemel" savaşında öldürüldüler. Basra'da Âişe'nin (ra.) tahtirevan içinde bindiği deveye (nisbet edilerek) Cemel Savaşı diye bilinir. Ammâr b. Yâsir (ra.) ve onunla birlikte şehit olanlar, Sıffîn Savaşı'nda Ali ile birlikte Muâviye'ye karşı savaşıırken öldürüldüler. Derken iş uzadı ve savaş şiddetlendi. *"Bâtıl peşinden koşanlar şüpheye düştüler."*¹²⁹ Ve Allah'ın kitabına aykırı olarak hakemler tayin ettiler. Allah'ın hakkında hüküm verdiği işte, hakemler tayin ettiler. Bunun üzerine ümmet ihtilafa düştü, söz dağıldı ve insanlar farklı iki gruba ayrıldılar. Muâviye'nin ashâbından bâtil ehli, hak ehline galip geldi. Müslümanlar tutundukları hak ile gizlendiler, muhaliflerin kelimesi onların üzerinde değişti, muhalifler; Allah'ın hanîf dini ve sadık millet üzere olan Müslümanları öldürdüler. *"İbrahim'in (hanîf) dinine uyun. O Müşriklerden değildi."*¹³⁰ İnsanlar dinlerini gizlilikte görüyor, eziyetler ve öldürülmelere karşı Allah için sabrediyorlardı. Bu sabırlarını Allah'ın zatına nisbetle küçük gördüler. Böylece bu dava Muhâcir, Ensâr, ihsân ile onlara tabi olan, Mağrib'den bir topluluk, Yemen, Hadramevt, Umman, Horasan, Trablus şehirlerinin etrafından bazılarının ve garbın ücra köşelerinden bazılarının ellerinde oldu¹³¹ (kaldı). Bunlar sayıca çok da az idiler.

- [107] Bize ulaştı ki, Ömer b. Hattâb insanlara bir gün hutbe verdi. "Ey insanlar! Hanginiz Resulullah'ın (sav.) fitne hakkındaki sözünü biliyor?" dedi.. Huzeyfe: "Ben." dedi. Ömer ona "Bana söyle." dedi. Huzeyfe: "Allah'ın: *"Ancak mallarınız ve evlatlarınız fitnedir."*¹³² buyurduğu kişinin ailesindeki ve malındaki

129 Ankebut 29/48.

130 Bakara, 2/135; Âli 'İmrân, 3/95; En'am, 6/161; Nahl, 16/123.

131 Hâricî grupları kast ediyor olmalıdır (ed.).

132 Enfâl, 8/28; Tegâbun, 64/15.

fitnesidir ki buna da beş vakit namaz keffârettir.” dedi. Ömer: “Sana bundan sormuyorum, geminin denizde dalgalandığı gibi insanları dalgalandıran fitneden soruyorum.” dedi. Huzeyfe: “Bu fitneyle senin aranda kapı vardır.” dedi. Ömer: “Bu kapı kırılacak mı açılacak mı ey Huzeyfe?” dedi. Huzeyfe: “Belki kırılır.” dedi. Ömer: “Eğer bu kapı kırılırsa kıyamete kadar kapanmamaya daha yatkın olur.” dedi. Bunun üzerine insanlar Huzeyfe’ye: “Kapı nedir, o nedir?” dediler. Huzeyfe onlara: “Ömer’in yaşaması kapıdır, kapının kırılması ise Ömer’in öldürülmesidir. Yani Ömer ölmeyecek, öldürülecektir.” dedi. Ömer öldürüldüğünde, Osman başa geçti, O da öldürüldü. Böylece insanlara fitne kapısı açıldı.

Huzeyfe b. Yemânî şöyle dedi: “Bir gün Resulullah (sav.) evinden çıkıp yanımıza geldi. İnsanlar yol açtı ve onu dinlemek için (evlerinden) çıktılar. Resulullah (sav.): “Kureyş dışında evinde kim varsa çıksın.” buyurdu. Ne zaman ki insanlar evlerinden çıktı ve Kureyş tek başına evlerinde kaldı, Resulullah (sav.) onlara: “Aranızda sizden olmayan kimse var mı?” buyurdu. Onlar: “Hayır.” dediler. Resulullah (sav.) onlara: “İnsanların başına geçtiğinizde (velâyet elinizde olduğunda) ve Fars’ın (İran’ın) ve Rum’un hazinelerini çıkardığınızda durumunuz nasıl olacak?” buyurdu. İnsanlar Kureyş’e sorumluluğu atıp sustular. Sonra Resulullah (sav.) ikinci ve üçüncü kez aynı sözlerini tekrarladı, insanlar sustu. Sonra Abdurrahman b. ‘Avf: “Yâ Resulallah! Hayırlısı, o zaman Allah’ın kitabı ile amel ederiz, Peygamberinin sünnetini alırız, namazlarımızı kılar, zekâtlarımızı verir ve feyyi (savaşlardan elde edilen mallar) de taksim ederiz.” dedi. Resulullah (sav.): “Kesinlikle hayır! Canım elinde olana yemin olsun ki bunu yapmayacaksınız. Ama siz bu olduğunda birbirinizle yarışır, birbirinize [108] sırt çevirir, birbirinizi kıskanır, birbirinize kızar duruma geleceksiniz. Muhâcirlerin fakirlerini alıp bazılarınız bazılarınızı öldüreceksiniz.” buyurdu.” Ömer b. Hattâb Kureyş’e bir gün “Bana göre muhakkak siz Habeşlilerden, Farslardan ve Rumlardan daha korkaksınız.” dedi.

Bazı Fakihler

Medine, Mekke, Basra, Kûfe, Yemen, Umman, Hadramevt ve Horasan Fâkihlerinden Hz. Peygamber, Sahâbe, Tâbiîn Döneminden Sonra Dinimizi/Mezhebimizi Rivayet Ettiğimiz İmamlarımızın ve Fâkihlerimizin Bazılarının İsimleri

Câbir b. Zeyd el-Ezdî: Basralıdır. Abdullah b. Abbâs'tan rivayet eder. Câbir b. Zeyd, mü'minlerin annesi Âişe ile karşılaşır ve bazı meseleleri ona sorar. Yanından ayrıldığında Âişe: "Hiçbir mahlûkatın bana daha önce sormadığı meselelerden sordu." dedi. Câbir, 103 yılında vefat etti. Hasan der ki: "Câbir öldüğünde ölüm haberi Hz. Peygamberin ashâbından Enes b. Mâlik'e ulaştı. Bunun üzerine "Yeryüzündeki en iyi bilen ya da yeryüzünün en hayırlısı öldü." dedi. İyâs b. Muâviye: "Basra'yı gördüm ve orada Câbir b. Zeyd'den başka müftü yoktu." dedi. Sâbit el-Bennânî der ki: "Ben ve Hasan ziyaret için onun yanına girdik. Hasan ona: "Yâ Ebâ Şa'sâe! Allah'tan başka ilah yok söyle." demeye başladı. Bunun üzerine Câbir: "*Rabbinin âyetlerinden bazısının geldiği gün, daha önce iman etmemiş veya imanından bir hayır kazanmamış olan kimseye (o günkü) imanı fayda vermez.*"¹³³ âyetini okudu ve "Ancak ben ateşten ve kötü hesaptan Allah'a sığınırım, derim." dedi. Hasan: "Valahi âlimdir." dedi.

Mekkeli Fadl b. M'utemer, Mekke'ye komşu Umman'dan Ebû Mervân el-Abbâs b. Veddâh, Mekke'den Ömer b. Fadl ve el-Mühleb, ashâbımızdan bir grup ile Mekke'de ikamet eden Ummanlı Süfyân b. Mahbûb el-Kindî de fâkihlerimizdendir. Mekke'de 150 adamdan 25'i Ummanlıdır. Mahbûb el-Kindî, dedesi Mücbîr, Ebû Ubeyde Müslim b. Ebû Kerîme'den ilim öğrenirdi. Mahbûb el-Kindî'nin evi Mekke'deydi ve hac günlerinde Minâ'nın batısında hacıların Müzdelife'den ilk geldiği yer olan Büyük Cemre'nin -hani teşrik günlerinde hacıların taşıladığı- arkasında hacıların üç gün kaldığı Minâ'da Medâr-ı Mahbûb denilen çadırları vardı. Minâ'nın hemen arkası Üç Cemre'nin batısı da çadırların kurulduğu yerdir. Ummanlı

hacılar ve grupları kurban bayramından sonra teşrik günleri burada kalırlardı. Bunu bana Ebû Hammâd en-Nefûsî'nin arkadaşı anlattı. O da Umman hacıları ve âlimleri ile Minâ günlerinde bu çadırlarda ikamet ederlerken karşılaşmış âlim bir adamdır. Ben, Ebû Hammâd en-Nefûsî ile birlikte 273 yılından sonra Cündûbe'de onunla karşılaştım. Habib el-Hudâ ^[110] onunla birlikte haca gitti ve onlar bir sene komşu kaldılar. Sonra ikinci defa hac yaptı. Sonra da Mısır'a gitti ve orada kaldı. Mısır'da kaldığı süre içerisinde üç defa haccı tekrarladı ve sonra da memleketine döndü. O hacdan döndükten sonra onunla karşılaştım. O Tâfilâlet halkından olan Midrâr'ın şehri Nefûse'dendir.

Ebû Ubeyde Müslim b. Kerîme Temîmî Basralı olup Câbir b. Zeyd'den rivayet eder. O, Câbir'den sonra fâkihlerimizin en büyüklerindendir. Ebû Ubeyde hayattayken Basra'da insanları irşâd etmesi için kürsü verdiği ve verâsından, kavramasından, aklından, zekâsından ve insanlar için fetvâ vermesine razı olduğu Rabi' b. Habîb Ezdî Basralıdır. Tâhert'ten Abdulvahhâb fetvâ vermesini isteyerek bazı meseleleri ona gönderdi. O da fetvâ verdi. Aynı şekilde İbn Abbâd el-Mısırî'ye de gönderdi, o da fetvâ verdi.

İbn Abbâd el-Mısırî, fâkih bir müftü olup âlimlerimizdendir. Rabi', Neffâs b. Nasr en-Nefûsî'nin bana verdiği habere göre, Abdulvahhâb'ın 12 bin dinar veya dirhem gönderdiği kişidir. Rabi' bu parayla Basra'dan bir cihaz alıp kardeşiyle Tâhert'e gönderdi. Abduvehhâb, Tâhert tüccarlarını topladı ve onlara "İşlerimizde herhangi bir kusur olduğunu bilmemesi için bu doğrulunun cihazını satın alın ve aceleyle yanımızda bulunan ihtiyaçlarını ona satın." dedi. Onlar da 8 gün içinde ondan satın aldılar, onun ihtiyaçlarını giderdiler ve o da (Basra'ya) döndü.

Ebû Bilal Mirdâs b. Cüdeyr Temîmî Basralıdır. Âlim, iktisatlı ve kendisinden razı olunan biridir. O, Basra'da Yezîd b. Muâviye'nin valilerine karşı kırk adamla ilk kez karşı çıkmıştır. Yezîd b. Muâviye'nin valilerinden Ubeydullah b. Ziyâd, Es-

lem b. Zuraâ el-Hilâlî ve Ubeydullah b. Ziyâd'a karşı savaştı. İki bin atlı olmalarına rağmen Allah onları hezimete uğrattı ve [111] Ebû Bilal Mirdâs, Usuk denilen yerde tarihin 60. yılında onları öldürdü. Bu yılda Muâviye b. Ebî Süfyan öldü. Muâviye'nin hilafeti 19 yıldır. Ondan sonra, Hüseyin b. Ali'yi öldüren Yezîd b. Muâviye, Rebîû'l-âher ayında halife oldu ve Cemâdeyn ayında vefat etti, halifelîği de üç ay sürdü. Allah Yezîd'e de Muâviye'ye de merhamet etmesin. Yezîd öldürüldüğünde, Ubeydullah b. Ziyâd; "Allah'ın laneti onun üzerine olsun" dedi.

Ebû Bilal'ın kırk adamla savaşması konusunda Îsâ b. Fâtek şöyle söyler:

İddia ettiğiniz bin mü'min mi? Âseke'de kırk kişi onları yendi.

Yalan söylediniz. Böyle değildir. Ancak Hâricîler mü'mindirler.

Bildiniz onlar az bir topluluktur. Çok topluluğa karşı zafere ulaşılar.

Zâlîme itaat ettiler de sapıttılar. Zâlimlere itaat edilmez.

Ebû Bilal'den sonra Yemen'de Ubbâd el-Hicâbî denilen bir adam kendisine tabi olanlarla birlikte, Allah yolunda nefsinı satarak Ebû Bilal'in (ra.) yöntemi üzere zâlimlere karşı çıktı. Ölünceye kadar savaştı. Kendisiyle birlikte baş kaldırmayan hiçbir Müslümanı imâmete davet etmedi ki ikisinin amaçları birdi. Evinde olan, dışarıdakinin dışarıdaki de evinde olanın sorumluluğunu üstlenirdi.

[112] Sonra şûrâ ehli Müslümanlar, Yemen'de toplandı. Kendilerine, güçsüzlüklerini unutturdular da Yemen'de Hadramevtli Abdullah b. Yahya el-Kindî'yi yönetici tayin ettiler. Benî Ümeyye el-Mervâniyye, zâlimlere karşı çıktı ve Yemen'de galip gelip San'a'yı alıncaya kadar onlarla savaştı. (Abdullah b. Yahya el-Kindî) San'a'daydı.

İmam Abdullah b. Yahya, valisi Ebû Hamza el-Muhtar b. 'Avf el-Ezdî ve onunla olan Müslümanların seçkinlerinden Belc, Ebrehe, Ebü'l-Hur Ali b. Hasîn el-Ânberî, Benî Âdî kabilesin-

den Ebû Bekr b. Muhammed el-Kureyşî ile birlikte çıkıp Mekke'ye kadar geldiler ve savaşız Mekke'yi aldılar. Abdolvâhid b. Süleyman b. Abdulmelik b. Mervân yenilmiş olarak Mekke'den kaçtı ve Ebû Hamza ve arkadaşları Mekke'ye girdiler.

Muhammed b. Halid: "Ebû Hamza Mekke'ye girdikten sonra bir gün kalktı ve Allah'a hamd ve senâ ettikten sonra öyle bir konuşma yaptı ki, insanların kalplerini cezbetti. Hutbesinde (konuşmasında) şunları söyledi: 'Ey Mekkeliler! Sizden yöneticilerinizi sorduk. Siz; zâlimdirler, Allah'ın indirdiğiyle hükmetmiyorlar, hevâlarına göre hüküm veriyorlar, helal olmayan mal alıyorlar, malı israf ederek helal olmayan yerlere harcıyorlar, fey' malını kendilerine alıyorlar, haklarımız konusunda bize zulmediyorlar, dediniz. Biz; doğru söylediniz, dediğiniz gibidirler. Gelin onlara karşı birbirimize yardım edelim, dedik. Siz ise, buna gücümüz yetmez ve zayıfız, dediniz. Size; zayıfsınız madem, bize yardım etmeye gücünüz yetmiyor, bize karşı onlara da yardım etmeyin ve sizin için yeterli oluncaya kadar bizi rahat bırakın. Her hak sahibinin hakkını alıp ona tekrar verelim, dedik. Onlara (zâlimlere) savaş açtığımızda siz geldiniz onlara karşı değil de bizimle savaştınız. Halbuki, ilkin onların aleyhine şahitlik yapmıştınız. Şayet size onlardan sorduğumuz vakit siz; adildirler, Allah onlardan razıdır, hakla hüküm veriyorlar, eşit paylaşıyorlar, yargıyı hakla yerine getiriyorlar, malı yerinde alıyorlar (haksız yere mal edinmiyorlar), deseydiniz size daha çok yakışırdı ve biz; cahildirler, hayrı şerden ayıramıyorlar, derdik." Bu, 129 senesinde oldu. [113]

Abdolvâhid Medine'ye geldiğinde Medinelileri savaşa çağırırdı ve divân ehline şöyle dedi: "Ebû Hamza'nın savaş çağırısına icabet etmeyenin divândan ismini sileceğim. Bunun üzerine onlar da savaş davetini kabul ettiler. Abdolvâhid onların başına, Abduaziz b. Abdullah b. Amr b. Osman b. Affân'ı vali tayin etti. Valisi Kudayd mevkiine kadar ilerledi. Ebû Hamza, öncü olarak da Basralı Ezd'den Belc b. Ukbe'ye sorumluluk verdi. Ebû Hamza Mekke'ye ulaştığında ordu ona doğru geliyordu. O da onları karşıladı ve ordunun başında öncü olarak

da Belc b. Ukbe vardı. Ebû Hamza Mekke'den çıkınca Mekke sorumluluğunu Ebrehe'ye verdi. Mekke'ye üç günlük yürüme mesafesi uzaklığında, Kudeyd denilen sulak yerde, perşembe sabahı, dokuz gece birlikte olmak için karşılaştılar. 130¹³⁴ senesinin Safer ayında yola çıkmışlardı. Abdulvâhid'in valisi Abdulâzîz ve arkadaşları Kudeyd'e indiklerinde Belc, atıyla onlara göründü. Ebû Hamza, arkasından, dağın başından süvarileri ile ön tarafa yöneldi. Abdulâzîz, kendisinden vazgeçmeleri ve savaşmamaları için onlara çağrı yaptı. Onlar da Abdulâzîz'in teklifini reddettiler ve savaştılar. Abdulâzîz'in taraftarları yenildi ve başkanları Abdulâzîz'in bizzat kendisi ve taraftarından altı kişi öldürüldü. Şayet kitap uzamayacak olsaydı kıssalarını kısaca aldığım kitapta olduğu gibi isimlerini ve nisbelerini yazardım. Ne zamanki Abdulvâhid pazartesi gecesini savaş yaptıkları yerden iki gece sonra savaştıkları yere ulaştı. İşte o vakit Medine'den çıkarak Şam'a doğru kaçtı. Ebû Hamza ve taraftarıyla Medine'yi baş başa bıraktı. Onlar da Safer ayından on gece kala 130 senesinde Cuma sabahı Medine'ye girdiler. Abdullah b. Yahya valileriyle beraber Yemen, Mekke ve Medine'de, Medine'nin batısındaki Vadi'l-Kurâ'ya varıncaya kadar üstün geldiler.

- [114] Ebu Nûh Sâlih ed-Dihân da fâkihlerimizdendir. Ebû Ubeyde ile aynı görüşte olup aynı dönemde yaşamış fâkih ve müftüdür. Ebü'l-Mü'ric, Abdullah b. Abdulâzîz ve Hâtem b. Mansûr hepsi Ebû Ubeyde ile aynı görüşte idiler. Ancak Ebü'l-Mü'ric ve Abdullah b. Abdulâzîz bazı meselelerde ona muhalefet ederlerdi.

Halef b. Semh, bize yazdığı bazı meselelerin açıklamasında; çok muhalefet etmesi ve bazı meselelere re'y eklediği için Abdullah b. Abdulâzîz'in münafık olduğunu söyledi. Abdullah b. Abdulâzîz, hem aralarına muhalefet koyuyor hem de başkalarının görüşlerine göre hareket ediyor. Muhalefete düştüklerinde Rabi' ve Mahbûb'un görüşleriyle amel edilirdi. Onların yanında bu ikisi güvenilirli.

Dımâm b. Sâib de Ebû Ubeyde ile aynı görüşte olup aynı dönemde yaşamış fâkih ve müftüdür. Ebû Muhammed Abdurrahman b. Seleme fâkihlerimizdendir. Meşrik'ta,¹³⁵ Ebû Yezid el-Havârzımî taraftarlarımızın âlimlerindendir. Onun zamanının âlimlerinden biri; Mağrib'de Abdurrahman b. Rüstem ve Ebû Yezid el-Havârzımî hariç bu zamanımızda "kıble ehlinin kanı meselelerini" tahrir (bu konuda fetvâ veren) eden kimseyi bilmiyorum, dedi. Havârzım, Meşrik'ta bir köydür.

Abdullah b. Mes'ûd'un şu haberi bize ulaştı. İbn Mes'ûd: Benim kalktığım gibi Resulullah (sav.) aramızdan kalktı ve şöyle dedi: "O'ndan başka ilah olmayan Allah'a yemin olsun ki, Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de O'nun Resulü olduğuma şahadet edenin kanı helal olmaz. Ancak şu üç durum hariç; cana karşı can, zina eden evli, -yani recm edilir-cemaatten ayrılan, dinini terk eden ya da İslâm'ı terk eden, -bence İslâm'dan çıkindır.-"¹³⁶

Medineli İshak b. Mu'zîr de fâkihlerimizdendir. Kûfeli Ebû'l-Muhâcir fâkih ve müftü olup Kûfe'deki âlimlerimizdendir. Hâcıb et-Tâî, fâkih olup Basralıdır. O, seksen bin dinar [115] ile mukareze usulüyle ticaret yapardı. Bu mal ile ticaretinde şöyle derdi: "Ben (malın) kârını yerim. Zekâtı ve hesabı da mal sahibine aittir." Horasanlı Hâşim b. Abdullah da fâkih ve müftü idi. O, insanların en çok verâ sahibi olanı idi. Ebû İsa Horasanlıdır. Fâkih ve müftüdür. Ebû Gassan, Mahled b. 'Am-red Gassanlı bir fâkihtir. Ondan şöyle rivayet edilir: "Hırsızın kestiği koyun, eğer koyun sahibi, kesildikten sonra hırsızdan almışsa yenilmez." Mahled, yapılan eylemin (hırsızlık) haram olması sebebiyle hırsızın kestiği koyunun yenilmez olduğunu iddia etmiştir. Ca'fer el-Abdî de fâkihtir ve müftüdür. Ondan, "yolculuk halinde harekete geçileceği vakit güneşin zeval vaktinde öğle ile ikinci namazlarının cem' edebileceği" riva-

135 Müslümanlar Libya'dan Atlas Okyanusu'na kadar olan İslâm ülkelerine Mağrib (Batı), Libya'nın doğusunda kalan ülkelere de Meşrik (Doğu) diyorlardı (çev). Buradaki Havariz/Horezm nisbesinden anlaşılacağı üzere Ortaasya'da Harzem bölgesi olmalıdır (ed.).

136 Buhârî, Diyet, 5.

yet edilmiştir. Ebû İbrahim Muvaffak da Mısır'da fâkihtir ve müftüdür. Evi de Hadramevt'te Mahras'tadır. Kur'an âlimidir. ez-Zuhr, çarşısında başarılı ve (bir tüccar olarak) meşhurdur. Babam Sellâm b. Amr onunla buluşurdu. İkisi hayatta iken Mısır'dan babama gönderdiği yazılarda, onun tarifiyle evinin yerini öğrendim. Ebû Osman, Musa, Hâşim b. Nasr, Muhammed b. Nasr, Ebû Eyyûb Vâil Hadramî ve Muhammed b. Abdulmelik el-Hicâzî Mısır'da idiler. Ebû İbrahim'in evi, üstünde hamalların çalıştığı yer ile yemek satılan yer arasındaki evin yanındaydı. İki yüz elli yılından önce ben ve Mîrîli/Tîrîli Sed-rât onunla karşılaştık.

- [116] İşte bunlar, Müslümanların meşâyihî ve fâkihleridir. Yine bunlar Müslümanların şehirleri, memleketleri, valileridir. Bu; Meşrik'ta, Mekke'de, Medine'de, Yemen'de, Kûfe ve Basra Iraklarında, Havârzım ve Horasan'da krallara karşı çıkmalarının hikayesidir.

Dininin öğretilerini açıklamayı bize öğreten Allah'a çokça hamd olsun. Allah size merhamet etsin. Allah'tan korkan, Allah'a karşı nefsi ve Müslümanlar için samimi olan kişinin bakışıyla kitabımıza bakın. İşittiğiniz, fazilet ehlinde geçmişlerin görüşüdür. Onlara muhalefet edenlerin görüşlerinden işittikleriniz ve doğru olarak gördüklerinizde ise kendi görüşlerinizi itham edin. Bilin ki, size fâkihlerinizin görüşlerinden verilen kısım ancak o görüşlerin yanlışlığı tarafından verilir. Çünkü selef-i sâlihîn, Allah'ın emirlerini bugün arasında olduğunuz kişilerden daha iyi biliyordu. O halde, kıyasla görüş belirtmeyin ve bu hususu ihmal etmeyin. İlim divânlarını ve eserleri, kendilerinden; peygamberlerden, Peygamber Muhammed'den (sav.), sahâbeden, tâbiînden ve te-beu't-tâbiînden dinimizin hükümlerini rivayet ettiğimiz, görüşlerine uyduğumuz ve izlerinden gittiğimiz öncülerimiz ve fâkihlerimizin isimlerini bu kitapta topladık. İşte bu durum bizi, bu kitabı yazmaya sevk etti.

Müslümanların meşâyihlerinin, âlimlerinin, şehirlerinin, Meşrik'ta, Mekke'de, Medine'de, Yemen'de, Umman'da, Kûfe

ve Basra Iraklarında ve Şam'da isimleri bilinsin ve kitabın öğretmeleri açıklansın ki Müslümanlardan ilim sahibi taraftarlarımız cahillere karşı delil getirebilsin. O cahiller ki zayıfların kalplerine şüphe koyarlar ve onlara şöyle derler: Meşrik'ta, Resulullah'ın (sav.) Mekke ve Medine Haremeyninde size yol gösterecek din adamlarınız yoktur. Ya da fâkihlerinizin ve imamlarınızın isimlerinin olduğu bir hatırlatma (katalog) yoktur. Allah, Müslümanlardan akli ve düşüncesi zayıf olanların kalplerine şüphe düşürenlere engeldir inşallah. [117]

Mağrib'deki İmamlar

Mağrib'de Zorbalara Karşı Çıkan İmamlarımızın İsimleri

Mağrib'de ilk başkaldıran Ebü'l-Hattâb'dır. O, Halef b. Semh'in dedesi Abdul'alâ b. Semh el-Meârîfî'dir. Meğmedâs'ta orduyla savaştı. Denilir ki Meğmedâs'ta savaştığı ordunun komutanının ismi Ebû Dânik idi. Denilir ki asker Vântın b. Telâmîs ve Râşid b. Mü'minîn'in komutasında aralarından iyi atlarla 'Ayneyn'e geldi. Ebü'l-Hattâb'ın askerlerinden ikisi Kureyş kabilesine mensup biri de Hâris olmak üzere üç asker onlarla göz göze geldi. Ebü'l-Hattâb'ın askerleri Vântın'ı ve Râşid el-Enverî'yi gözüne kestirdi. Vântın b. Telâmîs için Zühâne kabilesinden Benî Mirhiniyân ve onların içinde olan Fitnâse kabilesinden kişiler eman verdi. Râşid b. Mü'minîn ise öldürüldü. Ebü'l-Hattâb, Meğmedâs'ta orduyla savaştı ve onları öldürdü.

Ebü'l-Hattâb, Benî Ümeyye el-Mervâniyye'nin halifeliği bittikten sonra Ebû Abdullah b. Muhammed b. Ca'fer'in halifeliği döneminde yüz kırk senesinde Mağrib'de valilik yaptı. Ebü'l-Hattâb'ın valiliği döneminde Hadramevtliler Meşrik'ta ayaklandı ve Bağdatlıları bölgelerinden defettiler.

Abdullah b. Yahya (ra.) öldürüldü. Onu, Benî Mervân halifeliğinin sonunda Benî Sâd b. Nasr'dan Abdulmelik b. Muhammed b. 'Atiyye öldürdü ve Hâşimî velâyetine girdi.

Mervân b. Muhammed b. Mervân 127 senesinin Safer ayın- [118]
da halife seçildi ve Zilhicce ayında Şam'da yenilerek Mısır'a

girdiğinde Eşmûn köylerinden bir köyde yüz otuz senesinin bitiminde öldürüldü. Halifeliği de beş yıl ve üç ay sürdü. Bundan sonra Abbâsîler dönemi başladı, Benî Ümeyye ve Benî Mervân dönemleri sona erdi. Ebü'l-Abbâs b. Muhammed b. Ali b. Abbâs halife oldu.

Ebü Hattâb İsyanı

Mağrib'de Ebü'l-Hattâb'ın Başkaldırması Olayı

Ebü'l-Hattâb, Meğmedâs'ta Berberîlerle birlikte orduya karşı savaştı. Berberîlerden dedem Ömer b. Temtanîn, kardeşi Ebû Hamid b. Temtanîn, Yahya b. Ömer b. Temtanîn, Musa b. Abdullah b. Temkîn ve amcası Ömer Nefûse'de tutuklu iken amcası için eman alan İbrahim b. Abdullah b. Temkîn bu savaşa katıldı. Ebû Hattâb'la birlikte Meğmedâs'ta orduyla sa-
[119] vaşılan gecede Berberîlerin ileri gelenleri de vardı. Onlar da: Ebû Yahya el-Hevârî, Uveys b. Amr el-Hevârî el-Melîfî, Abdul-
lehad b. Telânîs el-Mezâtî ve Uveys el-Mezâtî, Îsâ b. Butûfut el-Mezâtî, Muhammed el-Bedî ve Saîd b. Kayd el-Mezâtî idiler.

Ebü'l-Hattâb, Ebû Ca'fer'in Meşrik'taki halifeliği döneminde Mağrib'de zorbalara karşı başkaldırmıştı. Meğmedâs, Trablus ve Kayrevân'da Ebü'l-Hattâb ile birlikte Müslüman Berberîlerden bir grup, Berberîlerin ileri gelenleri ve Mağrib'de (bulunan) isimlerini söylediklerimiz, krallara karşı başkaldırdılar.

Bize ulaştığına göre, Allah daha iyi bilir, Meğmedâs'ta orduyla birlikte Haml b. İmrân b. Missisinîn el-Karatîti vardı. O, Benî Mâlîn'den Sirte şehri Karatîteli bir grupla birlikte ordu taraftarıydı. Benî Mâlîn, asker divânındandı. Sirte'de ordu divânında Vâlîn b. Vermiket halifelere göre Sirtelidir yazılıydı. Tâbıd'ın bana haber verdiğine göre, azığı üçüncü yüzyılda bir dinardı. Abdulâzîz'den işittiğime göre Sirteli Mâlîn arkadaşıdır. İbn Serf'in bunu, İbn Abdulazîz'e anlattığını işittim ki şöyle diyor; onun zamanında vilayet halifeler indinde Meşrik'ta
[120] mülûka aitti. Vâcîn b. Abdulmelik'in arkadaşları bana haber verdiler ki, Ebü'l-Hattâb ve valileri; Sirte köylerinin ahalisini

çıkarıp, onları yücelttiler tâ ki Hassân konaklarına vardılar. Ve onlara siz “Sirte’de¹³⁷ ordunun merkezisiniz” dediler. Kadınlarının Sirte köylerinden çıkarılmalarının hüznü, şehirlerinde ikamet isteklerinden dolayı memleketlerinin toprağını örtülerine sararak yanlarında götürecek dereceye ulaştı. Bunun üzerine Ömer b. Temkîn onları Hassân konaklarına geri gönderdi. Ömer, o zaman Ebü'l-Hattâb'ın Sirte'deki valilerinden biriydi ve ikametleri Bezlâc vilayeti idi.

Ebû Muhammed Abdullah b. İbrahim bana dedi ki: Bedevîlerden bir adam Ömer’e -ki o, Benî Tavenhast evinin emirinin mukimidir- geldi. Ömer, ona uğrayana dedi ki: Doğudan Muhammed b. Eş’as’ın bizi gafil avlamasından endişe duyuyoruz. O bedevi ona dedi ki: O, kararlı adamlarla emiru’l-mü’minîn [121] ordusundayken, dolgun ve atılgan atlara sahipken ve çelik kılıçları varken sizi gafil avlamaz, aksine gündüz vaktinde açık açık gelir ve Allah galibiyeti dilediğine nasip eder. Ne zaman ki Ebû Hattâb, askerleri Meğmedâs’ta öldürdü ve askerlerle beraber Râşid b. Mü’minîn el-Mânûrî de öldürüldü, -öldürülen askerlerin emirinin adının Ebû Dânik olduğu da ifade edilmiştir.- Râşid de öldürülünce kardeşi Musa b. Mü’minîn, kardeşini öldürenlerden intikam alma isteğiyle Meşrık’a yöneldi ve Musa, Meşrık’ta on üç yıl ikamet etti. Daha sonra Muhammed b. Eş’as el-Huzâî ile geldi ve Zâtü'l-Kadameyn’de -ki orası Taverga’dadır¹³⁸- savaştılar. Ebü'l-Hattâb, Abdulehad b. Telânîs ve onlarla beraber olan Berberî kabilelerden Zühâne, Huvâre, Nefûse mensuplarından bazı kimseler ile Levvâte’nin sancağından bazıları öldürüldü. O zaman Ömer b. Temkîn’le dost olmalarına rağmen, Ömer’in livası hariç hiç kimse Ebû Hattâb’la Levvâte kabilesinin yanında değildi. O zaman Ebû Hattâb’ın livaları, el-Velid b. Bâtîsân el-Mezâtî idi. O gün orada Müslümanlardan on dört bin kişi öldürüldü. Allah onlara rahmet eylesin.

137 Sirte, Libya’da bir kenttir (Mütercim).

138 Taverga (Tawergha), Libya’da bir kenttir (Mütercim).

Berberilerle İlgili Hadisler

Hz. Peygamber'den (sav.) Berberîlerin Faziletiyle İlgili Gelen Rivayetler

Mü'minlerin annesi Âişe (ra.), Muhâcir'den ve Ensâr'dan on iki adamla birlikte otururken yanına bir gün Berberîlerden bir adam geldi. Âişe onlar için değil de Berberî için yastığından (minderinden) kalktı. Orada bulunanlar aşırı derecede [122] öfkelenildi. Berberî, ihtiyacı için fetvâ istedi ve gitti. Âişe sırayla onları çağırttı. Hepsî geldi. Âişe onlara: "yanımdan öfkelenerek gittiniz. Neden bunu yaptınız?" diye sordu. Muhâcir ve Ensâr: "Adama kızdık. Yanımıza hepimizin küçümsediği ve kavmini sevmediğimiz Berberîlerden bir adam geldi. Sen onu bize ve kendine tercih ettin." Dediler. Âişe: "Resulullah'ın (sav.) onlar hakkında dediğinden dolayı onu size ve kendime tercih ettim." dedi. Onlar; "Resulullah (sav.) onların hakkında dediği nedir?" dediler. Âişe; "Falanca Berberî'yi tanıyor musunuz?" dedi. Onlar; "Evet." dediler. Âişe: "Ben ve Resulullah (sav.) bir gün otururken bu Berberî, yüzü sararmış, iki gözü çökmüş halde yanımıza geldi. Resulullah (sav.) ona; "Başına ne geldi? Bir şey mi oldu yoksa hastalandın mı? Dün yanımdan sapasağlam ayrıldın, şimdi yanıma geldin sanki kabirden kalkmış gibisin." dedi. Berberî: "Büyük bir üzüntüyle geceledim. Yâ Resulallah!" dedi. Resulullah: "seni üzen nedir?" diye sordu. Berberî: "Dün bana tekrar tekrar bakmandır. Allah'ın hakkımda bir âyet nazil etmesinden korktum." dedi. Resulullah (sav.): "Bu seni hüznlendirmesin. Dün sana tekrar tekrar bakmamın sebebi: Cebrail (as.) yanıma geldi ve şöyle dedi: "Yâ Muhammed! Sana Allah'a karşı takvâlı olmayı ve Berberîleri vasiyet ediyorum." dedi. Ben de Cebrail'e "Hangi Berberîler?" diye sordum. Cebrail: "Bunun kavmi olan Berberîleri" dedi ve seni işaret etti. Ben de sana baktım. Ben, Cebrail'e "Ne olmuş onlara?" dedim. Cebrail: "Onlar Allah'ın dinini öldükten sonra diriltten ve Allah'ın dinini eskiyince yenileyen kimselerdir." dedi. Cebrail: "Yâ Muhammed! Allah'ın dini, Allah'ın mahlukatından bir mahlukattır. O, Hicaz'da doğdu, aslı ise Medinelidir. Onun yaratılışı zayıftır. Sonra o, yücelinceye kadar onu geliş-

tirecek, onu inşa edecek. O, büyüyecek, ağacın meyve verdiği gibi meyve verecek ve ağacın yaşlandığı gibi yaşlanacak. Allah'ın dininin başı Mağrib'de düşecek, uzun ve ağır bir şey düştüğünde ortasından ve kökünden hiçbir zaman kalkmamıştır. Ancak başının yanından kalkar." dediğini bildirdi.

Bize ulaştı: Amr b. 'Âs/'Âsî, Ömer'in halifeliği döneminde ^[123] Mısırdaki vali iken Ömer b. Hattâb'ın (ra.) yanına Berberîlerden bir grup geldi. Onları, Ömer'in yanına Amr b. el-Âsî, göndermişti. Saçları ve sakalları tıraş olmuş halde Ömer'in huzuruna girdiler. Ömer onlara "Kimlerdensiniz?" dedi. Onlar, "Berberîlerdeniz, Levvâteliyiz." dediler. Ömer; meclisinde oturanlara, "Aranızda bu kabileyi tanıyanlar, bunların Arap kabilelerinden mi veya Acem kabilelerinden mi olduğunu bilen var mı?" dedi. Onlar, "Kabileleriyle ilgili herhangi bir bilgimiz yoktur." dediler. el-Abbâs b. Mirdâs es-Sülemî: "Yâ Emiru'l-Mü'minîn! Benim onlarla ilgili bilgim var." dedi. "Bunlar Berra b. Kays'ın çocuklarındandır. Kays'ın bir kaç çocuğu vardı. Adı Berra b. Kays olan doğuştan sıkıntılı, yani gelişimi eksik bir oğlu da vardı. Berra, bir gün kardeşleriyle savaştı. el-Berârî'ye gitti ve orada nesli ve çocukları çoğaldı. Bunun üzerine Araplar, Berberîleştiler. Yani (sayıca) çok oldular." dedi. Ömer onlara bakıp onların Amr b. el-Âsî'nin elçileri olduğunu ve şayet Ömer onlara bir şey sorarsa tercüme etsin diye yanlarında bir de tercüman gönderildiğini gördüğünde onlara; "Hâyırdır, neden saçlarınızı ve sakallarınızı tıraş etmişsiniz?" dedi. Onlar, "Küfür üzere yeşermiş kıllardır, biz (bu kılları) İslâm üzere yeşeren kıllar ile değiştirmeyi sevdik." dediler. Ömer: "İkamet ettiğiniz şehirleriniz var mı?" dedi. Onlar "Hayır." dediler. Ömer: "Sığındığınız kaleleriniz var mı?" dedi. Onlar: "Hayır." dediler. Ömer, "Alış veriş yaptığınız çarşılarınız var mı?" dedi. Onlar, "Hayır." dediler. Bunun üzerine Ömer (ra.) ağıladı. Meclisinde oturanlar, "Seni ağlatan nedir yâ Emiru'l-Mü'minîn?" dediler. Ömer, "Huneyn Savaşı'nda işittiğim hadis beni ağlattı." dedi. (Huneyn Savaşı'nda) Müslümanlar yenilmişti, Resulullah bana bakıyordu ve ben de ağlıyordum. Resulullah: "Seni ağlatan nedir? Yâ Ömer!" dedi. Ben: " Müslümanlardaki

asabiyet (ırkçılık) ve başlarına küfür milletlerinin toplanmasıdır.” dedim. Resulullah: “Ağlama yâ Ömer! Çünkü Allah, İslâm için Mağrib’den bir kapı açacaktır. Allah onlarla İslâm’ı aziz, kâfirleri ise zelil edecektir. Onlar haşyet ve basiret ehli dirler, gördükleri üzere ölürler. İkamet edecekleri şehirleri, sığınacakları kaleleri ve alış-veriş yapacakları çarşıları olmayacaktır.” dedi. Ömer: “Resulullah’ın hadisini ve bana anlattığı vaziyetleri hatırlayınca ağladım.” Onları tekrar Amr’a, Mısır’a gönderdi ve Amr’a onları askerlerinin başına geçirmesini emretti. Ömer b. Hattâb onlara güzel davrandı, ikramda bulundu ve Amr’a onları kendisine öncü etmesini emretti. Onlar da Osman b. Affân öldürülünceye kadar Amr b. el-Âsî ile birlikte oldular. Hz. Ömer’den rivayetle Mağrib ehlinin bir grup için Resulullah’tan nakledilen bu hadisin varlığı ile bizim davamızın ehlinin, bu hadisin faziletine layık olduklarını ve o fazileti daha çok hak ettiklerini umut ettik.

Ebû Bekir’in zürriyetinden bir adamdan bize ulaştı: Ali b. Ebî Tâlib şöyle dedi: “Ey Mekkeliler, ey Medineliler size Allah’ı (O’na itaat etmeyi) ve Berberîleri (onlara iyi davranmanızı) vasiyet ediyorum. Çünkü siz, Allah’ın dinini zayi ettikten sonra Mağrib’den Allah’ın dinini size getireceklerdir. Onlar, Allah’ın kitabında zikrettiği kişilerdir: *“Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, (bilin ki) Allah onların yerine öyle bir topluluk getirir ki, Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler. Onlar mü’minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihad ederler. (Bu yolda) hiçbir kınayıcının kınamasından da korkmazlar.”*¹³⁹ Sonra Allah’ın taatine muhalefet edeni adam saymazlar.”

Bekrî: “Ali b. Ebî Tâlib’in öldürülmesinden beri biz Araplar dinâr ve dirhem için savaşıyoruz, fitneden beri Berberîler Allah’ın dini için savaşıyorlar ki onu ayakta tutsunlar” dedi. Bekrî, hadisi Abdullah b. Mes’ûd’a dayandırarak şöyle devam etti: “Ey Mekkeliler! Ey Medineliler! Size Allah’a karşı [125] muttâki olmayı ve Berberîleri vasiyet ediyorum. Çünkü onlar

size Allah'ın dini ile Mağrib'den geleceklerdir. Onlar Allah'ın (sizin yerinize) tebdil ettikleridir. Hani Allah: *"Eğer yüz çevirirseniz, yerinize başka bir kavim getirecektir."*¹⁴⁰ buyuruyor." İbn Mes'ûd'un canı elinde olana yemin olsun ki; şayet onları görürseniz onlara kölelerinden daha çok itaat eder ve onlara elbiselerinden daha çok yakın olurdunuz. Huneyn Savaşı'nda Müslümanların sayısının on iki bin olduğunu anlattılar. Allah daha iyi bilir.

Trablus ve Kayrevân'da İsyan

Müslümanların Trablus'ta ve Kayrevân'da Zorbalara Karşı Başkaldırmalarıyla İlgili Rivayetler

Halef b. Semh ve Mansûr b. Fâyîn'in dedesi Ebü'l-Hattâb (ra.) öldürüldüğünde Abdullah, Abdulehad b. Telânîs, Muhammed b. Teytis el-Bedî ve Müslümanların seçkinlerinden bir grup Berberîlere katıldı. Müslümanların âlimlerinden bir âlim olan Ömer b. Temkîn orada öldürüldü. İki yüz kırk yılından ^[126] önce Tевzer'de İfâtamân denilen yerde Ebû Sâlih en-Nefûsî, Nefûse dağında (bölgesinde) Kur'an'ı ilk öğrenenin Ömer b. Temkîn olduğunu bana söyledi. Kur'an'ı, Meğmedâs yolunda gelip-giden Meşriklî Araplardan öğrendi. Levhasına Kur'an'dan yazar ve dönerdi. Yazdığına çalışıp onu öğrendikten sonra Mehecce'ye döner gelen-gidenden (Kur'an okuyarak) levhasına yazar ve tekrar yerine gelirdi. İşte bu şekilde ilmi ve Kur'an'ı öğrendi. O, Temkîn'in hanımı Dercevâ'nın kızı Demvâ el-Hamedâniye'nin en küçük çocuğuydu. İlim ve Kur'an öğrenme hırsı İslâm'ın ilk yıllarında şehirlerde muallimlerin az olmasındandır. Dedem Ömer, Tâverruğâ vakasına şahit olanlardandı. Sonra Müslümanlar, Mağrib'de Trablus'ta toplandılar da kendilerinden bir kuvvet oluşturup Muhammed b. Eş'as'ın valilerine karşı savaştılar. Muhammed b. el-Eş'as el-Huzâ'î, Meşrik'tan gelip Ebü'l-Hattâb ve taraftarlarıyla savaşıyordu ve 144 senesinde Cemaziyelevvel ayında onları öldürdü.

Mağrib'de, Trablus'ta ve Kayrevân'da Ebü'l-Hattâb el-Meâ- ^[127] firî olan Abdul'alâ valilik yaptı. Meşrik'ta Ebû Ca'fer'in hali-

feliği döneminde yüz kırk yılında Abdurrahman b. Rüstem el-Farisî Kayrevân şehrinde, Ebü'l-Hattâb ise Trablus'ta valilik yaptı. Ebü'l-Hattâb (yüz) kırk dört senesinde öldürüldü böylece valiliği üç yıl devam etmiş oldu.

Ebü'l-Hattâb ve onunla beraber on dört bin kişi öldürüldüğü vakit ordu Trablus'ta aslan kesildi ve Berberîlere boyun eğdirdiler. Onları Trablus'un güney taraflarına sürdüler. Muhammed b. Eş'as el-Cezerî (onları) çıkartıp hüküm veriyor ve Berberîlere boyun eğdiriyordu. Zühâne nahiyesine varıncaya kadar Harair civarı hariç Berberîlerden yanına gelenler için sakal ve saçlarını kökten kesmemelerini şart koşuyordu. (Muhammed b. Eş'as el-Cezerî) Zühâne sularına indi, onlarla birlikte Vântin b. Yelâtis, Abdullah b. Yezîd b. Mântin ve el-Cezîrî öldürüldükten sonra orduyla birlikte Trablus'tan çıkan Benî Yecdetin kabilesinden Süleyman b. Dustın da vardı. Onlarla Feyâfi yolunu tutup susuz ve konaksız bir şekilde el-Ahmer denilen yere varıncaya kadar ilerledi. Dustın, Zühâne'yi almak isteyen el-Cezîrî'yi gidiş yolunu şaşırabileceği konusunda uyarmamıştı. Bunun üzerine istediklerine ulaşmadan geri döndüler.

[128] el-Cezîrî ise ne zamanki (Zühâne'ye) ulaştı. Abdullah b. Vântın'ı ve ordudan bir adamı kendilerine katılmaları için Zühâne gruplarına gönderdi. Onlar da gece karanlığı basıncaya kadar Abdullah b. Vântın'ın ve askerin şah damarını kesmeye çalıştılar da Hâris b. Yerdûn askerin boynunu vurdu ve onu öldürdü. Abdullah b. Vântın'ın ise ellerini arkadan bağladılar. Askerin bineğine bindiler ve Zühâneliler, el-Cezîrî'nin ve onunla beraber olan askerlerin üzerine toplanıp onları öldürdüler, onlardan bir kişi bile kurtulmadı.

Ebü Hâtem b. Habîb

Ebü Hâtem b. Habîb et-Tucîbî el-Melzûzî (Hikâyesi)

Ebü Hâtem (ra.), 154 yılında Ebü'l-Hattâb el-Meâfirî'nin ölümünden sonra Vâyânâ'ya vali oldu. Peki, Ebü Hâtem'in vali olma hikâyesi nasıldı? Onun vâli olması şu şekilde olmuştu: Ebü'l-Hattâb, Abdulehad ve onlarla birlikte olan Müslümanlar

öldürüldükten sonra Müslümanlardan davamızın ehli olanların yöneticiliklerinde on dört yıl fetret dönemi oldu. Trablus ordusu, onları yönetti ve onlara boyun eğdirdi. Bunun üzerine onlar da kendilerini güçlü hissedince taraftarlarıyla Trablus etrafında ayaklandılar. Müslime denilen salih bir kadından dolayı toplandılar. Kocası kadına kötü davranırdı. Trablus ordusuna karşı ayaklanmak isteyen topluluk, bu kadın sebebiyle ayaklandılar. Ne zamanki onlardan hadarî (bedevî olmayanlar) olanlar hariç ona bakacak kimse kalmadı istişare ettiler ve yöneticiliği Ebû Hâtem'e tevdi etmeye akd (karar verdiler) ettiler. Bunun üzerine Trablus ordusu beş yüz atlıyı onların üzerlerine gönderdi. Seriyenin başındaki vali onlara: "Mü'minlerin emiri Ebû Ca'fer için itaati kabul edin." dedi. Onlar da Ebû Ca'fer'i kastederek ona: "Allah, sana ve seninle birlikte olan Ebû Kafir'e lanet etsin." dediler ve aralarında savaş başladı. Berberîler, Ebû Hâtem'le beraber Trablus şehrine [129] varıncaya kadar onlarla savaştı ve onları yendi. Denilir ki, Ebû Hâtem (ra.) Eyânâ'da askerlerin yok edilip, cesetlerinin tecrit edildiği ve elbiselerinin çıkarıldığını (görünce) buna kızdı ve "Eğer bu ölümlerden gasp ettiklerinizi geri getirmezseniz velâyetinizden çıktım ve sizden beriyim." dedi. Bunun üzerine gasp mallarını geri getirdiler ve itaat ettiler. Ebû Hâtem Müslümanlar ile birlikte onları muhâsara etti.

Sonra Afrika'dan başka bir ordu da aynı şekilde zuhur etti. Ebû Hâtem, Kâbis ile Trablus arasında onlarla karşılaştı. Onlarla savaştı ve onları yendi. Onların yenilgisi üzerine Trablus'a girdi ve aylarca orada kaldı. Sonra Afrika'ya çıkmak için çağrı yaptı. Müslümanlardan kendisiyle birlikte olanlarla yola çıktı. Kayrevân'a geldiğinde bir yıl onları muhâsara altında tuttu.

Âsım es-Sederâtî ve Zenâte, Berberîlerin ileri gelenlerinden ve onların komutanlarından. Kayrevân kuşatmasında Âsım'ın grubundan hasta bir asker onların yanına geldi. Berberîler, Ebû Hâtem'in ordusundan bir çocukla kendi ordularının içine bir yiyecek (zehirli salata) gönderdiler. O yiyeceği

(zehirli) hasta asker için satın aldılar (asıl niyetleri 'Âsım'ı öldürmekti). Onu 'Âsım yedi ve zehirlenerek öldü.

Kayrevân şehrinden kuşatmacılar onları ('Âsım'ın askerlerini) çağırdılar: Berberîler: "Âsım es-Sederâtî nerede? Biz onu öldürmedik mi?" dediler. Bunun üzerine Ebû Hâtem ve onunla birlikte olan Müslümanlar, zehirli salata konusunda kuşatılanların kendilerini kandırdıklarını öğrendiler. Ebû Hâtem de onları kandırmak için arkadaşlarına "silahlarınızı alın, yüklerinizi ve çadırlarınızı bırakın ve yenilmiş gibi yola koyulun" dedi. Askerler de (öyle) yaptı ve orada Ebû Hâtem'in hiçbir askeri kalmadı. Kayrevânlılar, onların geceleyin kaçtığını sandılar ve onları aramaya başladılar. Onları Rikâde bölgesinde buldular. Orada karşı karşıya geldiler. Kayrevân'a girinceye kadar onlarla savaştılar ve Ebû Hâtem'in ordusu onları yendi. Kayrevân'a kadar onları yendiler ve Ebû Hâtem ve onunla birlikte olan Müslümanlar Kayrevân'a girdiler ve bir yıl daha orada kaldılar.

[130] Bu olayı başından sonuna kadar Ebû Hâtem'in valilerinden Süleyman b. Zarkûn'dan rivayet ettim. Bu olayı 271 yılının Cemaziyelevvel veya Cemaziyelahir aylarının birinde Cendûbe'de Halef b. Semh'e anlattım. Süleyman b. Vekîl ez-Zuhânî, babası Vekîl b. Muhammed'in haberini de bana söyledi. Vekîl, Ebû Hâtem ve onunla birlikte olan Müslümanlarla beraber Kayrevân kuşatmasında hazır bulunanlardandı. Vekîl, "Kayrevân'da kuşatma altında olanların lideri Süleyman b. Muhammed b. el-Eş'as olduğunu" iddia etti. Onlar, iki yıl onları muhâsara altında tuttular. Ebû Hâtem, uzun bir muhâsaradan sonra Kayrevân şehrindeki esirlere değer verdi ve bu esirlerden her beş kişiye bir su kırbası ve su kırbasını boyunları üzerine taşımaları için de bir ağaç verdi. Su kırbalarını taşıyanlar arasında onları sırasıyla kontrol eden iki adam vardı. Esirlere kendilerine ayakkabı yapmaları için de bir hançer ve her beş kişiden birine sadece bir parça ekmek verirdi. Sonra bu esirler ayrıldılar ve Meşrık'a yöneldiler.

Bundan sonra 155 senesinde Cemaziyelahir ayından on gün [131] kala, Yezîd b. Hâtem el-Ezdî el-Esedî Meşrık'tan geldi. Yezîd,

Yakub b. Harun et-Tucîbî diye isimlendirilen Ebû Hâtem'e karşı savaşmaları için uğradığı kişilerden ona güç yetirebilecek olanlardan ve kendisiyle birlikte olan Müslümanlardan yardım istedi. Bu olay Ebû Ca'fer ve Musa b. Harun el-Mehdî'nin halifeliği döneminde olmuştur. Hevâre'den Melîle onları destekledi. O gün orduyla birlikte Amr b. Matkûd en-Nefûsî vardı. Amr b. Matkûd, Yezîd ve askerlerine: "Güney dağlarına yaslanın" dedi. Orası Cendûbe'nin batısıydı. Ebû Hâtem, "Berberîlerden zâlim orduyla beraber olan kimdir?" diye sordu. Hevâre'den Melîle'nin olduğunu söylediler. Ebû Hâtem onlara beddua etti. Bunun üzerine ordu tarafından sürekli zelil kınıldılar ve Berberîlerden hariç hep zulme uğradılar. Ebû Hâtem, Yezîd b. Hâtem'in askerleri, Yusuf el-Karatîfî, Hevâre'den bazı Berberî kabileler ve diğerleriyle savaştı. Denilir ki Abdullah b. Vântın, Kayrevân kuşatmasında zâlim orduyla birlikte öldürüldü. Melîle'yi Ebû Hâtem'in taraftarından olan Kureyşli bir adam öldürdü. Onun başını kopardı ve Ebû Hâtem'e getirdi. Bunu, Kayrevân kuşatmasında Ebû Hâtem'le birlikte olan Vekîl b. Muhammed ez-Zehânî haber verdi. Şayet Trablus'ta zâlim orduyu kuşatan Ebû Hâtem veya Ebû'l-Hattâb ise bundan sorarım. Allah daha iyi bilir. Hadisi mü'minlerin annesi Âişe'ye isnat ederek Süleyman b. Zarkûn bana rivayet etti: Âişe, esirlerden yakışıklı, temiz ve parlak bir çocuk gördü. "Bu çocuk hangi kabiledendir?" dedi. "Berberîlerdendir." dediler. Âişe: "Berberîler, misafire ikramda bulunurlar, kılıçla vururlar ve krallarını atın gemlendiği gibi gemlerler." dedi.

Kayrevân Fâkihleri

[132]

Kayrevân Şehri ve Çevresinden Taraftarlarımızın Fâkihleri, Âlimleri, Meşâyihleri ve Zürriyetlerinin İsimleri

Onlardan biri, Fadlan Ebû Abdullah denilen adamdır. Kayrevân şehrinin batısı, Ebû Muharrez'in mahallesi Sûku'l-Ehad'ın ortasında ikamet ederdi. O İslâm davasıyla bilinirdi. Hevâre Berberîlerinden Allah için kardeşleri vardı. Her yıl hasat zamanından, gelecek hasat zamanına kadar Ebû'l-Ezher'in evine gider ve onların yanında kalırdı. İnsanlar onun

yanına gelip ondan ilim öğrenirlerdi, Hevâre ve Zenâte'den Allah için kardeşi olanları yanına getirirlerdi. Fadlan, Sebha'daki Merece'ye giderdi. Onların hepsi de Müslümanların davet ehliydi. Burası, yedi evden ve birkaç mescitten oluşan yakın bir köydü. Kardeşleri Fadlan için senenin mahsul zamanından öbür mahsule kadar, ailesine yetecek derecede buğdaydan azık, hayvanlarına arpa ve yem, kandil için yağ hazırlardı ve kendisinin ve ailesinin giyimi için pamuk toplarlardı. O, Kayrevân'da müftü ve âlim bir zat idi.

- [133] Said el-Hudâyi denilen bir adam da vardı. Ebû Saîd, Merec kabilesinden olup sahilde (ikamet eden) bir Arap'tı. Kayrevân'da büyük mescidin hemen önünde yemek sofraları kurduğu bir çok çadırı vardı. Ebû Said, Kayrevân'da delilleri çürütendi. Onları, "koça" ibadet eden müşrik Ebû Ca'fer b. Hazer öldürdü.

Yine Hâris Ebû'l-Ğadîr, Behrânî diye isimlendirilen Arap bir adam vardı. Fâkih ve büyük bir müftü idi. Müslümanların daveti ile meşhur biriydi. Sebha'da bir evi vardı. Evi, Sûse'nin kiblesinde Kayrevân şehrinin batısındaydı.

Süleyman b. Câs denilen Arap bir adam da vardı. Evi Kalût'tadır. Orası da Kayrevân'ın doğusunda Sûse'nin batısında bir bölgedir. Bu zat, taraftarlarımızın âlimlerinden fâkih bir kimseydi.

- [134] Yusuf el-Fettâh denilen bir adam da vardı. Bu kişi onlara (Kayrevân halkına) ilim öğreten zattır. 260 senesinde vefat etmiştir. Fıkıhta basiret sahibi bir kimsedir. Tâhert'te ilim tahsil etmiştir. Bir bölgede yaklaşık 500 kişilerdi.

Ebû Habib denilen ve Arap olan başka bir adam da vardı. Evi de Kayrevân'ın doğusunda Sûse'nin kiblesinde, sahildeki Kafsa'daydı.¹⁴¹ O, âlim ve fâkih bir adamdı.

Kendisine Ebû Ömer Hafsûn denilen Nefûseli¹⁴² bir adam da vardı. Evi de sayıları yaklaşık beş yüz veya daha fazla olan

141 Kafsa ya da Gafsa, Tunus'un orta kesiminde bir şehirdir.

142 Libya'da bir yerleşim yeridir.

Nefûseli kişinin yaşadığı Merrec'in ortasında idi. O da fâkih, âlim, yaşlı ve tenkitçi bir adamdı.

Kendisine el-'Asîrî Hevârî denilen âlim, fâkih, basiretli ve geniş bir ilme sahip bir adam da vardı. Kataf'ın doğusu, Sû-se'nin batısında Fûmen denilen yerden bir ev satın aldı. O tek başına yapığı iyilikleri gizleyen sırlı bir adamdı. Bir evi de Kayrevân'ın Fahs beldesindeydi. Mevâlilerin yanına gelmesiyle sıkıntı yaşadı, sonra oradan taşındı. Bu yeri el-Cehl denilen bir kişi satın aldı.

es-Semh b. Abdulcebbâr Hevârî denilen adam da fâkih ve âlim idi. Ammâr ve kardeşi el-Hasan b. Ahmed b. el-Huseyn et-Trablûsî İbn Ebî Ziyâd da Trablus'ta idi. Hacdândan dönerken 260 senesinden sonra Ecdâbiyye'de onunla karşılaştım. O,^[135] İbn Zıbyân ez-Zevâgî idi. Zıbyân, Zevâgâ'nın ileri gelenlerinden idi. Ebû Ya'kûb el-Lemmâî bizi bir araya getirdi. Ebû Ya'kûb el-Lemmâî, Ecdâbiyye'de İbn Hüseyin Ahmed'den bir dükkân satın aldı. Taraftarları ve arkadaşları meselelerinde kıyasla müracaat ederlerdi. Allah daha iyi bilen ve daha hikmetli olandır. Güç ve tevfiğ O'nunladır.

Ebû İsa b. İbrahim el-Horasanî'nin Mektubu

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla. Salât ve selâm Peygamberimiz Muhammed'e ve O'nun âline olsun

Bu kitabım, Mağribli kardeşlerimize ve dinimizin hak ve rüşd ehli olanlarındadır. Selâmün aleyküm. O'ndan başka ilah olmayan Allah'a hamd ettiğimi bildiririm. O'ndan kulu ve Resulü olan Muhammed'e salât etmesini istiyorum. Allah'ın salât ve selâmı onun üzerine olsun ki O dürüst ve merhametlidir. O (Peygamber) ki bizi ve sizi ancak onunla razı olunan, ancak onunla velâyet olunan ve ancak onun terkiyle berî olunan dine hidayet edendir. O (Peygamber) ki vefa üzere olmakla ve onu doğrulamakla naîm cennetlerle, bitmeyen mülkle ve ondan sonra hiçbir zaman sıkıntı olmayan nimetlerle mükafatlandırılır. Keder ve yok olmak, nefsinin hevâsı için ona (Peygamber) muhalefet edip sapıklığında ve haddi aşmasında devam eden kişi içindir. İşte o zaman birbirini kandırmak ortaya

çıkarak ve ameller sayılır ki kötülük yapanlar yaptıklarına karşılık cezalandırılsın ve iyilik yapanlar da iyilikle mükafatlandırılınsın. Bizi ve sizi sâlihler ilhak edinceye kadar Allah, bize ve size ahbine vefayı, doğruluğu, emaneti ve O'nun taatıyla amel etmeyi nasip etsin. Rabbimiz! Muhakkak ki Sen rahmeti geniş ve Kerîm olansın. Size ve kendimize Yüce olan Allah'a karşı takvâ sahibi olmayı vasiyet ediyoruz. Hiçbir yüce, hakkıyla yüceltilmemiş ve tamamıyla da mahrum edilmemiştir. Çünkü, Allah'a karşı muttakî olan, emniyette olan korunmuştur. O kişi, Allah'ın verdiği emânla dünya ve ahiret işlerinden hiçbir şeyin kendisine zarar vermeyeceği kişidir. Yakîn ehli ve Allah'ın emrine karşı dürüst olan da böyledir. Nefislerinizde, dininizin öğretilerinde ve Allah'ın doğru yolunda (konularında) Allah'tan korkun ey Müslümanlar topluluğu! Çünkü Allah'ın dini haktır, parlaktır, bilinendir, mensuptur, mahduttur, açıktır, yolları açıktır ve onda (dinde) insanlardan hiç kimse üzerine zorluk yoktur. Bunda körlükten, münakaşadan ve şüpheden aman sakının! Takvâyı, sağlamlığa ve basirete sarılın! Sizden önce-

[137] kilerin basireti fitne ortaya çıktığında açıldı. Bundan ötürü dinin direklerine ve Allah'ın beyan ettiği, kitabının burhanında açıkladığı ve Peygamberi Muhammed'in (sav.) diliyle hükümlerini, sınırlarını, haklarını, ahitlerini, emirlerini, nehiyelerini, bütün şeriatını ve Allah'tan gelen değerli kitabını açıkladığı hidayetinin temeline sarılın! Allah'tan korkun ve haktan ayrılmayın! Güç, ancak yüce ve âzim olan Allah'ıdır. Allah, bize ve size taatıyla amel etmeyi bağışlasın, vefa ve doğruluk üzere dirilttiği müddetçe bizi ve sizi güzel bir hayatla yaşatsın. Bizi ve sizi cennetine ve rahmetine koysun diye ecellerimiz bittiğinde (geldiğinde) ve günlerimiz dini için doğru yoldan kesildiğinde bizi ve sizi vefat ettirsin, O, çokça övülecek bir dosttur.

Arkadaşlarınızdan bazıları bize geldi ve bize ulaşan bir durumu zikrettiler. Müslümanların dinine mensup sizden önce helak olmuşların helak olmalarını ve Müslümanlara göre meşâyihle doğru yolu gösteren imamlara muhalefet edenleri sordular. Bu konuda bize yardım edecek olan Allah'tır ve (her işte) Allah'a dayanılır.

Abdolvahhâb (ra.) Müslümanların kendisinden razı ve din üzere istikamette olduğu bir hayat yaşadı (geçirdi). Bizde ve sizde hayır ehlinden hiç kimse ondan nefret etmez. Onun yaşantısı geçmiş hidayet imamlarının yaşantısı gibidir. Onun (hakkında verilen) hüküm de onların (hakkında verilen) hüküm gibidir. Hiç kimse onun verdiği hükümden, yaptığı taksimden ve yaşadığı yaşantıdan dolayı ona kin gütmmez. O, bize göre de size göre de Allah'a hakkıyla ibadet ederdi, Müslümanların dinini din ediniyordu, bizden ve sizden önceki dinde basiret sahibi olan fâkihler ve salihlerden re'y sahibi olanlarla istişare ederdi. Tâ ki Abdolvahhâb, Allah geniş rahmetle rahmetsin vefat etti, *"Hepimiz Allah'tanız ve hepimiz O'na döneceğiz."*¹⁴³ Ebû Eyyûb Vâil b. Eyyûb'e, ondan başka meşâyihe ve ondan sonra Mahbûben Ebû Süfyân b. Rahîl'e ulaştık. Ondan razı idiler ve Allah'a hamd olsun hiç biri herhangi bir konuda ondan nefret etmiyorlardı. [138]

Bize ulaştığına göre, bazı köylerinize ve bazı şehirlerinize es-Semh yöneticilik yaptı. es-Semh de bu yol ve bu istikamet üzereydi. Hiç kimse onun verdiği hükümden, yaptığı taksimden dolayı ona kin gütmmez. Semh, arkadaşının ve kendisinden önceki imamlardan takvâ ehli olanların yaşantısı gibi yaşadı, sonra yoluna devam etti. Allah ona rahmet eylesin. Bundan sonra millet sınandı, *"Hepimiz Allah'tanız ve hepimiz O'na döneceğiz."* Ve Allah'a hamd olsun. Doğru söyleyenleri ve yalancıları bilmesi için, helak olacak olanları bir delil ile helak etmesi ve dirilecek olanları da bir delil ile diriltmesi için Allah'ın onlarda yapılmasını istediği bir emri vardır. Bizim ve sizin Rabbiniz olan Allah, bizi ve sizi açık ve gizli fitnelerden korusun ki Allah'tan korkan ve dinin öğretilerini bilen muttakîlere bizi ve sizi ilhak etsin ve biz Rabbimize rağbet edenleriz. es-Semh'in (ra.) vefat ettiği haberi bize ulaştı ki; bu bölgenin insanları Halef b. Semh'i yönetici tayin ettiler ve Abdolvahhâb'ın rızasını şart koştular. Eğer Abdolvahhâb bunu uygun görürse bizim için (Halef b. Semh'in) sözü geçerlidir ve Allah'ın taati ve rızasında (Halef b. Semh'e) itaat [139]

etmek gerekir. Eğer imamdan izin isteselerdi, yemin olsun bu daha güzel olurdu. Arkadaşlarının helak olmasından dolayı iş başlarına geldiğinde Müslümanların görüşüne muhalefet ettiler de imamın izni olmadan adamın birini başlarına yönetici yaptılar. Bu durumda imamın sözü geçerlidir. Onların [140] görüşünden sonra imamın görüşünü almak gerekir. İmam isterse yapar, istemezse yapmaz. Eğer bunda dürüst olsalar bu görüş onlar için daha iyidir. Ancak ne zaman adamı başlarına yönetici tayin ettiler, bu konuda Abdulvahhâb'a (ra.) (bir mektup) yazdılar ve yazdıkları mektup ona ulaştı. İşte o vakit bu durum Abdulvahhâb'ın hoşuna gitmedi. Bunu şiddetli bir biçimde reddedip onlara "Yaptıklarınıza razı değilim." dedi. Abdulvahhâb'ın sözüne itaat edip onu dinlemeleri gerekirdi. Aralarında yaşadığı ortaya çıkınca, velâyeti ve ona itaat etmek onlara vacip olduğundan onun dışındakileri çıkarmaları ve onun sözü ve görüşünde karar kılmaları gerekirdi. Ona eziyet eden, ona zulmeden bize göre yaptığından, muhalefetinden, zayi ettiğinden dönünceye, tövbe edip istiğfar edinceye kadar ve Allah'a, Müslümanlara ve cemaatlerine dönünceye kadar sapıktır, kâfirdir. Allah bizi ve sizi yarattığının şerrinden korusun.

Abdulvahhâb'dan sonra oğlu Eflah -Allah onu korusun- (imam) oldu. Babasının yolundan gitti, sünnet ile amel etti, eşitçe taksim etti ve millete adil davrandı. Bizden önce de ve sizden önce de hiç kimse onun verdiği hükümden, yaptığı tak- [141] simden dolayı ona kin gütmez. Bize ulaştığına göre onun sözüne itaat edilir, görüşüne uyulur. Fâkihlerle ve Müslümanlarla istişare caizdir. Eflah, Müslümanların görüşüyle amel eder ve ona muhalefet edeni de terk ederdi. Bizi ve sizi, Allah onun hayatıyla faydalandırsın ve hak ve zafer için Allah'tan yardım diliyoruz. Bize ulaştı ki o, Halef'in görüşüyle amel edenleri sevmezmiş. Halef'in babası ve babasından önceki Müslümanlar da Halef'i sevmezdi. Bunu reddettiler. Halef ve taraftarları da muhalefet ettiler. Yardım eden Allah'tır. Onlara ve size dinimizin (mezhebimizin) öğretilerini ve Müslümanların görüşünü aleyhlerinde açıkladık.

DİZİN

A

Abbâs 36
Abbâs b. Mirdâs es-Sülemî 77
Abbâsî/ler 12, 15, 74
Abdulahad 80
Abdurrahman b. 'Avf 63
Abdul'alâ 73, 79
Abdulâzîz 70, 74
Abdulahad b. Telânîs 74, 75, 79
Abdullah b. Abbâs 15, 30, 61, 66
Abdullah b. Abdulaziz 70
Abdullah b. Fakîh 43
Abdullah b. İbâz 9
Abdullah b. Mes'ûd 15, 34, 71, 78
Abdullah b. Ömer 17, 62, 63
Abdullah b. Vântın 80, 83
Abdullah b. Yahya 68, 70, 73
Abdullah b. Yezîd 30, 80
Abdullah b. Zübeyr 58, 64
Abdumelik b. Mervân 58, 59, 69
Abdumelik b. Muhammed b. 'Ati-
yye 73
Abdulvahhâb 12, 52, 67, 87
Abdulvâhid 69
Abdurrahman b. 'Avf 33, 61, 63,
65
Ebu Muhammed 33
Abdurrahman b. Rüstem 71, 80
Acem kabileleri 77
adalet 51, 52
Âdem 48
Adî b. Ka'b b. Lüey 31
'Adîoğulları 60
Afrika 81
ahiret 25, 86
ahiret günü 18, 25
ahlak 15, 33, 34, 35, 51
Ahmer 80
Âişe 57, 64, 66, 76, 83
Akabe 37
'Âkîb 32
akıl 61

akıl ve rey 36
akraba 58, 60, 61
akrabalık 22, 45
Ali b. Yezîd el-Kindî 55
Ali (Hz.) 23, 24, 34, 55, 56, 58, 61,
63, 64, 78
Allah'a isyan 36
Allah'ın dini 19, 38, 56, 76, 78, 79,
86
Allah'ın indirdiğiyle hükmetme
69
Ammâr b. Yâsir 33, 34, 64, 85
Ebu'l-Yakzân 33
Amr 78
Amr b. Âs 43
Amr b. el-Âsî 77, 78
Amr b. Matkûd 83
'Amvâs beldesi 32
A'râbî 17
Arafat 44
Arap/lar 14, 53, 61, 77
Arap Yarımadası 9
Âseke 68
ashâb 14, 19, 36, 40, 43, 54
Ashâbü't-tâat 10
Âsım es-Sederâtî 81, 82
'Asîrî Hevârî 85
Atîk b. Ebu Kuhâfe 28
'Ayneyn 73

B

bâği 53
Basra 9, 11, 64, 66, 67, 71, 72, 73
Basra halkı 64
Basra İbâdîleri 10
başörtüsü 48
bâtıl 13, 41
bâtıl ehli 64
bedevî 17, 75
Behrânî 84
Bekrî 78
Belc b. Ukbe 68, 69, 70

Benî Âdî kabilesi 68
 Benî Mâlîn 74
 Benî Mervân 73, 74
 Benî Mirhiniyân 73
 Benî Sâd b. Nasr 73
 Benî Tavenhast 75
 Benî Ümeyye 68, 73, 74
 Benî Yecdetin kabilesi 80
 Berârî 77
 Berberîler 12, 16, 38, 43, 74, 76,
 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83
 berîr 29
 Berra b. Kays 77
 beyân 20
 beytü'l-mâl 43
 Bezlâc 75
 biat 37, 64
 bid'at 15, 40, 41, 52, 53, 54, 60, 63
 bid'atçı 40
 Bilal'ın namaz kıldırması 60
 Büyük Cemre 66

C

Câbir b. Zeyd 9, 58, 66, 67
 Ca'fer el-Abdî 71
 cahiliye 38, 42, 43
 cana kıyma 59
 cariye 49, 50
 Cebrail/Cibrîl 17, 19, 46, 76
 cemaat 38, 43, 54
 Cemel Savaşı 64
 Cendûbe 82, 83
 Cerid 12
 Cezayir 9
 Cezîrî 80
 cihad 26, 38, 59, 64
 cinler 30
 cizye 32, 53, 54
 Cuma namazı 58
 Cuma'nın vaktini tehir 58
 Cündûbe 67

D

Dahhâk b. Mezâhım 30
 Dahhâkiyye 10
 dalâlet 38, 41, 52

Demvâ el-Hamedâniye 79
 Dercevä 79
 Dımâm b. Sâib 71
 divân teşkilatı 31
 Dustin 80

E

Ebâ Şa'sâe 66
 Ebrehe 68, 70
 Ebû Abdullah b. Muhammed b.
 Ca'fer 73
 Ebû Bahr 55
 Ebû Bekir (Hz.) 13, 27, 28, 29, 30,
 31, 32, 34, 35, 37, 60, 63,
 78
 Ebû Bekr b. Muhammed el-
 Kureyşî 69
 Ebû Bilal 67, 68
 Ebû Ca'fer 74, 79, 81, 83, 84
 Ebû Dânik 73, 75
 Ebû Eyyûb Vâil b. Eyyûb 87
 Ebû Eyyûb Vâil Hadramî 72
 Ebû Gassan 71
 Ebû Habib 84
 Ebû Hamid b. Temtanîn 12, 74
 Ebû Hammâd en-Nefûsî 67
 Ebû Hamza 68, 69, 70
 Ebû Hâtem 81, 82, 83
 Ebu Hâtem b. Habîb 16, 80
 Ebû Hattâb 74, 75
 Ebû Hattâb İsyanı 74
 Ebû Hureyre 49
 Ebû İbrahim Muvaffak 72
 Ebû İsa b. İbrahim el-Horasanî 85
 Ebû Kafir 81
 Ebû Lu'lu' 31
 Ebû Mervân el-Abbâs 66
 Ebû Muhammed Abdullah 75
 Ebû Muhammed Abdurrahman 71
 Ebû Muharrez 83
 Ebû Nûh Sâlih ed-Dihân 70
 Ebû Osman 72
 Ebû Ömer Hafsûn 84
 Ebû Saîd 84
 Ebû Sâlih en-Nefûsî 12, 79
 Ebû Süfyân b. Harb 36

Ebû Süfyân b. Rahîl 87
 Ebû Ubeyde 32, 33, 71
 Ebû Ubeyde b. Cerrâh 32
 Ebû Ubeyde Müslim b. Kerîme
 Temîmî 67
 Ebû Urfunî 56
 Ebû Yahya el-Hevârî 74
 Ebû Ya'kûb el-Lemmâî 85
 Ebû Yezid el-Havârzîmî 71
 Ebü'l-Abbâs b. Muhammed b. Ali
 b. Abbâs 74
 Ebü'l-Ezher 83
 Ebü'l-Hattâb 16, 43, 73, 74, 75,
 79, 80, 83
 Ebü'l-Heysem et-Teyyihân 37
 Ebü'l-Hur Ali b. Hasîn el-Ânberî
 68
 Ebü'l-Mühâcir 71
 Ebü'l-Mü'ric 70
 Ecdâbiyye 85
 Eflah 88
 ehl-i hak 13
 ehli kitap 15
 Ehl-i sünnet 10
 el-Cehl 85
 el kesme 24, 40, 58
 Elyesa' 20
 Emevî 15
 emir bi'l-ma'rûf nehiy ani'l-münk-
 er 11
 Enes b. Mâlik 29, 31, 66
 Ensâr 14, 29, 37, 38, 40, 54, 60,
 64, 76
 Eslem b. Zuraâ el-Hilâlî 67
 Eşmûn 74
 Ethem Ruhi Fığlalı 9
 Eyânâ 81
 Eyyûb 20
 Ezd 69
 ez-Zuhr 72

F

Fadlan 83, 84
 Fadl b. M'utemer 66
 Fahs beldesi 85
 fâiz 24

fâkih 19, 36, 55, 60
 fâkihlik 55
 Fars/lar 65
 Fas 9
 fâsik 22, 25, 63
 fâsik kurrarlar 57
 Fersiyye 10
 fetvâ 55, 60, 67, 71, 76
 fey' 59, 65, 69
 Feyâfî 80
 Firavun 39
 Fitnâse 73.
 fitne 13, 61, 64, 65, 78, 86
 fitne kapısı 65
 fuşşiyat 24
 fuhuş 52
 Fûmen 85

G

gaflet 25
 ganimet 24, 53, 58, 59
 günah 25
 günahkâr vezirler 57

H

Habbabe 60
 Habeşliler 65
 Habib el-Hudâ 67
 hac 18, 27, 45, 52, 66
 Haccâc 15, 38, 58
 Hâcib et-Tâî 71
 Hadramevt 11, 64, 66, 68, 72
 Hadramevtliler 73
 Hafsiyye 10
 hain emanetçiler 57
 hak ehli 64
 Halef b. Semh 13, 43, 70, 73, 79,
 82, 87
 Halefiyye 10
 halifelik 31
 hanîf 13, 21, 64
 Harair 80
 harama bakma 25, 52
 Harem'de savaşma 58
 Harem sınırlarında avlanmak 24
 Haremeyn 73

Hâricî 9, 10, 11, 13, 68

Hâricîlik 9

Hâris 73

Hâris b. Yerdûn 80

Hâris Ebu'l-Ğadîr 84

Hârisiyye 10

Hârûn 20

Hasan b. Ahmed 85

Hasan el-Basrî 15, 23, 24, 25, 41,
48, 50

Hassân 75

Haşim b. Abdullah 71

Haşim b. Nasr 72

Hâşimî 73

Hâşimoğulları 58, 60

Hâtem b. Mansûr 70

Hatice (Hz.) 30

Havârzım 71, 72

Havva 48

hayır 18

Hevâre Berberîleri 83

Hevâre kabilesi 43, 83, 84

Hıristiyan 21, 45, 53, 59

hırsızlık 24, 40, 71

Hicaz 76

hicret 36, 37, 38, 42

hidayet 19, 20, 21, 85

hikmet 20

hilafet 63

Horasan 13, 64, 66, 72

hulefâ-yı râşidîn 41, 60

Hums 32

Huneyn 37

Huneyn savaşı 36, 77, 79

hutbe 58

Huvâre 75

Huzel kabilesi 34

Huzeyfe 40, 64, 65

Huzeyme b. Sâbit 37

züş-şehâdeteyn 37

Hüseyn b. Ali 68

I-İ

Irak 9

Îsâ b. Butûfut el-Mezâtî 74

Îsâ b. Fâtek 68

Îsâ (Hz.) 19, 20, 23

İbâdî/ler 9, 10, 11, 12, 13, 15, 16

İbâdîlik 9, 10, 14

İbâdiyye 10, 11, 17

İbn Abbâd el-Mısrî 67

İbn Abbâs 39, 44, 47, 61, 62

İbn Hâris 36

İbn Hüseyin Ahmed 85

İbn Mes'ûd 34, 40, 71, 79

İbn Sellâm el-İbâdî 14

İbn Serf 74

İbn Sirin 48

İbn Zıbyân ez-Zevâğî 13, 85

İbrahim (Hz.) 19, 20, 56, 64

iddet 51, 53, 62

İfâtamân 79

iftira 24

iftirak 40

ihtilaf 64

ikrâr 52

ilim 61

İlyâs 20

imam 55, 56, 57, 86

İmâm Abdullah b. Yahya 68

imama itaat 54

İmam Ebû Hatem 12

imâmet 10, 13, 54, 60, 68

imâmu'l-müslimîn 15

iman 17, 18, 21, 25, 27, 29, 30, 32,
42, 45, 53

İncil 42

infâk 27

insan peygamber 34

ipek elbise 59

İshak b. Mu'zîr 71

İshak (hz.) 19

İslâm 14, 19, 26, 33

İslâm'ı terk 71

İslâmiyet 29

İsmâil 20

İsrâiloğulları 20, 38

istişare 35, 36, 37, 87, 88

isyan 57

itaat 40, 41

İyâs b. Muâviye 66

iyiliği emretmek 45, 52

K

Kâ'b 32
 Kâ'b b. Ahbâr 32
 kabile 43
 Kâbis 81
 kader 18
 kâdı 15, 55
 kadınlar 46, 48, 49, 50, 51, 58
 kadınların hakları 46
 kâfir 39
 Kafsa 84
 kahin 60
 Kalût 84
 Karatîte 74
 Kataf 85
 Kayrevân 16, 74, 79, 80, 81, 82, 83, 84
 Kayrevân kuşatması 81, 82, 83
 Kayrevânlılar 82
 kebâir 24, 25
 Kevser 33
 kible ehli 71
 kıyamet 18, 44, 57, 62, 65
 kıyas 55, 85
 Kız çocuğu 49
 kitap ehli 21, 53
 kitaplar 17
 komşuluk 22, 45, 46
 köle azadı 25, 43, 63
 kötülükten alıkoymak 45, 52
 Kudeyd 69, 70
 Kudüs 32
 Kûfe 66, 71, 72
 Kur'an 31, 32, 33, 34, 39
 kurban bayramı 67
 Kureyş 28, 29, 30, 31, 60, 65, 73
 Kureyş kabilesi 34, 63
 Kureyşli kafirler 33
 Kureyşliler 30
 Kuzey Afrika 12, 16
 Kuzey Afrika Hâricîleri 12

L

Lât 30
 Levvâte 12, 75, 77

Libya 9
 Lût 20, 26

M

Madagaskar 9
 mağara gecesi 29
 Mağrib 13, 64, 71, 73, 74, 77, 78, 79
 Mâhân 32
 Mahbûb 66, 70
 Mahled 71
 Mahras 72
 Mali 9
 Mansûr b. Fâyîn 79
 masum imam 62
 Maşrik 15
 Mecûsî 53, 54
 Medârib-ı Mahbûb 66
 Medine 29, 31, 33, 37, 69, 70, 76
 Medineliler 69
 Meğmedâs 73, 74, 75, 79
 Meğmedâs Savaşı 12
 Mehecce 79
 mehir 51
 Mekke 27, 28, 30, 37, 66, 69, 70
 Mekke'nin kumaşı 59
 meldâ' 47
 melek 30
 melekler 17, 25
 Melîle 83
 Meref 84, 85
 Merhâ' 47
 Mervân b. Muhammed b. Mervân 73
 Mervânoğulları 58
 Meryem 23
 Mescid-i Haram 22, 53
 Mescid-i Nebevî 31, 33
 Meşrik 71, 72, 73, 74, 75, 79, 82
 Meşrikli Araplar 79
 Mısır 13, 15, 67, 72
 Midrâr 67
 Minâ 66, 67
 misvak 56
 Muâviye b. Ebî Süfyan 13, 34, 60, 64, 68

Mu'az b. Cebel 32, 57
 Mudar kabilesi 37
 Muğîre b. Şu'be 43
 Muhâcir 14, 38, 40, 54, 60, 64, 65, 76
 Muhammed b. Abdulmelik 72
 Muhammed b. Eş'as 12, 43, 75, 79, 80
 Muhammed b. Halid 69
 Muhammed b. Nasr 72
 Muhammed el-Bedî 74, 79
 muhlîs 21
 Murâd kabilesi 37
 Mûsâ 19, 20
 Musa b. Abdullah b. Temkîn 74
 Musa b. Harun el-Mehdî 83
 Musa b. Mü'minîn 75
 Musa el-Eş'ârî 50
 Mu'tezile 11, 13
 muttaki 25
 mübâh 48
 Mücbîr 66
 müftü 55
 Mühleb 66
 münafık 70
 mürtedler 29
 mürtekib-i kebire 13
 Müslime 81
 müşrik/ler 20, 22, 28, 53
 Müzdelife 66

N

namaz 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 33, 45, 46, 52, 60
 namaz ezanı 60
 nâsih ve mensûh 55
 nâsuh tövbesi 51
 Necrân 32
 Nefâsiyye 10
 Neffâs b. Nasr en-Nefûsî 67
 Nefûse 43, 67, 75, 84, 85
 Nefûse dağı 79
 nikah 51, 54
 Nûh (Hz.) 19, 20
 nübüvvet 29, 30
 Nükkâriyye 10

O-Ö

Orta Doğu 9
 oruç 18, 27, 45, 52
 Osman b. Talha 37
 Osman (Hz.) 15, 61, 63, 64, 69, 78
 Osman'ın kanı 64
 Osman'ın öldürülmesi 13
 öldürme 40
 Ömer b. Abdulaziz 59
 Ömer b. Fadl 66
 Ömer b. Temkîn 75, 79
 Ömer b. Temtanîn 12, 74
 Ömer (Hz.) 14, 15, 23, 24, 27, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 43, 50, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 77, 78
 Ömeriyye 10
 Ömer Nefûse 74
 örtünme 46, 49

P

peçe 46, 48, 49
 Peygamber'in kabri 31
 Peygamber'in vefatı 29
 peygamberler 17, 30, 56
 Peygamberlerin vârisleri 25, 62
 peygamberlik 20, 30

R

Rabî' 67, 70
 Rabîa kabilesi 37
 Rabî' b. Habîb Ezdî 67
 Râhib Buhayra 30
 Râşid b. Mü'minîn 73, 75
 Râşid el-Enverî 73
 râşid halifelerin sünneti 41
 recm 23, 58, 71
 re'y 36, 55, 56, 70, 87
 rızık 27
 Rikâde 82
 Rum askeri 32
 Rumlar 32, 65
 Rüstemîler Devleti 10, 13, 16

S-Ş

Sâbii 53
 Sâbit el-Bennânî 66
 saç ı ortadan ayırma 56
 Sa'd b. Ebî Vakkâs 62, 63
 sahâbî 15, 17, 19, 72
 Saîd b. Cubeyr 38
 Saîd b. Kayd el-Mezâtî 74
 Said el-Hudâyi 84
 sâlih 62, 86
 San'a 68
 savaştan kaçmak 24
 Sebha 84
 Sekkâkiyye 10
 selef-i sâlihîn 60, 72
 Sellâm b. Amr 72
 Sellâm b. Ömer 12
 Sellâme 60
 Semh 87
 Semh b. Abdulcebbâr 85
 Seyyid 32
 seyyie 24, 25
 Sıffîn 13, 34, 64
 Sırât köprüsü 39
 Sihirbaz 23
 Sirte 74, 75
 Sudan 9
 Suheyb er-Rûmî 63
 Sûku'l-Ehad 83
 Sûse 84, 85
 Süfyân b. Mahbûb 66
 Süleyman b. Câs 84
 Süleyman b. Dustîn 80
 Süleyman b. Muhammed 82
 Süleyman b. Zarkûn 82, 83
 Sümâme ağacı 28
 Sümeyye 33
 sünnet 36, 39, 40, 41, 55, 57, 59, 60, 63, 88
 sünnet olma 56
 sürme 47
 süslü elbise 59, 60
 Şam 32, 70, 73 ~ halkı 64
 şarap 24, 60
 şefaât 37
 Şemmâhi 12

şer 18

şeriat 11, 40, 44

Şeybe 37

Şeybe b. Osman 36

Şeyh Sâlim b. Ya'kub 14

şeytanlar 30

şûrâ 15, 54, 63

şûrâ ehli 68

T

tâbiîn 15, 66, 72

Tâfilâlet 67

Tâhert 11, 12, 52, 67, 84

tahkîm 11

takvâ 37, 41, 51, 52, 61, 62, 76, 86, 87

talâk 25, 51, 62, 63

talâkla yemin 62

Talha 37, 64

Talha b. 'Ubeydullah 62, 63

Tanzanya 9

Tarîfiyye 10

Taverga 75

Tâverruğâ vakası 79

tebeu't-tâbiîn 72

tebliğ 20

tefrika 38

Temîmoğulları 43

teşrik günleri 67

tevekkül 36, 37

te'vil 44, 53

te'vili inkâr 53

Tevrat 32, 41, 42, 44

Tevzer 79

Teym b. Mürre 28

Teymoğulları 60

Tîbe 31

tövbe 52, 53

Trablus 13, 16, 52, 64, 74, 79, 80, 81, 83, 85

Trablus ordusu 81

Tunus 9, 12

U-Ü

Ubbâd el-Hicâbî 68

Ubeydullah b. Ziyâd 67, 68

Uhud savaşı 37
 Umman 9, 11, 13, 64, 66, 67, 72
 Usuk 68
 Uveys b. Amr el-Hevârî el-Melîlî 74
 Uveys el-Karanî 37
 Uveys el-Mezâtî 74
 uydurma 40
 Ūzzâ 30
 Üç Cemre 66
 üç talâk 51, 62
 Ümeyyeoğulları 58, 61

V

Vâcîn b. Abdulmelik 74
 Vadi'l-Kurâ 70
 va'd ve va'îd 13
 vahiy 30, 34, 36
 Vâlîn b. Vermiket 74
 Vântın b. Telâmîs 73
 vâris 53, 62
 Vâyânâ 80
 Vedâ Haccı 44
 Vehbiyye 10
 Vekîl b. Muhammed 82, 83
 velâyet 65, 85
 Velid b. Bâtîsân el-Mezâtî 75
 verâ 55, 63, 67, 71

W

Werner Schwartz 14

Y

Yahudi 21, 32, 44, 45, 53, 57, 59
 Yahudilik 53
 Yahya b. Mu'temir 17
 Yahya b. Ömer 12, 74
 Yakub 19

Yakub b. Harun et-Tucîbî 82
 Yalan 25
 yalancı 23
 yalancı amirler 57
 Yâsir 33
 Yemen 13, 64, 68, 70, 72
 Yermük 32
 Yesrib 31
 yetim malı yemek 24
 yetmiş üç fırka 38
 Yezîd b. Abdulmelik 59
 Yezîd b. Hâtem 82, 83
 Yezîd b. Muâviye 67, 68
 Yezîdiyye 10
 yol kesen 24
 Yusuf el-Fettâh 84
 Yusuf el-Karatîti 83

Z

Zabbe/Dabbeoğulları 43
 zâlim bilginler 57
 zâlimler 68, 69
 Zâtu'l-Kadameyn 75
 zekât 18, 21, 22, 24, 26, 27, 29, 45, 52, 59, 65
 Zenâte 43, 81, 84
 Zengibar 9
 Zevâğa 85
 Zeyd 30
 Zıbyân 85
 zimmî 45
 zina 24, 46, 49, 58, 71
 zina iftirası 40
 zînet 46, 47, 48, 49
 zorbalar 58
 Zübeyr b. Avvâm 61, 63, 64
 Zühâne 73, 75, 80
 Zühâneliler 80

ابن سلام الإباضى

كتاب فيه بدأ الاسلام

ANKARA OKULU YAYINLARI